

VAN DORP'S EERSTE ALBUM:

INDISCHE TUINBLOEMEN

G. C. T. VAN DORP & CO. N.V. - SEMARANG - SOERABAIA - BANDOENG - MALANG

INDISCHE TUINBLOEMEN

26 - *Canna indica* L.

INDISCHE TUINBLOEMEN

BEWERKT NAAR HET INDISCH TUINBOEK VAN

M. L. A. BRUGGEMAN

ASSISTENT-HORTULANUS AAN 'S LANDS
PLANTENTUIN TE BUITENZORG

A L B U M

VOOR DE DOOR G. C. T. VAN DORP & Co.
UITGEGEVEN RECLAMEPLAATJES
IN KLEURENDRUK UITGEVOERD
NAAR AQUARELLEN VAN

O J O N G S O E R J A D I

N.V. G. C. T. VAN DORP & Co. — 1940
SEMARANG - SOERABAIA - BANDOENG - MALANG

De afbeelding op de voorzijde van den band is de reproductie van een aquarel naar de natuur vervaardigd door mevrouw Ellis Kooman—Itz en stelt de Bougainville voor op iets meer dan ware grootte. Deze behoort tot de klimmende heesters welke rubriek zal worden opgenomen in het tweede album.

INHOUD VAN HET EERSTE ALBUM

	Blz.
Algemeene inleiding	7
Varens en varenachtige planten	19
Overblijvende kruidachtige gewassen en vaste planten	28
Woordverklaring	95
Index.	99

Het tweede en derde album zullen achtereenvolgens bevatten:
Klimmende en windende kruiden en heesters — Kortlevende planten
Water- en moerasplanten — Cycadaceën — Palmen — Coniferen — Bamboe
Loofbomen — Fraai bloeiende boomen — Bloemheesters — Bladheesters

ALGEMEENE INLEIDING

I VERHOUDING TUSSCHEN HUIS EN TUIN

Alvorens over te gaan tot het opsommen van het aantal plantensoorten, welke voor de verfraaiing onzer tuinen en erven in aanmerking komen, zullen wij goed doen eerst eenige zaken van algemeen belang in het kort aan te roeren als behoorende tot de voornaamste eischen, welke nu eenmaal gesteld worden bij den aanleg van een tuin. Niet zelden wordt deze aangelegenheid gemakshalve aan den architect, die het huis bouwt, overgelaten. Dat een dergelijke gang van zaken niet bepaald aanbeveling verdient, laat zich gemakkelijk begrijpen. Een bouwarchitect toch zal als regel niet tevens deskundig zijn op het gebied van tuinarchitectuur. Hoewel het niet moeilijk valt, om een of ander plan op het papier uit te werken, toch zouden wij daarmede alleen nog op lange na niet klaar zijn. Immers, bij den aanleg van een tuin behoort men in de eerste plaats op de hoogte te komen der verschillende plantensoorten, waartuit men een keuze zou kunnen doen. Dit is iets, dat zelfs gedegen vakhenschen nog veel hoofdbrekens kan kosten.

Om bovenstaande redenen, zouden kundige tuinarchitecten in Indië stellig nog veel goed werk kunnen verrichten, want het is soms pijnlijk om aan te zien, hoe dikwijls een overigens veelbelovend stuk grond door onoordeekundige inleiding en beplanting geheel bedorven kan worden. Het is als regel niet zoo moeilijk, een behoorlijken tuin in het leven te roepen indien men

slechts over voldoende ruimte beschikt en vooral als men zich aan geen rooilijnen hoegegaamd behoeft te storen. Iets anders wordt het, als de rooilijnen reeds eerder werden vastgesteld, of wanneer de kavelingen op zich zelf te klein blijken te zijn, want dan kost het ons vrij wat meer moeite, om van ons erf een aardigen tuin te maken. Het voorerf richte men zooveel mogelijk in voor het algemeen gebruik, omdat dit gedeelte nooit de grootste ruimte van het beschikbare terrein in beslag mag nemen. Om een voorbeeld te noemen, is het wenschelijk, bij een huis van ongeveer 15 m. diepgang, gebouwd op een terrein van 60 m. lang, het voorerf niet veel dieper te doen inlopen dan circa 10 m.; het overschidente gedeelte kan dan bestemd blijven voor het achtererf. Al lijkt de zaak op het eerste gezicht ook nog zoo eenvoudig, toch zullen er zich, bij de verdeeling van huis en tuin, in de praktijk nog herhaaldelijk allerlei moeilijkheden voordoen.

Indien het eenigszins mogelijk is, behoort men zorg te dragen voor een vrij uitzicht aan de voorzijde van het huis, hetgeen op glooiend terrein natuurlijk gemakkelijker valt te bereiken dan op vlakke stukken. Op vele perceelen ziet men zich verplicht een vrij grote ruimte ter beschikking te stellen voor een breeden inrijweg, soms zelfs bovendien voor het plaatsen van een auto-garage. Het gevolg daarvan zal zijn, dat op het voorerf beknibbeld moet worden, hetgeen er in de meeste gevallen gelukkig niet zoo zeer op aan komt. Men trachte aan weerszijden van den inrit een beplantbare

strook gronds vrij te houden. Hieraan behoort men al dadelijk bij den aanleg van den rijweg indachtig te zijn, daar men anders wel eens voor onaangename verrassingen kan komen te staan, ja zelfs later het gevaar kan loopen, van het voorerf nooit meer iets goeds te kunnen maken. Beschikt men over een ruim voorerf, dan zal een breede inrit geen ernstige bezwaren met zich voeren, hoewel men ook dan wel behoort te zorgen voor een juiste verhouding tusschen weg en tuin. Bij een breed front en een betrekkelijk geringe diepte van het voorerf, zullen als regel twee toegangen de voorkeur verdienen. De inrit zal dan van zelf sprekend in een boogvorm verlopen, en het is aan te raden hem niet breder te maken dan 3 à 4 meter. Eerst nadat de vereischte toegangswegen naar behooren zijn uitgezet, kan men overgaan tot de verdere indeeling en het afscheiden van het terrein. Deze volgorde wordt maar al te vaak over het hoofd gezien en toch kan de latere aanzicht van het erf daar grootendeels mee samenhangen. Wil men de aangelegenheid echter tot aller bevrediging zoo goed mogelijk trachten op te lossen, dan zullen bouwkundige en tuinarchitect met elkaar moeten samenwerken.

II TUININDEELING

Bij de beoordeeling van den tuinaanleg heeft men natuurlijk in de allereerste plaats rekening te houden met de indeeling van het voorerf, aangezien dit gedeelte van het terrein aan den straatweg ligt en zoodoende als vanzelf sprekend den voorbijganger in het oog valt. Al naar gelang van de uitgestrektheid van het voorerf, zal ook de aanleg ervan geregeld dienen te worden. Overigens kan het huis zelf hooger of lager gelegen zijn dan de straatweg, hetgeen eveneens de plannen zou kunnen beïnvloeden. Ligt het huis hooger, dan zal men door terrasvorming daaraan tegemoet dienen te komen. Voor alles moet men het voorerf niet herscheppen in een grintvlakte, aange-

zien dit bij den toeschouwer een erbarmelijken indruk zou teweeg brengen. Evenzeer kan het aanzien van het erf geschaad worden door een al te dichte of drukke beplanting, of door het aanleggen van meer paden en wegen, dan strikt noodig is. Hoe soberder het voorerf zich aan ons oog voordoet, hoe aangenamer, rustiger en zelfs voornamer de indruk ervan in het algemeen zal wezen. Ook make men geen overdreven gebruik van hooggangende gewassen, daar deze het gezicht op het huis en het uitzicht slechts zouden kunnen belemmeren.

Ongetwijfeld weet het begroeien van den voorgevel van het huis door fraai bloeiende klimplanten een aardigen indruk bij ons teweeg te brengen, evenwel brengt deze gewoonte in Indië altijd haar eigenaardige bezwaren met zich mee, daar men rekening moet houden met het mogelijke binnensluipen van allerlei kruipend gedierte en niet minder met de overgroote vochtigheid van het klimaat. Dit is ook de reden, waarom het aanbeveling verdient, de hogere beplanting niet te dicht het huis te doen naderen. Niettemin zal men van het plaatsen van eenig laag houtgewas of heesters in de naaste omgeving van het hoofdgebouw niet geheel behoeven af te zien, al ware het alleen reeds, om daarmede de anders zoo ongezellig aandoende kale muurvlakten eenigszins aan het oog te onttrekken. Het spreekt vanzelf, dat men van uit de ramen een vrij uitzicht moet blijven behouden op het voorerf.

Bij de keuze van het plantmateriaal heeft men, wat de boomen betreft, reeds van den aanvang af rekening te houden met den omvang, welke de kruinen dezer boomen op lateren leeftijd verkrijgen kunnen. Niet alleen kunnen hoog opschietende gewassen soms wat te veel schaduw op het erf werpen, doch zij kunnen er ook groote vochtigheid doen ontstaan. Natuurlijk dient de voorkeur der bewoners in deze een woordje mee te spreken. De een kan een voorstander zijn van een voornaam aangelegden tuin; de ander zal meer waarde hechten aan

kleurenpracht en bloementooi; nog anderen voelen meer voor gezelligheid om zich heen. Bij ruime voorerven valt natuurlijk aan meer dan één dezer wenschen tegemoet te komen, doch als men slechts de beschikking heeft over een kleine oppervlakte, dan zal men zich noodgedwongen tot een bescheidener keuze dienen te beperken. Het uitkiezen der plantensoorten zal zooveel mogelijk overgelaten moeten worden aan den smaak der bewoners zelf. Erven met voorplein, grasveld of tennisbaan, kunnen volstaan met het planten, zoo hier en daar, van enkele heesters en boomen en met bloemranden langs paden en wegen bij wijze van afwerking. Stelt men evenwel hogere eischen, of heeft men liefhebberij voor tuinieren, dan zal het aanleggen van bloempertjes en tuinpaden sterker op den voorgrond treden, zoodat men als vanzelf sprekend ook de beschikking wil hebben over een grootere verscheidenheid van plantenvormen.

Voelt men wel wat voor siertuinen, doch bezit men noch tijd, noch voldoende lust, om er zich vol ernst aan te geven, dan zal men goed doen bij zijn keuze zich in hoofdzaak te bepalen tot de vaste planten en de overblijvende heesters, waaronder gelukkig eveneens vele te vinden zijn met mooie bladeren en opvallend gekleurde bloemen. Dergelijke tuinen zou men gerust met slechts een weinig toezicht aan de zorgen van een handigen tuinjongen kunnen toevertrouwen. Iets anders wordt het, als de bewoner van het huis een groot plantenliefhebber blijkt te zijn, want dan zal hij het toezicht over aanleg en tuinwerkzaamheden liefst voor zich zelf willen houden en zal hij zich het genoegen niet laten ontzeggen, om het benodigde plantmateriaal voor de bezetting der perken en wegranden, zelf uit te kiezen. Men zal dan zijn tuin zoo willen inrichten, dat er alle mogelijkheid bestaat voor een rijke afwisseling. Verder heeft men nog mensen, die eenige voorliefde bezitten voor het nemen van kweekproeven, waarvoor zij de beschikking moe-

ten hebben over kweekbedden of -kassen. Dit boek is echter in de eerste plaats geschreven voor hen, die er een groot genoegen in vinden, hun tuin een zoo prettig mogelijk aanzien te geven, want zij toch zijn het hoofdzakelijk, die zich voortdurend zullen afvragen, welke soorten zij uit de overweldigende keuze van kortlevende en overblijvende kruiden, de klimplanten, de heesters en de boomen noodig zullen hebben, welke planten zij gebruiken kunnen voor hun rotspartijen, bij den aanleg van vijvers, voor het beplanten van waardeloze plekken, dan wel voor het kweken en verkrijgen van snijbloemen.

In het bovenstaande raakten wij slechts heel even de talloze vraagstukken aan, welke zich bij den aanleg en het onderhoud van een tuin herhaaldelijk aan ons kunnen voordoen. Wil een tuin ons bij voortdureng blijven boeien of bekoren, dan zullen wij dien zooveel mogelijk hebben in te richten naar eigen smaak. Een grote fout, welke in Indië herhaaldelijk begaan wordt, en op welker funeste uitwerking wij niet genoeg kunnen wijzen, is de slechte en domme gewoonte van zoovele huiseigenaren, om telkens weer,wanneer hun huizen leeg komen te staan, al hetgeen vorige bewoners op de desbetreffende erven hebben geplant, zonder genade of nadere overweging op te ruimen, zoodoende nieuwe huurders voor een nagenoeg ledige vlakte stellend. Opgeruimd staat netjes!, zegt wel het bekende spreekwoord, evenwel getuigt bovenbedoelde woede voor cleanshavning niet bepaald voor den goeden smaak dezer weinig door-denkende koppensnellers. Men zal heusch wijzer doen, het inrichten van den tuin zooveel mogelijk aan de nieuwe bewoners over te laten en ook aan hen de beslissing te laten, wat zij van het oude al dan niet wenschen te vervangen of aan te houden. Heeft men slechts de beschikking over een klein stuk erf, zoals men dat dikwijls aantreft om de huizen in de steden, dan zullen als vanzelf sprekend de meeste onzer wenschen achterwege moeten blijven. In die

gevallen dient men zich wel tevreden te stellen met het aanleggen van enkele perken en bloemranden, het kweken van snijbloemen of zelfs het plaatsen van enkele potten met rozen of andere bloeiende planten.

III TUINAANLEG

Alvorens tot het aanleggen van een tuin over te gaan, doet men goed het daarvoor beschikbare terrein eerst goed te overzien. Het erf kan hoog of laag, vlak of ongelijk zijn, zoodat het niet altijd even gemakkelijk valt, om op het eerste gezicht te beoordeelen, hoe men de zaak dient aan te pakken. Dit voorbehoud geldt wel in de eerste plaats voor groote uitgestrektheden, doch, hoewel in veel mindere mate, evenzeer voor beperkte ruimten, ja zelfs dikwijls nog voor stukken van slechts enkele meters oppervlak. Met eenig overleg kan men echter overal voor de noodige afwisseling zorg dragen.

Ter voorbereiding der werkzaamheden op uitgestrekte terreinen, zal men het beste doen, verschillende plannen op schaal aan het papier toe te vertrouwen. Doorgaans zal men dan in een enkelen oogopslag zien, welke moeilijkheden zich daarbij kunnen voordoen, waardoor men in de gelegenheid is zijn ontwerpen alsnog te wijzigen. Op erven, waar zich groote hoogte-verschillen vertoonen, zal men zich meermalen verplicht zien terrassen, keermuren, trapjes en dergelijke aan te leggen. Dat men ook hierbij met eenig oordeel te werk moet gaan, spreekt toch wel van zelf. Glooïnde stukken bieden natuurlijk een ruimer uitzicht aan dan vlakke terreinen. Vorm, maat en hoogte der terrassen behooren geheel aan elkaar geëvenredigd te zijn. Om den bodem voor te groote afspoeling te vrijwaren, zal men de hellingen dienen te beschermen, hetzij door ze met gras te bekleeden, hetzij door het aanleggen van keermuurtjes. Deze keermuurtjes kan men, al naar de behoefté optrekken uit natuur- of uit

baksteen, evenwel behooren zij in overeenstemming gebracht te worden met de omgeving en den aanleg van den tuin, terwijl men daarenboven te waken heeft voor al te bizarre afmetingen. Bij sterke hellingen zullen talrijke smalle terrassen en terrasmuurtjes noodig blijken, welke verder door trapjes met elkaar in verbinding moeten worden gebracht. Bij het ontwerp dezer trapjes zal ook weer met oordeel te werk gegaan moeten worden, wil het geheel niet te stijf uitvallen. Zoo mogen de treden noch te hoog noch te breed zijn, opdat de wandelaar niet voortdurend op het pad voor zijn voeten zal moeten letten. Behalve bij terrassenbouw, heeft men ook voor het afbakenen van tennisbanen, verdiepte gazons en waterpartijen muurtjes van noode. In vele gevallen is het aan te bevelen, deze muurtjes met klimplanten te laten overgroeien, of met bloeiende planten of varens te bedekken.

Bij den aanleg van rotstuintjes kan men gebruik maken van steenophoopingen, waarbij men de openkomende voegen met aarde opvult en met verschillende planten laat begroeien. In groote tuinen kan men gebruik maken van prieelen of pergola's. Onder een pergola, welk woord van Italiaansche afkomst is, verstaat men een overdekte wandelgang. Daartoe richt men een dubbele rij steenen (of zwaar houten) pijlers op, welker toppen door middel van houten- of ijzeren dwarsliggers met elkaar in verbinding moeten staan. Het geheel dient uit stevig en duurzaam materiaal vervaardigd te worden, om latere verzakkingen of afwijkingen, veroorzaakt door den druk van het zware plantendek, te voorkomen. Het is aan te raden deze wandelgangen veel breder dan hoog te maken. Men laat ze overgroeien met rijkbloeiende, doch tevens dicht bebladerde klimplanten, dit laatste natuurlijk om de vereischte schaduw te verkrijgen. Een pergola behoort in de volle zon te staan, daar de klimplanten welke haar overdekken het zonlicht voor hun ontwikkeling noodig hebben. Men late

de gangen nooit doodloopen, doch steeds deze projecteeren tusschen twee belangrijke punten van den tuin.

IV TUINPADEN

Tot het uitzetten der tuinpaden ga men onmiddellijk over, nadat het terrein uitgezet is, nog voor men met de grondbewerking gereed is, en dat niet alleen omdat de daarvoor bestemde bodem onbewerkt moet blijven, doch ook omdat deze paden beschouwd moeten worden als de eerste richtlijnen van het complex. Gelijktijdig met het uitzetten der wegen en paden, regele men de afwatering van het erf, dit laatste ter voorkoming van overstrooming en afspoeling na zware regenbuien. Voor de breedte der paden rekene men ongeveer 70—150 cm, terwijl men zorge, deze eens aangenomen maat over de geheele lengte te behouden. Graspaden kunnen in Indië niet worden aanbevolen, noch uit schoonheids-overwegingen, noch anderszins. In de morgenuren en na regenbuien in den westmoesson zouden zij ons natte voeten bezorgen, en in den oostmoesson leveren deze platgetreden paden een onoogelijk gezicht op. Teneinde modderplekken te voorkomen, doet men goed de paden te strooien met gruis of fijn grit, of men laat ze pleveien met keien, tegels of bakstenen en zette de randen af met natuur-of baksteen. Voor dit laatste bezige men liefst geen omgekeerde flesschen, zoals men zoo dikwijs ziet, daar deze methode niet bijster fraai genoemd kan worden.

V HAGEN EN HEKWERK

Een behoorlijke tuin dient of ommuurd of omheind te zijn. Aangezien een muur, of zelfs een ijzeren hekwerk, in den regel vrij duur uitkomt, zal men dikwijs noodgedwongen zijn toevlucht moeten nemen tot ander, hetzij levend of dood materiaal.

Onder doode hagen verstaan wij een rasterwerk, uit hout of gespleten bamboe vervaardigd. Geen van beide echter voldoen op den langen duur, vooral niet die van bamboe, daar zij hoogst vergankelijk zijn gebleken. Het beste en voordeeligste is daarom een levende haag te kiezen. Vooral langs erven met rechte grenslijnen voldoen zij uitstekend, mits natuurlijk voortdurend behoorlijk onderhouden en geregeld bijgeknipt. Het is echter niet altijd even gemakkelijk zulk een haag goed gevormd te krijgen, zóó, dat zij er altijd netjes uitziet. Voor het maken van een haag, beginne men met een strook gronds van minstens een halven meter breed langs de tuingrens flink diep om te spitten en vervolgens te bemesten. In het midden der bewerkte strook plaatst men op vaste afstanden de noodige plantjes of stekken, liefst in twee rijen, in den grond. Zoodra het materiaal voldoende aangeslagen of beworteld is, topt men de planten met een haagschaar ter hoogte van ongeveer 20 cm, voor welke bewerking men zich gemakshalve bedienen kan van twee houten- of bamboestokjes, welke door een strak gespannen touwtje verbonden zijn. Niet alleen de topeinden moeten gelijkmataig worden ingekort, doch ook de zijkanten behoort men vlak af te knippen. Bij dit snoeien der hagen, zal men verstandig doen, ze in den beginne zoo breed mogelijk te laten uitgroeien. Eerst als de vereischte breedte bereikt is, gaat men letten op den hoogtegroei. Elke snoei maakt men telkens 10 cm hooger dan de voorgaande keer. Zodoende zal men tenslotte het spoedigst en het zekerst zijn doel bereiken. De hoogte-en breedtematen van deze levende hagen dienen alweer beoordeeld te worden naar de uitgestrektheid van den tuin, dien zij omgrenzen, doch als regel neemt men daarvoor een breedte aan van 40—70 cm. In dit verband laat het zich hooren, dat het aanleggen en het onderhouden van een haag niet zoomaar aan den willekeur van den eersten den besten koelie kan worden overgelaten.

VI GAZONS

Eerst nadat bij het ontginnen de grenzen voor de paden, perken, vijvers enz. reeds zijn vastgesteld, gaat men er toe over, het overige gedeelte met gras te beplanten. Een goed onderhouden grastapijt valt ongetwijfeld te beschouwen als een der grootste aantrekkelijkheden van een smaakvol angelegden tuin. Helaas gaan velen dikwijs tot den jammerlijken maatregel over, om de ruimten tusschen de perken en de paden zooveel mogelijk schoon te krabben, als was het hun bedoeling, van den grond te eten. Daar zijn mensen, die soms zonderling met hun tuin omspringen!

Valt de oostmoesson te streng in, dan kan het voorkomen, dat het gras der gazons nogenoeg geheel verschroeit. Wet het wederom invallen der regens spruit het doorgaans wel weer uit, doch men kan er alang-alang tusschen verkregen hebben. En toch is het niet zoo moeilijk een behoorlijk grasveld te behouden, als men slechts wilde zorg dragen voor een voorafgaande, degelijke grondbewerking en voor het geregeld vochtig houden van den bodem. De delen van het erf, welke men voor gazons wenscht te bestemmen, moeten in den regentijd eerst omgespit en daarna met ouden, verganen stalmest, welke zoo mogelijk met bladgrond vermengd is, vruchtaar gemaakt worden. Allerlei ongerechtigheden, als steenen, wortels en dergelijke meer, moeten bij de bewerking uit den bodem verwijderd. De grond wordt verkruimeld en gelijkelijk vlak getrokken. Indien men over voldoende graszoden beschikt, belegt men den zoo juist bewerkten bodem daarmede geheel. Is dit echter niet mogelijk bij gebrek aan materiaal, dan kan men evengoed volstaan, met de voorradige graszoden wat verspreid uiteen te leggen, doch liefst niet al te spaarzaam, daar de overblijvende vakken dan licht gegroeid zouden raken met kwaadaardig onkruid. Voorzien van een plankje met een handvat, stampet men de graszoden stevig aan; de onbedekte vlakken zullen spoedig

genoeg vol gegroeid raken door de uitlopers, welke uit de pollen te voorschijn treden. Men verzuime niet, al het tusschengroeiente onkruid zorgvuldig en intiids te verwijderen. Heeft het gras eenmaal gepakt, dan zal men spoedig kunnen overgaan tot het in-gebruik-nemen van een zeis of van een grasmachine, om het gras hiermede verder geregeld kort te houden. Voor het afmaaien van een effen grasvlakte is een grasmachine wel het meest aan te bevelen, al komt de aanschaffing ervan in den beginne ook wat duurder uit dan die van een zeis. Een zeis heeft hier het bezwaar, dat niet iedereen er mede weet om te gaan. Men kan bij het onderhoud van gazons echter niet uitsluitend met maaien volstaan, verre van dien zelfs. Het grasveld dient in den regentijd tevens maandelijks of om de twee maanden met goed verteerd, verkruimelden stalmest bestrooid te worden. Dit verkruimelen van den mest is noodig, om het spoedig doordringen ervan in den bodem te bevorderen, waardoor hij dan tevens aan het oog ontrokken wordt. Voor kleine oppervlakten zou men zich evengoed met gier kunnen behelpen, welke behandeling om de drie of vier weken dient herhaald te worden. Niet altijd evenwel heeft men de vrije beschikking over voldoenden stalmest, doch dan make men gebruik van kunstmest. Een oplossing van 1 à 2 gram zwavelzure ammoniak of chilisalpeter per liter water is sterk genoeg, om er een grasveld mee te bemesten. Ook het besproeien met een oplossing van 25 gram nitrophoska (b.v. de inhoud van een lucifersdoosje) op 10 liter water, kan aanbeveling verdienen. Het begieten van het grasveld geschieft het best in den vooravond. Men meene niet, dat men in Indië door het uitzaaien van graszaad op het terrein veel eenvoudiger dan op boven omschreven wijze een behoorlijk gazon kan verkrijgen. Niet alleen is het dikwijs niet mogelijk over een voldoende hoeveelheid graszaad te beschikken, doch ook vogels en allerlei ongedierte zouden het kunnen weghalen, terwijl de nog

teere kiemplantjes gemakkelijk door onkruid overwoekerd kunnen worden.

VII VIJVERS EN BASSINS

Beschikt men over een groot erf, waarheen tevens gemakkelijk helder, levend water geleid kan worden, dan zou het weinig moeite kosten daarin een vijver te houden. In de laagvlakte ziet men ze zelden, omdat ze maar al te vaak broedplaatsen vormen voor muskietenlarven. Beter aan te bevelen zijn ze in de bergstreken, waar in den regel tevens helder toevoerwater in voldoende hoeveelheid te verkrijgen is, om aardige waterpartijen aan te leggen, zonder veel gevaar te loopen de malaria-verbreiding daarmee in de hand te werken.

Doorgaans zal men zich tevreden moeten stellen met kleine bassins, welke zich het best uit beton laten optrekken en die op de waterleiding worden aangesloten. Het gebruik van baksteen en metselkalk als materiaal is ten eenenmale te ontraden, daar men al heel spoedig last zou ondervinden van lekkage en verzakking. Een bassin van slechts enkele vierkante meters oppervlak is meestal reeds voldoende om aan onze wenschen tegemoet te komen. In het midden van den bak kan men een fonteinje aanbrengen, terwijl men het water bevult met siervissen. De diepte der bakken kan ongeveer 70 cm zijn, den bodem late men tot op 20—30 cm onder den rand geleidelijk oplopen. Deze bak vult men op met een 15—20 cm dikke laag vruchtbare aarde, welke men vermengt met zand en grit. Daarin kweekt men nu enkele waterplanten. Voor een geregeld en gelijkmataige doorspoeling van het water zorge men door de aanwezigheid van een overstort aan den bovenrand van den bak, terwijl ook een uitlaatbuis op den bodem gelegenheid moet geven, den bak van tijd tot tijd te kunnen doen leeglopen, om hem eens schoon te maken. Deze afvoerbuis kan men onder de paden en de gazons door leiden en doen uitmonden in de dichtst bijzijnde afvoergoot.

VIII GRONDBEWERKING

Wanneer het gebouwencomplex gereed is, de terrassen, keermuurtjes, wegen en tuinpaden aangelegd zijn en het geheele terrein tenslotte schoongemaakt is, zal eindelijk de tijd gekomen zijn, om met de grondbewerking der perken en randen een begin te maken. Aan dit onderdeel van den tuinaanleg wordt meestal veel te weinig aandacht geschonken, ofschoon het toch tot een der eerste vereischten gerekend moet worden, wenscht men tenminste iets goeds tot stand te brengen. Niet alleen dienen bij deze bewerking alle boomstronken met hunne wortels en verder alle steenen zooveel mogelijk uit den bodem verwijderd te worden, doch tevens moet de grond zelf diep omgespit en daarna verkruimeld worden. Het zal natuurlijk van den aard van den bodem afhangen, hoe diep men met de grondbewerking gaan moet. Evenwel kan men met het omspitten van de bouwkruin alleen op lange na niet volstaan. Het gebeurt wel, dat men op een diepte van 40 cm of meer stuit op een harde saamgekitte aardlaag (*tjadás*), welke men natuurlijk dient te verbrokken, aangezien zij door haar hardheid en ondoorlaatbaarheid het grondwater ophoudt en daardoor de bovenlaag doet verzuren. Dit kan weer de oorzaak zijn van het verkwijnen en zelfs afsterven van den aanplant. Het is meestal niet voldoende, de *tjadás* laag door te hakken, want de brokken zouden binnen enkele jaren wederom saamgekit raken, doch men dient ze tevens geheel of grootendeels te verwijderen. Om de doorlaatbaarheid van den bodem te bevorderen, heeft men dezen minstens tot op 50—60 cm diepte te bewerken. Men zorge er evenwel voor, dit zoodanig uit te voeren, dat de oorspronkelijke bouwkruin boven en de oorspronkelijke onderlaag beneden blijft. Het onoordeelkundig dooreen haspelen der beide oorspronkelijke aardlagen zou de geschiktheid van den bodem voor den tuinbouw geducht kunnen benadeelen, aangezien de oude bo-

venlaag in den regel van beter gehalte is dan de daar onder liggende aardlaag. Blijkt de bodem van onvoldoende samenstelling, of zelfs geheel onvruchtbare te zijn, dan dient men daaraan te gemoet te komen, door hem met een dikke laag vruchtbare aarde van elders te overdekken, of anders door hem overvloedig te bemesten.

IX BEMESTING

Aangezien het bemesten op zich zelf een zeer kostbare bewerking is, zal men er begrijpelijkwijze slechts toe overgaan op die plekken, waar geplant moet worden. Zoo mogelijk bediene men zich daarbij in hoofdzaak van ouden paarden- en koeienmest, daar versche mest gewoonlijk te warm is. Men kan echter evengoed elk ander dierlijk afval daarvoor benutten. De mest vermenigt men met de bovenste aardlaag. Voor het verkrijgen van compost kan men ergens in een verloren hoekje van den tuin een groote kuil graven en daarin allerlei keuken- en bladafval verzamelen. Zoodra de inhoud ervan goed vergaan is, heeft men de beschikking over een aardige hoeveelheid humus verkregen, welke voor de grondverbetering in het algemeen ten zeerste in aanmerking komt. Met stalmest ver mengd, levert deze compost een uiterst voedzaam en waardevol bestanddeel.

Verder kan men gebruik maken van kunstmest, waarvan allerlei merken in den handel verkrijgbaar zijn. Men zij in het gebruik ervan echter uiterst voorzichtig, daar men door onoordeelkundige toepassing ervan de planten in haar groei zou kunnen benadeelen. Voor elk doel heeft men doorgaans een bepaalde kunstmeststof noodig, zoodat men niet alles naar willekeur kan aanwenden. Wel zijn tegenwoordig ook voor Indië enkele aanbevelenswaardige kunstmest-mengsels te bekomen, waarvan het gebruik geen gevaar oplevert voor de planten, maar deze zouden op den duur te kostbaar blijken door de grote hoeveelheden, welke men ervan noodig heeft. Veel beter

geschikt zijn ze daarom voor de voeding van kamerplanten of voor potculturen.

X GEREEDSCHAPPEN EN MATERIAAL

In Indië laat men de aanschaffing en de zorg der tuingereedschappen, noodig voor de bewerking en het onderhoud der tuinen, doorgaans aan het oordeel van den tuinjongen over. Het spreekt van zelf, dat een dergelijke handelwijze niet zeer bevorderlijk is voor den goede gang van zaken. Tot de onmisbare benodigdheden rekent men: een patjoel, een patjoelvork, een gewone vork, een hark, een verplantschop, een stevige snoeischaar en een flinken gieter. Zij, die over een vrij groot erf beschikken en die zich de weelde van een ruim gras- of tennisveld veroorloven kunnen, zullen daarenboven nog een handmaaimachine of een zeis en een lange sproeislang, welke op de waterleiding aangesloten kan worden, noodig hebben. Verder dient men steeds in voorraad te houden: een groot aantal bamboestokjes of ijzeren paaltjes, stevig bindmateriaal van raffia of bamboe, een partijtje steek- en hang-etiketten en een groot aantal bloem-, beter gezegd stekpotjes.

XI ROTSPARTIJEN

Wenscht men in zijn tuin een rotspartij aan te leggen, dan behoort men er zich wel rekenschap van te geven, dat men hiervoor een groote mate van geduld moet bezitten, als men zich tenminste met vrucht aan deze veeleischende liefhebberij wil wijden. Men kent rotstuintjes voor open terrein, doch eveneens voor beschaduwde plekken, voor elk waarvan men de daartoe meest geschikte plantensoort noodig heeft. Ook is het van groot belang vooruit vast te stellen, wat men als hoofdzaak wenscht te beschouwen, de rotspartij als zoodanig, dan wel de planten, welke er op groeien moeten. In het eerste geval is de rotspartij meer bedoeld als opstiering van den tuin; in het tweede geval

toont men bijzondere liefhebberij voor rotsplanten en deze genegeheid beantwoordt het meest aan het door ons gestelde doel. Voorts staat het materiaal, dat men wenscht te bezigen in onmiddellijk verband met den aanleg. Moet de rotspartij hoofdzaak zijn, dan doet men het beste deze op te trekken uit grillig gevormde steenen, kalkbrokken, stukken koraal, of uit schelpen. In het andere geval zal de bouwstof bijzaak wezen en kan men daarvoor gewone grote keien en kalksteen, al dan niet gemengd met puin, gebruiken, immers het zijn de daarop aangebrachte planten, welke het oog moeten bekoren. Aangezien een rotspartij een deel van den tuin uitmaakt, behoort zij zacht glooiend af te loopen. Betreft het slechts een kleine groep, dan dient men voor een passenden achtergrond, welke het geheel beter doet uitkomen, zorg te dragen.

XII BLOEMBEDDEN

Voor groote erven komt de vorm der bloembedden en perken er veel minder op aan, dan voor kleine tuinen. In groote tuinen kwekt men bij voorkeur overblijvende planten en bloeiende heesters, waarvoor men, omdat ze ruimte noodig hebben, flinke perken dient aan te leggen. In kleine tuinen daarentegen zal de aard der perken, waarin men allerlei kleurrijke snijbloemen wenscht te planten, steeds een punt van overweging vormen. Toch kan er niet genoeg op gewezen worden, dat men zelfs in dit laatste geval, den vorm der bloembedden liefst zoo eenvoudig mogelijk zal moeten houden. Deze bedden kan men, al naar believen, cirkelrond, eirond, elliptisch, rechthoekig of vierkant maken. Grillig gevormde bedden brengen het bezwaar mee, dat zij moeilijkheden veroorzaken kunnen, zoowel bij het beplanten ervan, als bij het gewone onderhoud. Bovendien vertonen ze al heel spoedig neiging om te verworden.

Bij het beplanten der bloembedden heeft men alweer met andere factoren rekening

te houden, zooals daar zijn: den smaak der bewoners, het klimaat, het onderhoud en dergelijke meer. Het spreekt vanzelf, dat het onderhoud van perken, welke men opgevuld heeft met overjarige gewassen, vooral heesters, het goedkoopst in het onderhoud zijn. Kortlevende planten vereischen een voortdurenden zorg, doch zijn, met het oog op de bloemen, het meest aan te bevelen. Voor het beplanten van vrij groote perken kan men heesters nemen van verschillende hoogtegroei, hoewel het als regel aanbeveling verdient, de voorkeur te geven aan die, welke niet veel hooger zullen worden dan 70—80 cm. Verder vulle men elk afzonderlijk bed liefst op met slechts één enkele soort, welker bladeren zelfs van éénzelfde kleur moeten zijn.

Over de grondbewerking en de bemesting spraken wij reeds eerder. De bloemperken behoeven hooger te liggen, dat het hun omringende gazon, hetgeen heel eenvoudig te verkrijgen is, door de bedden op te hoogen met een voldoende hoeveelheid aangedragen aarde. Zij moeten verder naar den rand toe glooiend afloopen en netjes worden afgewerkt.

XIII RANDPERKEN

Onder randperken, ook wel borders genoemd, verstaat men lange strooken omgewerkten grond, welke men beplant met vaste of overblijvende planten. Als regel worden zulke bedden aangelegd langs muren, rondom coniferen of wel hooge heestergroepen. Men vult ze op met laagblijvende heesters van ongelijke hoogte en kleurverscheidenheid, en wel zoodanig, dat de hoogst uitgroeiente soorten op den achtergrond komen te staan, terwijl de lagerblijvende vormen den voorgrond innemen. Hierdoor ontstaat tenslotte van zelf een bolvormig, kleurrijk geheel.

In Europa werkt men veel meer met dergelijke randperken, dan hier in Indië, daar men zijn doel hier niet altijd gemakkelijk kan bereiken, door den vaak wilden groei

en den ongeregelden bloei der meeste Indische gewassen. Daarom verdient het meer aanbeveling hier gebruik te maken van gemengde plantengroepen, b.v. coniferen staande tusschen sierbladheesters en bloemheesters. De keus der daarbij vereischte planten vergt evenwel eenige kennis van het materiaal, dat er in Indië voor in aanmerking kan komen. In den regel is dit bezwaar niet zoo overwegend, aangezien Insulinde over een betrekkelijk zeer gering aantal bloeiende heesters beschikt, in tegenstelling met den grooten rijkdom aan andere mooi bloeiende planten, met dikwijs sierlijk gekleurde bladeren, waarmee even bevredigende resultaten te verkrijgen zijn. Randperken vereischen echter wel eenige zorg, willen ze niet al te spoedig verwilderden. Men maakt ze liefst niet smaller dan 3 en niet breder dan 5 meters, terwijl het bovendien aanbeveling verdient, ze niet in rijen, doch eerder zonder eenige regelmaat te beplanten, waardoor elke plant of groep van planten afzonderlijk meer gelegenheid krijgt, om zoo voordeelig mogelijk uit te groeien. Randperken hebben eenige jaren noodig, om zich te zetten en naar den eisch dicht te groeien.

XIV SNOEIEN

Het snoeien van boomen en heesters is op zich zelf een moeilijke bezigheid, waarvan soms veel afhangt. Er zijn evenveel vóór- als tegenstanders van het snoeien van heesters en boomen. Sommigen meenen, dat men met het snoeien den groei of bloei der planten tegenwerkt. Ongetwijfeld wordt er heel dikwijs te sterk gesnoeid en zonder oordeel. Voor grote uitgestrektheden tuin of parken kan het zeker menigmaal van nut zijn, de gewassen zooveel mogelijk aan zich zelf over te laten. In kleine tuinen evenwel zal men zich verplicht zien, boomen en heesters wat meer in bedwang te houden, hetgeen insluit, dat men ze geregeld zal dienen bij te snoeien. Met het vorenstaande bedoelen wij eigenlijk niet zoo zeer het deskundig snoeien, zooals men dat bij de vruch-

tenteelt in Europa kent, doch uitsluitend het doelmatig verwijderen van wilde of hinderlijke twijgen, dood hout en gebroken takken. Het valt niet zoo maar met een paar woorden te zeggen, wanner, hoe vaak en hoe, men zijn heesters en boomen moet snoeien, al ware het alleen reeds, omdat niet alle gewassen zich op de zelfde wijze laten behandelen. Om dit te kunnen beoordeelen, dient men tot op zekere hoogte bekend te zijn met de verschillende bloei- en groei-vooraarden der betreffende planten. Is men hiermede nog niet vertrouwd, dan zal het raadzaam zijn, zooveel mogelijk van zijn planten af te blijven, om geen kans te loopen deze geheel te verminken. Wij kunnen overal om ons heen zien, hoe willekeurig er soms te werk gegaan wordt en dat meestal nog wel met de beste bedoelingen. Wie geen verstand heeft van de verschillende snoeimethoden en van hetgeen er voor vereischt wordt, doet beter zich slechts te beperken tot het wegsnijden van naar zijn meening hinderlijke takken en van het doode hout. Hoe minder er dus gesnoeid wordt, hoe beter! Door het verwijderen der afgestorven takken zullen de planten, over het algemeen genomen, reeds heel wat geholpen zijn, want dan kunnen licht en lucht weer doordringen en zullen zij zich gezonder gaan voelen, beter in blad gaan staan en rijker bloeien.

Voor vele boomsoorten is het vroegtijdig vormen van een behoorlijke kruin van groot belang voor later. Men kan zich daarop reeds toeleggen, zoodra de boomen 3—5 m. hoog geworden zijn. Verlangt men van zijn boomen, dat zij later een dicht vertakte kroon zullen krijgen, dan behoort men de toppen der takken herhaaldelijk uit te knijpen. Voor vele heesters is deze methode haast als regel te beschouwen. Oude of uitgewerkte heesters kan men soms een verjongingskuur doen ondergaan, door de oudste takken of stammetjes van den grond af weg te snijden. Dat men bij een sterken snoei tevens den grond moet bewerken en bemesten, om daarmee den groei der plan-

ten te bevorderen, behoeft nauwelijks gezegd te worden.

XV ZAAIEN

Hetgeen men onder zaaien verstaat, behoeft eigenlijk niemand te worden uitgelegd, en toch is dit waarlijk geen allemanswerk. De moeilijkheid begint al bij het verkrijgen en het verzamelen der zaden zelf. Hiervoor toch komen uitsluitend de krachtigste planten in aanmerking, waarvan men de vruchten goed rijp laat worden. Na den pluk, doet men goed de zaden in den wind of onder schaduw te drogen, niet echter in de volle zon, daar hierdoor wellicht het kiemvermogen zou kunnen achteruitgaan. Groote zaden laten zich dikwijs het best dadelijk ter plaatse uitzetten, welk werk men goed zal doen, zelf te verrichten, want dan weet men, waar men aan toe is. Men zaaie over het algemeen zoo ij l mogelijk, waarna men het gezaaide met een dun laagje aarde overdekt. Slechts bij uiterst fijn zaaizaad is het bestrooien met aarde nauwelijks noodig. Zijn de zaden erg hard, zoals dat bij Canna het geval is, dan verdient het aanbeveling, ze vóór het uitzaaien een weinigje aan te vijlen, of beter nog, ze een nacht onder water gedompeld te houden. De aarde der zaadbedden behoort goed los en kruimelig en zeer doorlatend te zijn. Bezigt men voor het zaaien potten of bakken, dan plaatse men deze niet in een te donkeren doek en natuurlijk evenmin onder den drup der boommen. Er moet niet te ruw en niet te veel begoten worden. De aanwezigheid van te veel water, zou de zaden kunnen doen beschimmelen en wegrotten. Bij het gebruik van bloempotten of zaibakken, belegge men den bodem ervan eerst met een laag potscherven of verbrokkelde baksteen, waarna men ze tot ongeveer 1 cm onder den rand bijvult met zanderige aarde, welke men van boven een weinig aandrukt. Een goed grondmengsel voor ons doel behoort te bestaan uit één deel verteerd bladgrond en twee deelen uitgewasschen zand. Na het uitzaaien en het bevochtigen van het zaaisel,

overdekke men pot of bak met een glazen plaat. Slootwater bezige men het liefst niet voor het begieten, daar dit water maar al te vaak vele ongewenste verontreinigingen bevat. Tenslotte houde men de zaadbedden, bakken en potten zooveel mogelijk van onkruid vrij. Zoodra de kiemplantjes zich voldoende ontwikkeld hebben, poot men ze eindelijk over in de perken, op de gewenchte afstanden. Voor kortlevende planten zal men hiervoor in den regel 20—50 cm in het vierkant dienen te rekenen. Kiemplanten van éénjarige gewassen behooren vroegtijdig vergroot te worden, anders loopt men kans, dat zij zwak uitgroeien en te jong beginnen te bloeien.

XVI ANDERE WIJZEN VAN VERMENIGVULDIGING

Behalve uit zaad, kan men vele planten ook op andere manieren vermenigvuldigen, hetgeen natuurlijk afhankelijk is van den aard dier planten. Meestal ligt het in onze bedoeling, daarmede de soort of vorm onveranderlijk voort te telen, hetgeen door middel van zaaien niet altijd bereikt kan worden. Bol- en knolgewassen laten zich gemakkelijk scheuren, splitsen of snijden; planten met wortelstokken of uitloopers deelen of verknippen. Nog een andere methode is het stekken, of zoovl. men bij boommen en heesters vaak doet, het markotteren of tjangkokken, dan wel het enten of oculeeren. Plaatsruimte belet ons de verschillende toepassingen naar behooren toe te lichten. Daarover raadplege men dus liever de talrijke boeken, welke er over bestaan. Het gemakkelijkst te verdeelen laten zich de pollen of stoelen van grassen, varens, Canna's, Zingiberaceën en andere uitstoelende en wortelstokken voortbrengende gewassen. Het scheuren van wortelstokken gaat altijd eenigszins ruw toe, zonder dat de planten daar ernstig onder behoeven te lijden. Knolgewassen laten zich zonder veel bezwaar versnijden.

Het stekken kan geschieden op meer dan

één manier, al naar gelang men te doen heeft met kruidachtige- danwel met houtachtige planten. Leent de soort er zich toe, dan is stekken, ook bij kruidachtige gewassen, vrijwel de eenvoudigste wijze van vermenigvuldiging. Voor dit doel maakt men het liefst gebruik van hoogstens 5—10 cm lange, jonge stengelstukken. Deze snijdt men dicht onder een der knoppen, oogen of geledingen af, verwijdert daarvan de onderste bladeren, terwijl men de topbladeren tot minstens op de helft inkort. De afgesneden uiteinden van melksaphoudende stekken moet men goed met houtskool-poeder bestrijken, teneinde het uitvloeien van het sap tegen te gaan. De stekken steekt men in pot of bak, gevuld met goed uitgewasschen zand, en drukt de aarde daaromheen met de vingers stevig aan. De bakken en potten met de stekken plaatst men op een beschaduwde plaats, b.v. onder een afdak, doch niet onder den drup der boomen, en dekt ze toe met een glasruit. De aarde in de stekbakken moet behoorlijk vochtig gehouden worden, doch zij mag niet te nat zijn. Zoodra de stekken bewoerd zijn, kan men ze overplanten, doch het liefst nog eerst stek voor stek in een afzonderlijk klein potje, om ze vervolgens geleidelijk aan het zonlicht te doen gewennen. Stekken van houtachtige gewassen hebben natuurlijk langer tijd noodig om aan te slaan, dan die van kruidachtige planten. Het hiervoor gebruikte rijshout versnijdt men in stukken van 20—30 cm lengte, al naar den afstand der oogen. De takjes worden afgesneden, de onderste bladeren geheel, de topbladeren tenhalve verwijderd. Dit inkorten der bladeren dient, om al te grote verdamping te voorkomen. Stekken van houtachtige gewassen kan men natuurlijk

evenals die der kruidachtige, eerst in bakken, of potten uitzetten, doch heel vaak kan men ze ook dadelijk ter plaatse in den vollen grond steken, mits men ze slechts een tijdlang met een hoedje van stroo of iets dergelijks overdekt en de aarde er omheen behoorlijk vochtig houdt.

Het markotteren of tjangkokken is een zeer ingewikkelde werkzaamheid, welke met kennis van zaken moet worden uitgevoerd. Het behoeft daarom geen nader betoog, dat men geen tjangkoks moet maken van planten, welke men evengoed of zelfs gemakkelijker door middel van stekken kan vermenigvuldigen.

Voor het maken van een tjankok of markot kieze men bij voorkeur de best ontwikkelde takken uit, doch men overlaide een plant er niet mede, daar dan zoowel de plant als de tjangkoks er onder zouden kunnen lijden. Een voor tjangkokken goedgekeurde tak wordt eerst geringd en vervolgens van een schuine insnijding voorzien. Dan omwint men dezen tak eenige centimeters onder de aangebrachte wond met wat geplozen klappervezel en bepleistert de wond zelf met een laagje vochtige, kleiachtige aarde, om tenslotte het vezelverband een eind boven de wond met een touwtje stevig samen te binden. Dit gehele verband wordt nogmaals ingewikkeld in pisangblad of een doek. Nu zorgt men verder voor een geregelde bevochtiging van de tjankok, om te voorkomen, dat deze verdroogt en daardoor geheel verloren zou gaan, en late de zaak zoolang met rust totdat de eerste wortels door het vezelverband beginnen heen te dringen. Eerst dan kan men zonder eenig bezwaar de tjankoks van de moederplant afsnijden.

VARENS EN VARENACHTIGE PLANTEN

De varens en varenachtige planten, anders gezegd de Pteridophyta, behooren tot de Cryptogamen, inzonderheid de Vaatcryptogamen, tot die groep van planten dus, welke geen echte bloemen doch sporen voortbrengen, en welke daarom ook wel onzichtbaar bloeiende planten genoemd worden. De bedoelde sporen kan men óf vinden aan sporenaren zoals bij Selaginella en Lycopodium, óf op de bladeren zelf, zoals bij de gewone varens. In het laatste geval maakt men onderscheid tusschen soorten met de sporen aan afzonderlijke sporendragers en andere, waarbij de sporen zich kunnen bevinden op alle bladeren of op gedeelten daarvan. Nu eens treft men deze sporen of stofhoopjes aan op de achterzijde der bladeren, soms echter ook wel langs de bladranden of op den top ervan. Behalve door middel van sporen weten de Pteridophyten zich doorgaans tevens langs ongeslachte lijkigen weg, namelijk door middel van uitloopers of van broedknoppen op de bladeren en tenslotte ook door uitstoeling te vermenigvuldigen. Het laat zich hooren, dat men als regel het vlugst geholpen is door voor zijn doel gebruik te maken van uitloopers en poldeelingen.

De meeste Vaatcryptogamen zijn van huis uit bosch- of schaduwplanten, zoodat men ze ook in onzen tuin zoo mogelijk een natuurlijke standplaats moet verzekeren. Daarom zullen deze planten voor een eenigszins vochtige standplaats als regel hoogst dankbaar zijn. Het laat zich begrijpen van hoeveel belang deze bijzondere eigenschappen der Varens en Varenachtigen zijn in verband

met de bekleeding onzer tuinen en wel juist op die plekken, waar de meeste andere planten niet of nauwelijks zouden kunnen gedijen. Bij een weinig handigheid en eenigen smaak zal men met deze planten heel wat schijnbaar waardeloze gedeelten van ons erf kunnen bezetten met sierlijke groepjes van bladplanten.

De op den bodem levende soorten, welke hoofdzakelijk voor ons doel in aanmerking komen, groeien het weligst in aarde, bestaande uit een mengsel van bladgrond, zand en verteerd stalmeest, b.v. in de volgende samenstelling: twee delen oude mest, twee delen vergane bladeren, twee delen zand, twee delen tuingrond en één deel potscherven of houtskool. Men zorge er tevens voor de wortelstokken slechts zeer oppervlakkig met de aarde te overdekken.

Acrostichum aureum L. Pakoe laoet. (Fam. der Polypodiaceae). Inheemsch in de tropen. Dit is bijna uitsluitend een kustplant van vrij grote afmetingen, welke vooral veel tusschen de Nipa der vloedbosschen in te vinden is. Zij bezit een krachtigen wortelstok en enkelvoudig gevinde bladeren van 1-3 m lang en 30-60 cm breed, op 30-60 cm lange stelen. De onderste vinnen zijn altijd onvruchtbaar; de sporenhoopjes bedekken in een bruine laag de rugzijde der topvinnen. Voor oeverbeplanting geschikt tot op ongeveer 500 m zeehoogte.

Adiantum. Venushaar. Chevelure. (Fam. der Polypodiaceae). De meeste soorten uit dit geslacht worden doorgaans in pot gekweekt,

maar er zijn er onder, die sterk genoeg zijn om ook op den bodem te gedijen, vooral indien geplant langs muren en op rots-partijen. Zij bezitten sterk vertakte wortel-stokken en fijne, meestal dubbel- of meer dan dubbel gevinde bladeren. De blaadjes of vinnen verschillen sterk in vorm en afmetingen en vertoonen de sporen langs den omgeslagen buitenrand. Het meerendeel der soorten kweekt men het best in de laagvlakte of in de lagere bergstreken tot ongeveer 700 m zeehoogte. Tot de veelvuldigst gekweekte vormen uit dit geslacht rekent men de volgende:

Adiantum celebicum CHRIST. Mooie varen uit Celebes, met zware, 50-60 cm lange, glimmend zwarte, harde bladstelen en 20-30 cm lange en 7-15 cm breede, drievoedig gevinde bladeren. De blaadjes of vinnen zijn eenigszins waaiervormig, 1-2 bij 0,5-1,5 cm;

Adiantum cuneatum L. & F. Een der meest bekende soorten, oorspronkelijk uit tropisch Zuid-Amerika, met drie-tot viervoudig gevinde bladeren van 20-40 cm lang en 15-25 cm breed, op een 20 cm langen, zwart bladsteel en met omgekeerd eironde, 0,5-2 cm breede teere blaadjes. Dit is een zeer veranderlijke soort, welke op Java veel verwilderd voorkomt, vooral in het gebergte. Zij groeit het liefst op vochtige, schaduwrijke plaatsen, of langs holle wegen, in de boschen en op oude muren. Vele tuinvormen zijn hiervan afkomstig, zoals de bontbladige en de zg. kwastjes-chevelure, die aan het einde der blaadjes fijne vertakkingen, in den vorm van kwastjes, vertoont;

Adiantum formosum R. BR. Inheemsch in Australië en Nieuw-Zeeland. Dit is een vrij grote plant, geschikt voor sterk beschaduwde plaatsen. De bladeren zijn drie- tot viervoudig gevind, 45-75 cm lang en zitten aan 30-50 cm lange, krachtige bladstelen. De kleine blaadjes zijn 1-2 cm lang en 0,3-0,5 cm breed en daarbij ruitvormig. Voor snij-

groen zeer geschikt. De planten stoelen breed uit. In de laaglanden tot 1400 m zeehoogte gemakkelijk te kweken;

Adiantum hispidulum SW. Kippenpoot-chevelure. Deze soort is inheemsch in tropisch Azië en Afrika, bezit onregelmatig breed-eironde bladeren van 12-25 cm lang en even breed, aan een krachtigen, glimmend donkerbruinen, ruwbehaarden, 15-35 cm langen bladsteel. De blaadjes zijn scheef ruitvormig, 0,5-2 cm lang en 0,3-1 cm breed, leerachtig, bruingroen;

Adiantum lunulatum BURM. F. Veel voor-komende varen, met enkelyoudige, gevinde bladeren van 10-30 cm lang en 3-8 cm breed, aan een 5-20 cm langen, glimmend donkerbruinen bladsteel. De blaadjes zijn 1,5-4 cm lang en 1-2,5 cm breed, oval ruitvormig en zeer lichtgroen. Het verspreidingsgebied dezer soort omvat tropisch Azië, Australië en Amerika;

Adiantum peruvianum KL. Prachtige soort uit Peru, met vrij grote, één- tot tweevoudig gevinde bladeren, op een 15-25 cm langen, zwart bladsteel, voorts grote, onregelmatig eironde of trapeziumvormige blaadjes van 4-7 cm lang en 3-5 cm breed;

Adiantum polypyllum WILD. Mooie soort uit Venezuela en Peru, met 30-45 cm lange, glimmend zwart gesteelde, 60-120 cm lange, 30-60 cm breede, drievoedig gevinde bladeren, die sterk vertakt zijn. De talrijke blaadjes zijn klein, ruitvormig, 2-3 cm lang en 1 cm breed. Deze soort wordt veel gekweekt;

Adiantum trapeziforme L. Afkomstig uit tropisch Amerika. De zwartgelakte, 15-40 cm lange bladstelen dragen twee- tot drievoedig gevinde bladeren van ongeveer een halven meter lang en breed, met trapeziumvormige, 5-6 cm lange, 1-3 cm breede blaadjes.

Alsophila glauca (BL) J. SM. Boomvaren.

Paradijsvaren. Pakoe tihang. (Fam. der Cyatheaceae). Inheemsch in tropisch Azië en den Maleischen Archipel. Op Java, in de bergstreken boven 500 m zeehoogte, veel voorkomende boomvaren, welke een waar sieraad is voor onze tuinen. Deze varen maakt, door haar reusachtige bladeren en het fijne loof, een overweldigenden indruk, vooral in groepen bijeen geplant. In het wild groeien zij tegen ravinwanden op en door de trapsgewijs boven elkaar geplaatste kronen, leveren ze een schitterenden aanblik op. Zij vormen 5-15 m hooge, 10-20 cm dikke bijnā altijd onvertakte, rolronde stammen. Hoogerop zijn deze stammen dicht bekleed met lange, vlezige, bruine schubben. De bladeren zitten aan den top der stammen in een rozent gerangschikt, zijn twee- tot drievoudig gevind, 2-3 m lang en 1-1,5 m breed, en bezitten een krachtigen, evenals de bladspinnen, dicht, fijn en scherp gestekelden hoofdbladssteel. De onderzijde der bladeren is zeer mooi blauwgroen berijpt. Deze boomvaren verkiest een zonnige, doch liefst vochtige standplaats. Als schaduwboompje langs smalle wegen en als gazonboompje kan zij ten zeerste worden aanbevolen. Jonge exemplaren kan men gemakkelijk uit de wildernis verzamelen en in zijn tuin overplanten. Van deze soort bestaan enige mooie vormen. Andere boomvarens, uit andere geslachten, zoals Cyathea, Hemitelia en Dicksonia, zijn minder gemakkelijk te verkrijgen, doch al even goed te gebruiken voor het verfraaien onzer tuinen.

Angiopterisevecta HOFFM. Karbouwenvaren. Pakoe moending. (Fam. der Marattiaceae). Eén der grootste varens, die er bestaan. Haar stam is knolvormig, 30-100 cm dik, blijvend bezet met de grote en dikke, hoefvormige steunbladen der afgevallen bladeren. Bladeren twee- tot drievoudig gevind en bezet met lijn-lancetvormige, zittende, toege-spitste blaadjes van 10-40 cm lang en 1-4 cm breed. Deze soort heeft haar verspreidingsgebied over tropisch Azië en Afrika en groeit op Java zoowel in de laaglanden, als

in het gebergte, uitstekend. De jonge nog opgerolde bladscheuten zijn bizonder mooi en krachtig gevormd en dicht van bruine schubben voorzien.

Asplenium adiantoides (L.) C. CHR. (Fam. der Polypodiaceae). Mooie varen met grijze of bruine bladstelen van 15-30 cm lengte en met bladschijven van 15-60 cm lang en 10-15 cm breed. De blaadjes (bladvinnen laatste orde) zijn spits of staartvormig toegespitst, 1-2,5 cm breed en 10-12 cm lang, langs den rand vrij sterk getand of gelobd. Dit is een gemakkelijk te kweken varen.

Asplenium belangeri O. KTZE. (Fam. der Polypodiaceae). Een alleraardigst varentje uit den Maleischen Archipel, zoowel geschikt voor de laagvlakte als voor de bergstreken, met 15-50 cm lange, 4-8 cm breede, zeer fijn verdeelde bladeren, op 5-20 cm lange bladstelen. De uiterste vinnen zijn 0,7-1 cm lang en leerachtig. Het is een welbekend, zeer mooi varentje, dat ook wel in potten gekweekt wordt. Het gedijt zoowel op den bodem als op boomstronken.

Asplenium longissimum BL. (Fam. der Polypodiaceae). Mooie plant uit tropisch Azië en Mauritius, op het eerste gezicht wel iets gelijkend op een Nephrolepis met een kruipenden wortelstok en 50-200 cm lange, 4-15 cm breede bladeren, aan 5-30 cm lange bladstelen; vinnen eenzijdig geoerd en toegespitst, 0,5-1,5 cm breed. Een zeer algemeene, sterk uitstoelende aardvaren langs wegen en in de kampoengs van de laagvlakte tot in het gebergte.

Asplenium nidus L. Nestvaren. Kadaka. (Fam. der Polypodiaceae). Algemeen bekende grote prachtvaren, welke vrijwel op alle hoogten, doorgaans epiphytisch, doch ook wel op den bodem wortelend, voorkomt. Deze varen bezit een rozent van breedlancetvormige, gave, nagenoeg zittende, 40-200 cm lange, 5-30 cm breede bladeren. Tusschen de bladrozetten en het sponsachtig wortel-

stelsel verzamelt zich humus en vocht. In de laagvlakte wordt de plant lang niet zóó groot als hoog in het gebergte. Van deze soort bestaat ook nog een afwijkende vorm met ingesneden bladeren, nl. de **Asplenium nidus forma multilobum**, welke heel mooi is.

Blechnum orientale L. Pakoe loebang. Pakoe loeloet. (Fam. der Polypodiaceae). Aardvaren uit tropisch Azië, met krachtigen, rechtopgaanden wortelstok en talrijke schuinopgerichte, enkelvoudiggevinde, 25-400 cm lange, 10-50 cm breede bladeren, op 10-40 cm lange, grote, donkerbruine bladstelen. De blaadjes zijn lijnlancetvormig, gaafrandig, 5-20 cm lang, 0,5-2 cm breed. Mooie varen en zeer geschikt, zowel voor de laaglanden als voor de bergstreken.

Ceropteris calomelanos (L.) UND. Zilver-varen Pakoe pérak. (Fam. der Polypodiaceae). Fraaie aardvaren van 15-100 cm hoog, met opgerichte, twee- tot drieveelvoudig gevilde, in fijne slissen verdeelde bladeren en glanzend donkerbruine bladstelen. De oudere bladeren zijn aan de onderzijde bedekt met een dofwitte, korrelige waslaag, welke zilverachtig aandoet. Deze varen is inheemsch in tropisch Amerika, maar is ook reeds op Java hier en daar verwilderder. Zij groeit er in groepjes, bij voorkeur op zonnige plaatsen, langs wegen, greppels, terraswanden en muren, tot op 1000 m zeehoogte.

Ceropteris tartarea (CAV.) LINK. (Fam. der Polypodiaceae). Van deze aardvaren uit tropisch Amerika, waarvan de hoofdform wit bepoederde bladonderzijden bezit, behandelen wij hier de variëteit **ochracea** (PRESL.) C. CHR. Goudvaren. Pakoe mas. Deze plant wordt 30-90 cm hoog en bezit dubbelgevilde, onderzijds met een goudgele, korrelige waslaag overdekte bladeren. Zij komt op Java in de bergstreken hier en daar verwilderder voor tusschen 1200 en 1600 m zeehoogte, en is waard ook in onze tuinen gekweekt te worden. Zij gelijkt uiterlijk wel wat op de vorige soort, doch is daarvan al

dadelijk door de gele waslaag der bladonderzijden gemakkelijk te onderscheiden.

Cyrtomium falcatum PRESL. (Fam. der Polypodiaceae). Aardvaren uit tropisch Azië en Afrika, met korte wortelstok en 30-60 cm lange, 15-25 cm breide bladeren, op 15-30 cm lange bladstelen. Vinnen groot, glanzend donkergroen, spits eirond, 10-15 cm lang en 2,5-5 cm breed. Dit is een sterke varensoort, welke veel licht verlangt, maar toch niet best het volle zonlicht verdraagt.

Davallia dissecta J. SM. (Fam. der Polypodiaceae). Aardige varen uit Java en Sumatra, met kruipenden of klimmenden wortelstok, dicht bezet met bruine, haarrachtige schubben en voorzien van ver uiteen geplaatste, 10-45 cm lange, 10-30 cm breide, drieveelvoudig gevilde, levendig groen gekleurde bladeren, op 5-15 cm lange bladstelen. In den regel wordt zij epiphytisch aangetroffen, doch zij laat zich even goed op den bodem voortkweken.

Davallia fijiensis HOOK. (Fam. der Polypodiaceae). Eén van de mooiste soorten van het geslacht, inheemsch in Nieuw-Guinea en de Fijielanden, met kruipende, dicht harig beschubde wortelstokken. De bladeren staan op korte afstanden van elkaar, zijn vierveelvoudig gevind, iets lederachtig en 30-45 cm lang, 15-30 cm breed, gezeten op 15-20 cm lange bladstelen. Deze plant is alleen aan te bevelen voor de laaglanden.

Davallia pallida METT. (Fam. der Polypodiaceae). Varen uit Indonesië en Polynesië. Zij heeft een dikken, lang kruipenden wortelstok, bezet met donkerbruine, lancetvormige schubben. De zeer mooie bladeren zijn vierveelvoudig, gevind, 60-90 cm lang en staan op 30-45 cm lange bladstelen. De driehoekige vinnen kunnen 15-20 cm breed worden.

Davallia solida SW. (Fam. d. Polypodiaceae). Deze varen is inheemsch in den Maleischen Archipel, Polynesië en Queensland. Zij bezit

de dikste wortelstokken van het geslacht, welke dicht bezet zijn met roestkleurige, lijnvormige schubben. De bladeren zijn ver uiteen geplaatst, driehoekig in omtrek, vier- tot vijfvoudig gevind, 60-100 cm lang en staan op een 30-50 cm langen bladsteel.

Didymochlaena lunulata (HOUTT.) DESV.
Pakoe sigoeng. (Fam. der Polypodiaceae). Prachtige, opgerichte aardvaren, verspreid over alle deelen der aarde, en zoo ook op Java in het gebergte wild voorkomend. Zij laat zich uitstekend in de laaglanden kweken. De bladeren zijn groot, lang gesteeld, dubbel gevind, 60-180 cm lang, 30-60 cm breed. Eigenaardig is het, dat de planten vooral 's morgens vroeg de onaangename lucht van een stinkdas verspreiden, vandaar dan ook de inheemsche naam.

Diplazium proliferum (LAM.) THOUARS.
Pakoe boewah. Pakoe tjaréham. (Fam. der Polypodiaceae). Een forsche, opgerichte aardvaren, inheemsch van Afrika over Azië tot in Australië en Polynesië toe, 50-300 cm hoog, met enkelgevinde, 50-250 cm lange, 25-75 cm breede, donkergrone bladeren en dicht haarrvormig beschubde bladstelen van 20-100 cm lang. De grote, nagenoeg zittende, langwerpige blaadjes zijn 8-45 cm lang en 2-7,5 cm breed. Deze varen is al dadelijk te herkennen door de aanwezigheid van broedknoppen aan het einde of in het midden der bladeren, tusschen de vinnen op de hoofdnerf, welke knolletjes ten laatste afvallen en zich op den bodem tot nieuwe planten weten te ontwikkelen. Deze jonge plantjes zijn aanvankelijk sterk bruin behaard.

Dipteris conjugata REINW. Pakoe pajoeng. (Fam. der Polypodiaceae). Buitengewoon mooie varen inheemsch in tropisch Azië en Polynesië, doch op Java alleen in het gebergte te vinden. Als perkplant is zij zeer goed te gebruiken, al moet er bij vermeld worden, dat zij zeer langzaam groeit. De kruipende wortelstokken dragen op bepaalde afstanden

50-200 cm langgesteelde, taaie, leerachtige, van boven glimmend groene, van onderen mooi blauwgroene, tweedeelige bladeren van 30-90 cm lang en iets meer breed. De bladstelen zijn hard en groen; elk der bladhelften is weer onregelmatig gelobd en ingesneden.

Dryopteris ferox (BL) O. KTZE. (Fam. der Polypodiaceae). Aardvaren uit den Maleischen Archipel, met 10-100 cm hoge stammetjes en langwerpig-lancetvormige bladeren van 90-300 cm lang en 30-100 cm breed, op 30-150 cm lange bladstelen. De plant is vooral mooi door de zeer dicht bruin behaarde bladstelen. Zij laat zich zoowel in de laaglanden als in het gebergte goed kweken.

Dryopteris immersa (BL) O. KTZE. (Fam. der Polypodiaceae). Aardvaren uit den Maleischen Archipel met kortkruipenden wortelstok en met 80-200 cm lange, 30-70 cm breede bladeren op 70-120 cm lange bladstelen. Een zeer mooie soort.

Dryopteris rhodolepis (CLARKE) C. CHR. (Fam. der Polypodiaceae). Opgerichte aardvaren, inheemsch in tropisch Azië, China en Japan, met in omtrek driehoekige bladeren van 60-100 cm lang en 30-50 cm breed, op een 30-60 cm langen, zijdeachtig bruin behaarden bladsteel.

Dryopteris setigera (KUHN) O. KTZE. (Fam. der Polypodiaceae). Opgerichte aardvaren, verspreid over Zuid- en Z.O. Azië, tropisch Australië en Polynesië, met 90-120 cm lange, 45-60 cm breede bladeren, op een 30-60 cm langen en stevigen, opgerichten, dicht met grote, eivormige schubben bezette bladstelen. De onderste vinnen zijn steeds het langst.

Dryopteris urophylla (WALL.) C. CHR. (Fam. der Polypodiaceae). Kortkruipende of opgerichte aardvaren uit tropisch Azië, Indonesië, Australië en Polynesië, met 45-120 cm lange, 25-45 cm breede, dunne leerachtige bladeren

op 20-60 cm lange bladstelen. De vinnen zijn 2-5 cm breed of zelfs nog breder.

Dryopteris wigmanii (RAC.) C. CHR. (Fam. der Polypodiaceae). Opgerichte aardvaren uit de Aroe-eilanden, met 100-150 cm lange 30-40 cm breede, dubbelgevinde bladeren, op een ongeveer 50 cm langen, gegroefd, en evenals de bladeren zelf, kleverig behaard den bladsteel. Vinnen talrijk, vrij klein.

Lygodium flexuosum sw. (Fam. der Schizaeaceae). Klimmende varen uit tropisch en subtr. Azië en Australië, in afmetingen groter dan **Lygodium pedatum** (zie verder). Zeer mooie soort met verlengde segmenten, welke aan den voet diep handvormig gespleten zijn. Aan den rand der vruchtbare slissen zitten 1 of 2 lange aartjes.

Lygodium japonicum sw. Pakoe areuj. (Fam. der Schizaeaceae). Klimmende varen uit tropisch Azië, welke veel op de voorgaande gelijkt, doch in alle opzichten veel kleiner is, zoowel wat betreft de blaadjes als ook de slissen. De vruchtbare slissen zijn zeer sterk verdeeld, soms zelfs zoo sterk, dat men niets dan aartjes onderscheidt. Alle soorten van *Lygodium* zijn zeer geschikt om als snijgroen of ook voor tafelversiering bezigd te worden.

Lygodium pedatum (BURM. F.) sw. Hata areuj. (Fam. der Schizaeaceae). Klimmende aardvaren uit tropisch Azië, Indonesië en Queensland. Bladeren tot 2 m lang; blaadjes ver uiteen geplaatst, paarsgewijs bijeen, diep handvormig, met 5 tot 6 slissen. Slissen smal, dun, leerachtig, de onvruchtbare gaaf-randig, breed, de vruchtbare smaller en langs den rand met sporenhoopjes bezet. Aardige varen om ergens tegenop te laten kruipen. Op een licht beschaduwde plaats groeit zij uitstekend, ook in de laaglanden.

Marattia sambucina BL. (Fam. der Marattiaceae). Mooie varen uit den Maleischen Archipel, met een kort, dik stammetje van

10 cm hoog en twee tot viervoudig gevinde bladeren van 50-150 cm lang. Vinnen lancetvormig, 3-5 cm lang, 0,75-1,5 cm breed, naar den top toe versmald en langs den rand fijn scherp gezaagd.

Nephrolepis acuminata (HOUTT.) KUHN. (Fam. der Polypodiaceae). Aardvaren, inheemsch in den Maleischen Archipel. worteluitloopers vormend en bezet met zwartbruine schubben. Bladeren smal langwerpig, enkel gevind, 50-100 cm lang, 15-35 cm breed, met ongeveer 30 cm lange stelen. Steriele vinnen 1-3 cm breed, de sporendragende doorgaans smaller, de bovenste soms zelfs zeer smal.

Nephrolepis cordifolia (L.) PRESL. (Fam. der Polypodiaceae). Pantropische aardvaren, waarvan de wortelstokken bedekt zijn met geelbruine, doorschijnende schubben, terwijl de wortels vaak knolletjes voortbrengen. Bladeren lijnlancetvormig, enkelgevind, 25-100 cm lang, 3-8 cm breed, op 2,5-30 cm lange bladstelen. Vinnen talrijk, vaak dakpans gewijs over elkaar heen geplaatst, 0,5-1,5 cm breed. Zeer geschikte varen voor onze tuinen, zoowel in de laagvlakte als in het gebergte.

Nephrolepis duffi MOORE. (Fam. der Polypodiaceae) Varen van circa 50 cm hoog, met 1,5 cm kleine vinnen. Zij gelijkt niet veel op de andere soorten. Men kan haar alleen in de laaglanden kweken. Daar de planten geen sporen vormen, zijn zij uitsluitend door middel van scheuren te vermenigvuldigen. Vermoedelijk hebben wij hier te doen met een gepluimde of gekamde variëteit van **Nephrolepis exaltata** of van **Nephrolepis cordifolia**.

Nephrolepis exaltata SCHOTT. (Fam. der Polypodiaceae). Veel voorkomende soort, inheemsch in alle tropische landen der aarde, met 20-80 cm lange, 8-15 cm breede, enkelgevinde bladeren, op 10-15 cm lange stelen. Een vorm hiervan staat als **var. monstruosa**

hort. bekend en bezit zelfs nog langere bladeren, echter niet zulke mooie, als de hoofdvorm. Zij heeft één- tot drievoedig gevorkte vinnen.

Nephrolepis floccigera MOORE. (Fam. der Polypodiaceae). Een aardvaren uit Insulinde, met 15-30 cm breede bladeren en 1-2 cm breede vinnen. Bij de veel gekweekte var. **monstruosa hort.** zijn de vinnen zeer breed, diep en onregelmatig verdeeld in talloze, dakpansgewijs dekkende, lijnvormige sluppen. Deze varen kan men gebruiken voor tuinen in de laagvlakte. De nervatuur der bladeren is mooi bruin van kleur.

Nephrolepis hirsutula (FORST.) PRESL. Pakoe djèlér. Pakoe njènjéréan. (Fam. der Polypodiaceae). Mooie, algemeen in de tropen voorkomende aardvaren. Zij groeit voornamelijk op onvruchtbare terrein, langs wanden van holle wegen en in de wildernissen. Enkele malen komt zij ook wel epiphytisch voor en vormt dan uitloopers. Bladeren dicht opeengedrongen, enkelvoudig gevind, 20-200 cm lang, 5-25 cm breed, met dunnen, harden, dichtbehaarden, 10-60 cm langen bladsteel. Op Java voorkomend tot op 1200 m zeehoogte.

Odontosoria chinensis (L.) J. SM. Pakoe tjemara. (Fam. der Polypodiaceae). Eén van defijnste en mooiste aardvarens voor de bergstreken. Haar verspreidingsgebied omvat tropisch Azië van Madagascar tot Polynesië. Zij vormt mooie bos-vormige planten en groeit op de onvruchtbareste plaatsen soms in grote hoeveelheden bijeen. Vooral tegen terrashellingen ziet men haar veel. De bladeren kunnen voor snijgroen gebezigt worden. Deze bladeren zijn in omtrek gerekt eivormig met smal toeloopenden top, drie- tot viervoudig gevind, 25-140 cm lang, 5-25 cm breed en zitten op een 2-20 cm langen, roodbruinen bladsteel. De uiterste sluppen zijn smal wigvormig, aan de toppen het breedst. De jonge bladeren zijn mooi roodbruin van kleur.

Osmunda javanica BL. (Fam. der Osmundaceae). Opgerichte aardvaren uit tropisch Azië, Japan en Kamschatka, met een krachtigen, 30-50 cm hoog, 10-20 cm dik stammetje en 2-3 m lange, 30-60 cm breede, enkelgevilde bladeren, op 15-30 cm lange bladstelen. De onderste vinnen blijven steeds steriel; de bovenste kunnen geheel overdekt zijn met sporenhoopjes. Deze varen is zoowel geschikt voor de laaglanden als voor de bergstreken, mits men slechts zorgte voor een beschaduwde standplaats.

Pleopeltis longissima (BL.) MOORE. Pakoe lèjat (Fam. der Polypodiaceae). Breed uitstekende moerasvaren, met kruipende wortelstokken, verspreid over den Maleischen Archipel en Polynesië. Bladeren alleenstaand, stijf opgericht, in omtrek langwerpig lancetvormig, vinlobbig ingesneden, 35-170 cm lang, 10-60 cm breed, op een roronden, 10-120 cm langen bladsteel. In de regenrijke streken van Java boven 900 m zeehoogte is deze varen zeer algemeen. De jonge bladeren worden wel gegeten.

Pleopeltis nigrescens BL. (Fam. der Polypodiaceae). Varensoort, verspreid van Zuid- en Zuid-Oost-Azië tot in tropisch Australië toe. Plant met kruipenden wortelstokken tot 90 cm lange stengels. Bladeren diep ingesneden, 30-90 cm lang, 20-50 cm breed; zijlobben tot 30 cm lang en 1-5 cm breed. Deze varen valt op door de bobbelpervormige uitpuilingen aan de bovenzijde der bladeren, ontstaan door het intrekken der vrij grote sporenhoopjes aan de onderzijde ervan.

Pleopeltis phymatodes L. Pakoe tjatjing (Familie der Polypodiaceae). Aardvaren, verspreid over tropisch en subtropisch Azië, Afrika, Australië en Polynesië. Het is een algemeen voorkomende plant, welke zoowel op den bodem als op boomrinden, rotstenen, muren en daken kan groeien. De bladeren zijn dun en leerachtig, nu eens gaaf, dan weer diep vindelig ingesneden, 15-90 cm lang, 15-60 cm breed. De bladstelen zijn 7-30 cm lang;

de lobben 20-35 cm lang en 1-4 cm breed, gaafrandig, gegolfd.

Pteris biaurita L. (Fam. der Polypodiaceae). Mooi varentje, vooral als potplant bekend, doch ook als tuinplant goed te gebruiken. Zij komt voor in alle tropenlanden. De bladstelen zijn 30-70 cm lang; de bladeren kunnen 90 cm lang worden en bezitten een eindlob van 7-30 cm lang en 2-5 cm breed, welke eindlob zelf weer diep ingesneden is. Voor schaduwrijke plaatsen zeer aan te bevelen.

Pteris ensiformis BURM. F. (Fam. der Polypodiaceae). Varen met kruipendenwortelstok, verspreid over tropisch en subtropisch Azië tot in Polynesië toe, met 10-30 cm lange, 5-15 cm breede, enkelgevinde, of aan den voet soms dubbelgevinde bladeren, op 5-30 cm lange bladstelen. Van deze soort bestaat een vorm met witgestreepte blaadjes, welke om die reden wel aanbeveling verdient. De eindvin der bladeren is erg lang en soms aan den top gezaagd.

Pteris quadriaurita RETZ. (Fam. der Polypodiaceae). Deze soort, verbreed over alle warme landen der aarde, heeft diep vinspletige bladeren van 15-100 cm lang en 10-30 cm breed, aan het eind van 15-60 cm lange bladstelen. Dit is een zeer vormenrijke soort. Vele dezer vormen zijn in cultuur genomen en kunnen heel goed voor ons doel gebruikt worden.

Pteris semipinnata L. (Fam. der Polypodiaceae). Dicht bebladerde soort uit tropisch Azië, China en Japan, met een kruipende wortelstok, welke met bruinzwarte 8 mt. lange schubben bezet is. Bladeren 15-45 cm lang en 10-25 cm breed, eirondlancetvormig, diep ingesneden; bladsteel roodachtig, 20-50 cm lang. Vinnen 25 cm lang en 20 cm breed, met 4 tot 8 paar zijkassen, ongelijk van vorm; de onderste helft is veel groter dan de bovenste. Zeer mooie soort.

Todea barbata MOORE. (Fam. der Osmund-

daceae). Prachtige varen, inheemsch in Australië, op Java alleen in de bergstreken te kweken. Bladeren in een rozet, zeer hard, tot 1,20 m lang en 25 cm breed. Vinnen smal, vlak uitgespreid, de onderzijde vaak geheel met sporenhoopjes overdekt.

Behalve de hiervoor opgesomde varensoorten bestaan er natuurlijk nog talrijke andere, welke eveneens dienen kunnen om onze tuinen te verfraaien, zooals vele soorten uit de geslachten Aspidium, Lomaria, Polypodium en Lindsaya.

Een geheel andere groep vormen de Selaginellaceae of mosvarens welke wij hier onder nog even willen behandelen. Deze familie toch bevat vele sierlijke soorten, waaronder klimmende, half opgerichte en kruipende vormen. Zij allen verlangen een eenigszins beschaduwde, vochtige, doch goed gedraaide standplaats, doch laten zich overigens gemakkelijk kweken. Door scheuren kunnen ze vrij gemakkelijk vermeerderd worden. De grond werkt men om tot een diepte van 10 cm, hetgeen voldoende is. De planten kunnen jaren lang op dezelfde plaats stand houden. Beginnen ze echter leelijk te worden, dan is het voldoende de grond te vernieuwen en opnieuw te planten.

Tot de grootste soorten van het geslacht behoren:

Selaginella haematodes SPRING (Fam. der Selaginellaceae). Dit is wel een der mooiste soorten van het geslacht, afkomstig uit Peru en Venezuela, welke zich, zoowel in de laaglanden als in het gebergte, kweken laat. De plant bezit donkergroene scheuten met vlak uitgespreide, drie- tot viervoudige vertakkingen van ongeveer 30 cm lang en breed. De over elkaar hangende takjes maken een aardig effect.

Selaginella vogelii SPRING. (Fam. der Selaginellaceae). Een plant uit West-Afrika, welke met de voorgaande enige gelijkenis vertoont,

alleen worden de scheuten 2 tot 3 maal zoo lang en is de vertakking niet zoo dicht, maar wel sterker ontwikkeld. Het is een sterke groeier.

Selaginella willdenowii (DESV.) BAKER. (Fam. der Selaginellaceae). Zij is verspreid over den Maleischen Archipel en Cochinchina. Zij bezit blauw getinte scheuten, breder dan de voorgaande soort, bestaande uit vele, fijne vertakkingen, welke echter lang zoo breed niet zijn als bij **Selaginella vogelii**.

Selaginella kittyae v.A.V.R. (Fam. der Selaginellaceae). Inheemsch in Sumatra. Dit is een mooie soort met eenigszins bruine scheuten van 30-55 cm lang, en dunne groene vertakkingen, welke veel op die van **Selaginella willdenowii** gelijken.

Selaginella belangeri (BORY) SPRING. (Fam. der Selaginellaceae). Verspreid over Zuid-Azië tot in Nieuw-Guinea en Noord-Australië toe. Deze soort is veel mooier nog dan de voorgaande, maar ook zeer veranderlijk. De planten zijn sterk vertakt en vormen kleine geelgroene scheuten. Hierop gelijkt veel **Selaginella frondosa** WARB. var. **splendida** v.A.V.R. waarvan de scheuten 30-50 cm lang worden.

Tot de laagblijvende soorten behooren:

Selaginella caulescens SPRING. (Fam. der Selaginellaceae). De scheuten hiervan zijn 15-50 cm lang, de vertakking is zeer dicht, de kleur mooi groen. Deze soort gelijkt iets op **Selaginella caudata**.

Selaginella caudata (DESV.) SPRING. (Fam. der Selaginellaceae). Verspreid over Zuid-Azië en den Maleischen Archipel. Zij kan van 5-120 cm hoog worden, doch is meestal kleiner. De scheuten zijn sterk vertakt en vlak uitgespreid. Gelykt iets op **Selaginella willdenowii**.

Onder de zodevormende soorten vindt men eveneens vele sierlijke vormen, waarvan wij nog enkele willen noemen:

Selaginella braunii BAK. (Fam. der Selaginellaceae). Afkomstig uit West-China. Deze soort wordt slechts ca. 15 cm hoog en heeft zeer smalle, fijne, dunne en groene bladeren.

Selaginella denticulata LINK. (Fam. der Selaginellaceae). Soort uit de Canarische Eilanden. Zij wordt ook zeer veel in Europa gekweekt en gedijt in Ned.-Indië uitstekend. Het is een zeer lage kruiper, welke men bestemmen kan voor half schaduwrijke plekken. Zij is mooi groengeel van kleur of soms bont. Dit is de zoogenaamde mosplant.

Selaginella mayeri HIERON. (Fam. der Selaginellaceae). Uit Singapore afkomstig. Een laagblijvende soort, met 20 cm lange scheuten, welke overal wortels vormen en waarvan de kleine zijtakjes recht overeind staan.

Selaginella oviformis v.A.V.R. (Fam. der Selaginellaceae). Inheemsch in Borneo. Zij wordt iets hooger dan voorgaande soort en kruip niet zoo sterk, is echter wel zeer sterk vertakt.

OVERBLIJVENDE KRUIDACHTIGE GEWASSEN EN VASTE PLANTEN

Van éénjarige of kortlevende planten, vooral in Indische tuinen kan gezegd worden, dat ze in den regel heel wat aan verzorging en onderhoud kosten, hetgeen bij overblijvende of vaste planten zeker minder het geval is. Hierbij behoeft men immers niet elk jaar opnieuw te zaaien, terwijl het onderhoud zich bepalen kan tot het hoogst noodige. In Europa sterven deze soort planten in den winter boven den grond af, om het daarop volgende voorjaar weer opnieuw voor den dag te treden, hetgeen bij Indische planten niet of nauwelijks het geval is. Toch kan het ook voor Indië aan te bevelen zijn, dergelijke planten jaarlijks te verplanten. Dit gebeurt dan eigenlijk alleen maar om gelegenheid te krijgen, den grond een goede bewerking en een flinke bemesting toe te dienen. In den aldus toebereiden bodem plant men nu opnieuw op regelmatige afstanden de eerst schoongemaakte, vaak ook nog gesplitste stoelen of pollen uit.

Van de overblijvende kruiden kent men hoogopschietende en laagblijvende soorten, ook die welke slechts eens per jaar bloeien en andere, welke het gehele jaar door in bloei staan. Sommige laten zich gemakkelijk zaaien, andere echter kunnen beter door scheuren of stekken vermenigvuldigd worden. Over het algemeen genomen zijn het planten, welke uitstekend geschikt zijn voor het plaatsen in perken, randen of rotspartijen en voor losse groepeeringen. Ten slotte kan men ze indeelen in zulke, welke in de volle zon geplaatst dienen te worden en andere, welke beter in de scha-

duw groeien. Vooral van waarde zijn deze planten voor het afsluiten en omgeven van boom- en heestergroepen. In Indië kweekt men tegenwoordig reeds zeer vele overblijvende kruiden, doch jaarlijks komen er nog talrijke nieuwe bij uit alle werelddelen. De keuze is dan ook onoverzichtelijk groot, doch de meeste soorten zijn zoowel geschikt voor de grootste parken, als voor de kleinste tuintjes. Enige van de voornaamste soorten willen wij hieronder noemen.

1 - *Achillea millefolium* L.

Achillea millefolium L. Duzendblad. (Fam. der Compositae). (Afb. 1). Sierlijke plant,

uit Europa afkomstig, thans ook in Azië en Amerika veel verwilderder voorkomend, 20-80 cm hoge kruiden met wortelstokken en lijn-lancetvormige, fijne, twee tot drievoudig ingesneden bladeren. De kleine witte, soms ook rose of paarse bloemhoofdjes, met elk 3 tot 5 straalbloemen, zitten aan schermvormig uitgespreide trossen. Aardige plant voor perken; wat de grond betreft weinig kieskeurig. Het enige, dat zij verlangt, is een zonnige standplaats. Vermeerdering zowel door zaden als door stekken of uitloopers.

Achillea ptarmica L. Wilde bertram. (Fam. der Compositae). Een soort in Europa inheemsch, met ongedeelde, lijn-lancetvormige, scherpgetaande bladeren en grootwitte bloemhoofdjes, voorzien van ongeveer 10 geelwitte straalbloemen en een wit hart, of, tenminste wat sommige cultuurvormen betreft, met gevulde witte bloemhoofdjes in trosvormige

2 - *Achillea condensata* MIQ.

schermen. Deze soort wordt hooger dan de voorgaande en de bloeiwijzen zijn tevens groter en gevulder. Een andere soort, bekend

van Midden-Java, is **Achillea condensata** MIQ., (Afb. 2), welke sterk aan de eerste soort herinnert, doch rose bloemhoofdjes bezit, elk met meer dan zes straalbloemen. Zij wordt 20-40 cm hoog. Kweekhoogte beneden 1400 m boven zee. Vermenigvuldiging door stekken is uiterst gemakkelijk. Beide soorten zijn zeer geschikt voor perken in de volle zon.

Aechmea (Fam. der Bromeliaceae). Dit geslacht bestaat uit onbehaarde, epiphytische kruiden met lint-gootvormige, vaak geschubde bladeren, welke doorgaans een gestekelden rand bezitten. De meeste soorten kweert men in potten. Toch voldoen ze als tuinplant nog beter. De volgende soorten komen voor ons doel in aanmerking:

3 - *Aechmea bracteata* GRIS.

Aechmea bracteata GRIS., (Afb. 3), uit Midden-Amerika, vormt planten van 60 cm hoog, met wijd afstaande of schuinopgerichte 75-125 cm lange, 6-12 cm breede bladeren met donkerbruine, zeer krachtige stekels langs den bladrand en rode, pluimvormige

bloeiwijzen van 120-180 cm lang, met rood gekleurde schutbladen. De kroonbladen zijn geel met witten voet;

Aechmea fasciata BAKER wordt 50 cm hoog. Zij valt op door haar grijsgroen gemarmerde bladeren met de zwart gestekelde randen. De 30 cm hoge bloeiwijze is witwollig behaard en voorzien van lange, rode schutbladen. De kroonbladen zijn rose;

Aechmea fulgens BRONGN., uit Guyana, is een plant, welke men hier vrij veel gekweekt aantreft. Zij kruipet gemakkelijk tegen de boomen op en vormt aan den voet rozetten van 40 cm hoog. Bloeiwijze lichtrose, slechts weinig langer dan de bladeren, doch vrij dik en breed. De kelk der bloemen is koraalrood met blauwe slippen, de kroonbladen blauwpars met witten rand. Alle soorten kunnen door middel van scheuren vermeerderd worden en verlangen een licht beschaduwde standplaats. Te kweken beneden 600 m zeehoogte.

4 - *Agapanthus africanus* HOFFM.

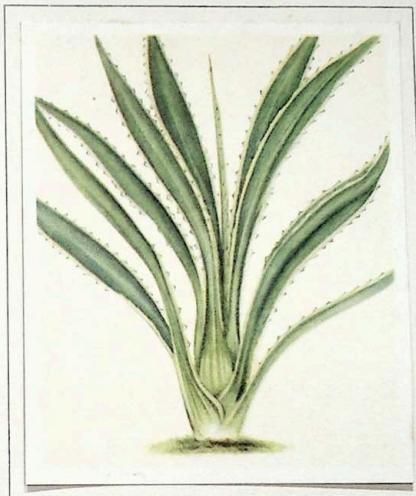
Agapanthus africanus HOFFM. Blauwe lelie. Kroonlelie. (Fam. der Liliaceae). (Afb. 4). Schitterend bolgewas van 50-100 cm hoog, dat veel op Java gekweekt wordt, doch slechts in de bergstreken bloeien wil. Zij is uitstekend te gebruiken voor het beplanten van grote vakken, maar ook levert zij een goede snijbloem op. Bladeren 2-rijig, smal, 30-60 cm lang. Bloeiwijzen op 30-100 cm lange stelen, schermvormig, samengesteld uit 20-30 blauwe bloemen. De planten moeten gekweekt worden op een zonnige standplaats bij een plantverband van 50-60 cm. Van deze soort kent men ook nog een witbloemigen vorm, welke hier eveneens goed wil gedijen. Te vermenigvuldigen door scheuren en door zaaien. Te kweken boven 600 m zeehoogte.

Agave. Nanas sabrang. (Fam. der Amaryllidaceae). Dit is een zeer opvallende groep van planten, welke men misschien beter tot de vetplanten zou kunnen rekenen. Wij zullen haar hier echter onder de sierbladplanten rangschikken:

Agave americana L. Dit is de bekendste der soorten, een forse stamloze plant uit tropisch Amerika, welke, niet bloeiend, 1-2 m hoog wordt en een rozentbezit van 30-60 taaie en stijve, langs den rand gestekelde, 1-1,5 m lange, groene bladeren, met scherp toegespitste uiteinden. Als zij bloeit, hetgeen volstrekt niet eerst na honderd jaren gebeurt, vormt zij aan een eindelingsche bloeiwijze van 4-10 m hoog, een onnoemelijk aantal geurige, honigrijke, geelgroene bloemen. De variëteit **luteo-marginata** TREL. (Afb. 5) bezit breede, geel gerande bladeren;

Agave angustifolia HAW. Een plant van 2-4 m hoog, welke men op Java veel aangeplant ziet, doch hoofdzakelijk de var. **marginata** TREL., met haal breede en wit gerande bladeren. De beide bovengenoemde soorten zijn over het algemeen genomen slechts geschikt voor het beplanten der perken van grote tuinen. Zij gedijen op elke

hoogte. Na den bloei vormen de bloeiwijzen broedknoppen (bulbillen), welke voornamelijk gebruikt worden voor de vermenigvuldiging hier te lande, al is zulks ook door de uitloopers mogelijk. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte;

5 - *Agave americana* L.
var. *luteo-marginata* TREL.

Agave sisalana PERRINE. Sisal. Inheemsch in Mexico. Mooie sierbladplant, welke vrij veel gekweekt wordt. De lijn-lancetvormige bladeren worden tot 1,75 m lang en zijn licht tot donkergroen van kleur, aan het einde uitlopend in een 1-3 cm lange stekelpunt. Het zijn aanbevelenswaardige planten voor zeer droge streken. Door de bulbillen en uitloopers gemakkelijk te vermenigvuldigen. Te kweken beneden 700 m zeehoogte.

Aglaonema. (Fam. der Araceae). Verschillende soorten van dit geslacht geven zeer mooie bladplanten:

Aglaonema costatum N.E.BR. uit Malaka, 20-30 cm hoog wordend, met vrij groote,

donkergroene, glanzende bladeren, welke een witte middennerv en verder talrijke witte vlekken op het bladvlak vertoonen;

Aglaonema pictum KUNTH, inheemsch in tropisch Azië. Een aanbevelenswaardige, sterk uitstoeelende plant, met doffe, licht-groene bladeren, welke bezet zijn met grijze vlekken. Deze soort wordt ongeveer 50-60 cm hoog;

Aglaonema roebelinii GENTIL. Dit is ongetwijfeld de fraaiste soort, een plant van wel 50-100 cm hoog, met lang gesteeld, dofgroene bladeren, welke overdekt zijn met breede lichtgrijze vlekken aan weerszijden van de middennerv. De spatha der bloeiwijze is geel, terwijl de rijpe bessen vuurrood zijn.

Al deze soorten vragen een schaduwrijke, vochtige standplaats en laten zich het best in het laagland kweken. De vermenigvuldiging heeft plaats zoowel door de zaden, als door het scheuren der wortelstokken, of door topstekken. Te kweken beneden 500 m zeehoogte.

Alocasia (Fam. der Araceae). Een geslacht bestaande uit talrijke soorten, van welke die met bonte bladeren het meest voor ons doel in aanmerking komen. De planten houden van warmte, vocht en schaduw. De bladeren zijn veelal reusachtig groot, glanzend donkergroen, dan wel fraai generfd of gemarmerd. Er zijn soorten bij, waarvan de stam zich 1-2 m hoog boven den grond verheft en haar bladeren het geheele jaar door behouden, doch er zijn er ook onder, welke laag bij den grond groeien en wier bladeren jaarlijks afsterven. Wij zullen hier enkele der mooiste soorten noemen:

Alocasia augustiana LINDEN & ROD, afkomstig van Nieuw-Guinea, welke soort een krachtigen stam vormt en 100-200 cm hoog wordt, daarbij prachtige, pijlvormige, groene bladeren heeft, welke aan lange bladstelen zitten;

Alocasia longiloba MIQ., in Insulinde thuis behoorend, wordt 70-150 cm hoog en bezit mooi glimmende, smal-pijlvormige, 30-40 cm lange bladeren, welke van boven groen doch aan de onderzijde licht purper gekleurd zijn;

Alocasia veitchii SCHOTT. Een soort, die op de voorgaande gelijkt en eveneens in den archipel inheemsch is en zelfs op Java overvloedig aan te treffen is, doch veel kleiner in afmetingen blijft. De bladnerven en bladranden zijn mooi wit;

Alocasia macrorrhiza (L.) SCHOTT. Sèntè, Verspreid over Zuid-Azië en den Indischen Archipel. Zij kan langgerekte stammen vormen van 2-5 m hoog en valt vooral op door haar grote, opgerichte, groene bladeren. Het mooist is de bontbladige vorm ervan, welker bladschijven en zelfs bladstelen sierlijk wit of groenwit gevlekt of gemarmerd zijn;

Alocasia portei (SCHOTT.) ENGL. & BECC. Dit is wel de reusachtigste soort uit dit geslacht, uit de Philippijnen afkomstig, welche 3-4 m hoog kan worden en langgesteinde, zeer grote, pijlvormige, donkergroene bladeren bezit met een lichtere nervatuur;

Alocasia sanderiana BULL. Eveneens een plant uit de Philippijnen, doch welke slechts een hoogte bereikt van 60-80 cm. Zij bezit lange, pijlvormige, metaalglanzend groene bladeren, met een witte nervatuur en sterk gegolfde of ingevreten bladranden. Het is een zeer vormenrijke soort, bovendien zeer fraai, waarom zij in Europa en Amerika veel in de kassen gekweekt wordt.

Al deze soorten groeien het best in de warme streken beneden 800 m zeehoogte. Zij laten zich door scheuren, stekken en zaaien vermengvuldigen.

Aloë. Lidah boeaja. (Fam. der Liliaceae). Mooie vetplanten, geschikt voor het plaatsen in gazons, voor het beplanten van vakken

en voor het verwerken in heestergroepen. De verschillende soorten varieeren sterk in kleur en in vorm, want men heeft er dwergen en reuzen onder; terwijl de laatste zelfs tot boommen kunnen uitgroeien. De dikvleugige bladeren zitten in dichte rozetten opeenge drongen, zijn min of meer zwaardvormig, dikwijls zwak gesleefd en langs den rand van tanden en stekeltjes voorzien. De planten doen een weinig aan Agave denken, doch zijn daarvan gemakkelijk te onderscheiden door de veel sappiger bladeren, welke aan hun toppen geen stekelpunt bezitten. Bovendien bloeien zij geregeld door. De bloemen staan langs de spil van eindelingsche aren of pluimen met trosvormige vertakking, vaak knikkend of hangend en kunnen geel, oranje of rood van kleur zijn, hangende aan korte steeltjes. Na den bloei vormen zich de opgerichte vruchten. De vermenigvuldiging heeft gewoonlijk door scheuren plaats, soms echter ook wel door zaden. De Aloë kan men van de laagvlakte tot hoog in de bergstreken kweken:

Aloë arborescens MILL., inheemsch in Zuid-Afrika, wordt 1-4 m hoog en stoelt sterk uit. Haar smalle, dikke, sterk gestekelde bladeren zijn donker grijsgroen van kleur. Bij de jonge bladeren zijn de bladpunten omgebogen. De bloemen staan in 10-30 cm lange trossen, zijn lichtrood met groen getopte lippen;

Aloë eru BERGER., uit tropisch Afrika, wordt ongeveer 20-40 cm hoog en heeft dikvleugige, gevlekte bladeren en groene bloemen;

Aloë ferox MILL., uit Zuid-Afrika, wordt 40-100 cm hoog en heeft veel dikkere ei rond-lancetvormige, geleidelijk in een doorn toegespitste bladeren, welche sterk blauw groen van kleur zijn, met al of niet rood bruine, sterk gestekelde randen. De bloemen hiervan zijn geelgroen of rood;

Aloë schimperi TOD., uit Abessinië, welche

een bastard schijnt te zijn, wordt 1 m hoog, doch vormt een 2 m langen bloeistengel. De bladeren zijn 40-60 cm lang, dik, lichtgroen, met langs den rand roodachtig getopte stekels. De bloemen zijn licht- of geelrood, met bleek gerande lippen;

Aloë vera L., de eigenlijke Lida boeaja, inheemsch op de Kaap-Verdische- en Canarische eilanden, kan 2-3 m hoog worden, met een bloeiwijze, welke tot 3,5 m lang kan zijn. De bladeren zijn dik, 30-70 cm lang, lichtgroen, met in de jeugd lichtere vlekken. Haar bloemen zijn geel, oranje of rood;

Aloë virens HAW., lijkt eenigszins op **Aloë schimperi**, doch haar bloemen zijn rose van kleur en de bloeiwijze is vrij sterk vertakt. Zij wordt 100-150 cm hoog.

Alpinia. (Fam. d. Zingiberaceae). Welbekende, sterk uitstoelende planten van 1 tot 3 m hoog. Zij verlangen een zonnige standplaats. De bloeiwijzen verschijnen aan den top der stengels. De bloemen zijn wit van kleur, doch bezitten een geel met rood gekleurde lip. Slechts enkele soorten komen voor ons doel in aanmerking:

Alpinia galanga (L.) SW., Ladja. Laos. Een plant uit tropisch Azië, met kleine, wierikende, geelwitte of groenwitte bloemen, aan langwerpig-trosvormige bloeiwijzen.

Alpinia vitellina RIDL., fol. var., (Afb. 6). Plant uit Malaka, met mooie, bonte, misvormde bladeren, waarover smalle en breede geel-witte strepen loopen. Al deze planten zijn door middel van scheuren gemakkelijk te vermenigvuldigen en worden gekweekt beneden 1200 m zeehoogte.

Alternanthera amoena Voss. Ceylongras. Roode bajem. Bajem mèrah. Djoekoet sèlong. (Fam. der Amaranthaceae). Een zeer veel gekweekt, sterk uitstoelend plantje uit Brazilië,

10-50 cm hoog wordend, vooral veel gebezigd voor het afbakenen van perken en paden, of, zoals in de cultures, ter beplanting van hellingen en glooiingen om afspoelingen tegen te gaan. Aan den bodem stelt de plant slechts weinig eischen, alleen verkiest zij het volle zonlicht. Men kent er vormen van met geelgroene, gele, rose, donkerroode en bontgekleurde bladeren.

6 - *Alpinia vitellina RIDL., fol. var.*

Hoewel de planten uiterst gemakkelijk uit stek te vermenigvuldigen zijn en op alle zeehoogten gedijen willen, ontwikkelen de bladeren hun kleuren het fraaist in de hogere bergstreken. De pollen kan men gemakkelijk en zonder schade tot allerhande vormen verknippen. Een andere soort, welke zich bijna uitsluitend hoog in het gebergte laat kweken, is **Alternanthera paronychioides** ST.HIL., alweer een plant uit Brazilië, doch nu met min of meer gekroesde, bruinroode, lichtrose, getopte, bladeren. Hiervan bestaat een kleurverscheidenheid met goudgele stengels en bladeren, de var. **aurea** HORT. In de schaduw ge-

kweekt, krijgt deze variëteit echter groene bladeren.

Althaea rosea CAV. Stokroos. (Fam. der Malvaceae). Opgerichte plant uit Klein-Azië afkomstig, eigenlijk overjarig, doch in Indië doorgaans als éénjarige gekweekt. Zij bereikt een hoogte van 1,5-2,5 m, blijft onverakt en bezit rond-hartvormige of nierzijdige, vijf- tot zevenhoekige bladeren. De bloemen verschijnen uit de oksels der hogere bladeren en kunnen rood tot donkerpurper, dan wel wit of geel gekleurd zijn, voorts enkelvoudig of, zoals men gewoonlijk ziet, gevuld. Deze in Europa van ouds bekende sierplant, hoewel op zichzelf vrij stijf, kan er toch het hare toe bijdragen, om onze tuinen te helpen verfraaien. Vooral voor het opvullen van groote perken, of op den achtergrond van sommige bloembedden, voldoet zij dikwijls uitstekend. De plant verlangt een voedzamen bodem en het volle zonlicht. Men zet haar uit op afstanden van 50-60 cm. Zoodra zij 1 m hoog is geworden, behoort men haar met een stok te ondersteunen, om te voorkomen dat wind en regen vat op haar krijgen en haar omwerpen. Door zaden te vermenigvuldigen. Te kweken boven 250 m zeehoogte.

Angelonia goyazensis BENTH. Vuile oortjes. Appelgeur. (Fam. der Scrophulariaceae). Hoewel men het aan den minder smakelijken volksnaam niet zeggen zou, behoort deze Braziliaansche soort tot onze mooiste perkplanten, welke zich ook best ter opvulling van heester-groepen laat gebruiken. De plant wordt 50-150 cm hoog, bezit lange en smalle, toegespitste bladeren en bloeit het geheele jaar door met mooie, blauw-lila bloemen. Hoewel men haar vooral in de laaglanden aangeplant vindt, gedijt zij al even goed in het gebergte. Zij verlangt echter een zeer rijken voedingsbodem en veel zonlicht. Van deze soort bestaat ook nog een vorm met witte bloemen. Vermenigvuldiging door zaden en stekken. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte.

Anthurium. Olifantsooren. (Fam. der Araceae). Prachtige sierbladplanten, zonder uitzondering uit Amerika afkomstig. Meestal worden zij als potplant gekweekt, doch zij kunnen, op tamelijk beschaduwde standplaatsen, soms ook wel als tuinplant goede diensten bewijzen. Het zijn voornamelijk de bladeren, die uitmuntend door vorm en kleur, doch enkele soorten, en vooral talrijke hybriden, bezitten bovendien krachtige bloeiwijzen met grote, opvallend gekleurde kolf-scheiden. De meeste soorten willen op alle hoogten zeer goed gedijen. Men vermenigvuldigt de plant hoofdzakelijk door scheuren. Tot de mooiste soorten behoren:

Anthurium crystallinum LIND. & ANDR., uit Peru, (Afb. 7), met grote, donkergroene, fluweel-glanzende bladeren en brede lichtgrijze nervatuur. De bloeiwijze is tot 1,5 m lang gesteeld, eindigend in een groene bloei-kolf met groene scheide;

7 - *Anthurium crystallinum* LIND. & ANDR.

Anthurium ferrierense hort. (Afb. 8). Een tuinhybride van 70-100 cm hoog, met

gewoon groene bladeren en langgesteelde bloeiwijzen, met in het oogvallende, mooi rood gekleurde, grote kolfscheede, terwijl de kolf zelf groot en geelgroen is;

8 - *Anthurium ferrierense hort.*

Anthurium hookeri KUNTH, uit West-Indië, is een plant van 50-70 cm hoog, met grote en glimmende, lichtgroene, doch kortgesteelde bladeren van ongeveer 70 cm lengte, in vlak uitgespreide rozetten. De bloeiwijze is slechts 10 cm lang en bezit een groene spatha en een kleine, violet gekleurde kolf;

Anthurium macrolobium hort. Een plant van hybridischen oorsprong, een geheel ander type dan de voorgaande soorten. Zij bezit zeer lang gesteelde, donkergrone, gezaagde bladeren, welke een lengte van 1-1,5 m kunnen bereiken;

Anthurium magnificum LINDEN, een soort uit Columbia afkomstig, ongeveer 70 cm hoog, met zeer grote, fluweelglanzende bladeren;

Anthurium regale LINDEN, uit Peru, 70-100 cm hoog, met zeer grote donkergrone bladeren en lichte nervatuur. De bloeiwijze is 1,5 m lang, bruin van kleur, met een smalle, afhangende, bruine kolfscheede;

Anthurium robustum hort., een plant van 70-100 cm hoog, met grote, donkergrone bladeren en lichte nervatuur. De bloeiwijzen gelijken op die van *Anthurium regale*, doch de bloekolf is groen-bruin van kleur en ongeveer 25 cm lang;

Anthurium roezlii REGEL, uit Columbia, een kleine, laagblijvende soort van nauwelijks 30-40 cm hoog, met kleine, lichtgroene bladeren. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte.

Arachnis flos-aeris (L.) RCHB.F. Schorpioenorchidee. (Fam. der Orchidaceae). Een klimmende soort uit Z. O.-Azië en Insulinde, een geschikte plant om er muren of hekwerk mee te laten begroeien. Ook voor snijbloem

9 - *Artemisia lactiflora* WALL.

wordt zij veel aangeplant. De mooie, groote, op schorpioenen of spinnen gelijkende bloewen, welke eens per jaar verschijnen, zitten aan lange, veelbloemige bloeiwijzen en zijn geelgroen van kleur met donkerbruine vlekken en dwarsbanden. Veel eischen stelt de plant zeker niet, doch de volle zonneschijn heeft zij voor haar ontwikkeling noodig. De vermenigvuldiging geschiedt door middel van stamstukken. Te kweken beneden 1000 m zeehoogte.

Artemisia lactiflora WALL. (Fam. der Compositae). (Afb. 9). Aardige perkplant uit Z. en O-Azië, 30-150 cm hoog wordend, met een rozent van diep ingesneden bladeren. De eindelingsche bloeiwijzen kunnen van 60 tot 100 cm lang worden, zijn sterk vertakt en dragen kleine, witte, tot geelwitte, welriekende bloemhoofdjes. De plant, welke men door scheuren vermenigvuldigt, behoeft een rijken voedingsbodem en daar zij nogal sterke neiging vertoont tot uitstoelen, is een plantverband van 30 cm noodig. Het best gedijt zij op zonnige standplaatsen, doch zij ver-

draagt een weinig schaduw al even goed. Behalve voor perkbeplanting, is zij ook aan te bevelen als randplant. Te kweken beneden 1000 m zeehoogte.

Arundina. (Fam. der Orchidaceae). Van dit geslacht zijn enige soorten ten zeerste voor ons doel aan te bevelen, vooral ter opvulling van perken en randen. Zij gedijen goed op alle hoogten. De vermenigvuldiging gaat het gemakkelijkst door het verdeelen der pollen, maar ook door zaaien gelukt dit best:

Arundina speciosa BL. Handjoewang sapoe (Afb. 10). Een aardige aardorchidee, inheemsch in Z.-Azië en Insulinde. De plant stoelt sterk uit en bezit 1-2 m lange, opgerichte stengels, een tweerijige bladstand en eindelingsche bloeiwijzen. Bloemen vrij groot, na elkaar bloeiend; bloembladen 2-3 cm lang, smal en spits, rose of wit gekleurd; lip groot, violet-rood met in het midden een gele vlek en een sterk gekroesden rand. De plant stelt weinig eischen aan den bodem;

Arundina densa LINDL., uit Sumatra en Malaka, gelijkt veel op de voorgaande soort, zoo zelfs, dat zij er eigenlijk moeilijk van te onderscheiden valt, evenwel bezit zij in alle opzichten grotere afmetingen. Zoo wordt de plant meer dan 2 tot 2,5 m hoog en de bloemen zijn donkerder van kleur. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte.

Arundo donax L. Italiaansch riet. Pijlriet. (Fam. der Gramineae). Inheemsch in het Middellandsche zeegebied en in Zuid-Azië. Sterk uitstoelend, snel groeiend, overblijvend siergras, met opgerichte, naar den top toe overhangende halmen van 2-4 m lang, waaraan blauwgroene bladeren. Veel mooier is de bonte vorm met de witgestreepte bladeren, bekend als var. *picta* HORT, welke vrij veel wordt gekweekt. In een groot gazon komen deze planten zeer mooi tot haar recht. Zij verlangen een zonnige standplaats. In de laaglanden bloeien deze planten zelden. Men

10 - *Arundina speciosa* BL.

plant haar in het gebergte vooral langs waterkanten. De vermenigvuldiging geschiedt door scheuren. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte.

11 - *Asclepias curassavica* L.

Asclepias curassavica L. Kapastjindè. (Fam. der Asclepiadaceae). (Afb. 11). Een plant uit Z.-Amerika, 50-150 cm hoog, op Java veel gekweekt en in de bergstrekken zelfs meermalen verwilderder voorkomend. In onze tuinen laat zij zich uitstekend gebruiken als perkplant, of wel in heestergroepen. Zij vereischt een zonnige standplaats. Haar lijnlancetvormige blaadjes staan kruiswijs tegenover elkaar. Het meest echter vallen hare sierlijke, doorgaans oranje- of menie-roode, lang doorbloeiende bloemen op, welke gerangschikt zijn tot kortgesteelde, okselstandige bijschermen. Van deze soort bestaan vormen met witte, oranje, bloed- en steenroode bloemen. De vermenigvuldiging heeft plaats door de zaden. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte.

Aster cordifolius L. Aster. (Fam. der Com-

positae). (Afb. 12). Dit is een laagblijvende soort uit Noord-Amerika, met langwerpige, smalle blaadjes en 25-30 cm lange bloeiwijzen, waaraan blauwe bloemen. Zij is een buitengewoon rijke bloeier en uitstekend geschikt om als randplant gebezigt te worden. Het plantverband bedraagt 15-25 cm.

12 - *Aster cordifolius* L.

Aster incisus FISK. (Fam. der Compositae). (Afb. 13). Mooie tuinplant uit Siberië, 30-60 cm hoog wordend, veel gelijkend op voorgaande soort, doch met gerekter bloeiwijzen, waardoor zij meer in aanmerking komt voor snijbloem. Ook zijn haar bloemen groter en bovendien blauwviolet gekleurd.

Aster multiflorus AIT. (Fam. der Compositae). (Afb. 14). Een aanbevelenswaardige perkplant uit Mexico, welke ook als snijbloem zeer goed te gebruiken is. De zachtbehaarde planten worden ongeveer 50-100 cm hoog en bloeien met witte bloemen aan forsche pluimen. De vermenigvuldiging heeft plaats door splitsing der pollén. Te kweken boven 250 m zeehoogte.

13 – *Aster insicus* FISK.

14 – *Aster multiflorus* AIT.

Aster versicolor WILLD. (Fam. der Compositae). Een plant uit N.-Amerika afkomstig. Zij wordt 30–60 cm hoog en bloeit wit met een geel hart.

15 – *Aster novae-angliae* L.

Aster novae-angliae L. (Fam. der Compositae). (Afb. 15). Een soort uit N.-Amerika, welke met haar vormen ongetwijfeld behoort tot de mooiste uit het geslacht. De volwassen planten bereiken een hoogte van 60–100 cm en brengen mooie losse bloeipluimen voort, welke zich uitstekend leenen voor snijbloem. De vermenigvuldiging heeft plaats door scheuren en door stekken. In de laatste jaren zijn tal zijn nieuwe vormen in omloop gekomen, met geelroode, rose, rode, blauw-violette en donkerblauwe straalbloemen, welke vormen vaak afzonderlijk benoemd staan.

Aster novi-belgii L. (Fam. der Compositae). Plant uit Amerika, veel gelijkend op de voorgaande soort en evenals deze zeer vormenrijk. Men kent er vormen van met violette, lila, donkerblauwe en witte straalbloemen, welke

vormen bijna alle afzonderlijke tuinnamen bezitten en zeer geschikt zijn gebleken voor de snijbloemcultuur. De vermeerdering heeft bijna uitsluitend plaats door middel van splijting der pollen; een enkele maal kunnen ook stekken gebezigt worden.

Alle Aster-soorten verlangen een zonnige standplaats en liefst nog een kalkhoudenden, althans rijken voedingsbodem. Het van tijd tot tijd gieren der planten valt zeer aan te bevelen, ter bevordering van een krachtigen groei. Ons bestek laat niet toe, alle aanbevelenswaardige soorten en hare vormen hier op te sommen en te bespreken.

16 - *Asteromoea indica* (L.) BL.

Asteromoea indica (L.) BL. Aster. (Fam. der Compositae). (Afb. 16). Mooie, in Azië inheemsche soort, welke veel gelijkenis vertoont met de eerste der hiervoor genoemde Asters. Bloemhoofdjes klein, eindelingsch, samengesteld uit paarse straalbloemen en een geel hart. De plant wordt niet veel hoger dan 20-60 cm en men vermenigvuldigt haar door scheuren en door stekken. Te kweeken beneden 1000 m zeehoogte.

17 - *Asystasia gangetica* (L.) ANDR.

Asystasia gangetica (L.) ANDR. (Fam. der Acanthaceae). (Afb. 17). Inheemsch in tropisch Afrika en Azië. Mooi bloeiende, kruijende planten van 30-80 cm hoog, zeer geschikt voor het beplanten van perken. Zij vermeerderen zichzelf door talrijke aan de knopen wortelende uitloopers, doch laten zich even gemakkelijk stekken. De planten bloeien het geheele jaar door met blauw-paarse, klokvormig verwijde bloemen met wit in de keel. In Batavia kweekt men nog een volkomen geelbloeienden vorm. Ook bestaat er nog een vorm met witte bloemen. Te kweeken beneden 1100 m zeehoogte.

Asystasia intrusa BL. (Fam. d. Acanthaceae). Deze soort, afkomstig uit Z.O.-Azië, wordt 50-60 cm hoog. Ook zij wortelt aan de knopen, evenals de vorige soort. De plant bezit niet alleen kleinere en daarbij ruwere blaadjes dan de vorige soort, doch tevens veel kleinere, lichtblauwe tot lila bloemen. Door stekken te vermeerderen. Te kweeken beneden 500 m zeehoogte.

Begonia glabra RUIZ. & PAV. Struikbegonia (Fam. der Begoniaceae). (Afb. 18). Eén van de mooiste perkplanten, 60–80 cm hoog wordend, met glanzende bladeren en mooi rose

18 – *Begonia glabra* RUIZ. & PAV.

bloemen. Zij komt van Peru, laat zich gemakkelijk stekken en bloeit het geheele jaar door. In het gebergte kan zij, mits op rijken bodem, krachtig opgroeien. Te kweken boven 500 m zeehoogte.

Begonia ricinifolia hort. (Fam. der Begoniaceae). Een mooie, door kruising ontstane tuinplant met kruipenden wortelstok. Bladeren 20–30 cm groot, met diep hartvormigen voet en vijf tot zevenlobbigen rand, van boven kort behaard en bronskleurig en van onder purperkleurig, met sterk uitspringende, ruw behaarde nerven. Ook de blad- en bloeiwijzestelen zijn ruw behaard, doch verder zijn deze rood gespikkeld. De plant bloeit met kleine, witte, of iets rose aangeloopen bloemen, aan herhaaldelijk gevorkte bijlschermen. Het beste gedijt zij in voedzame aarde en op licht beschaduwde standplaatsen. Bij

goede bemesting kan zij zich zelfs tot halve struiken van 50–100 cm hoogte en omvang ontwikkelen, om welke reden men haar uitstekend vóór heestergroepen kan gebruiken. Door scheuren te vermenigvuldigen, of anders, evenals de meeste Begonia's, door bladstekken. Te kweken boven 200 m zeehoogte.

19 – *Belamcanda chinensis* (L.) LEM.

Belamcanda chinensis (L.) LEM. Sémprit. Soeliga. (Fam. der Iridaceae). (Afb. 19). Opperigert kruid van 0,5–1,5 m hoog, met kruipenden wortelstok en opvallende tweerijige, zwaardvormige, blauwgroene bladeren van 30–60 cm lang en 2–3,5 cm breed, met tusschenpoozen bloeiend aan eindelingsche, zes tot twaalf-bloemige, losse tuilen. Bloemen dun gesteeld, 4–7 cm middellijn, met van buiten gele, van binnen orangekleurige, donkerrood gevlekte bloemdekslippen. Inheemsch in China, Japan en Cochinchina; op Java vooral veel aangeplant op Inlandsche begraafplaatsen, doch in de bergstreken vaak verwilderd voorkomend. Geschikt als randplant en voor tusschenbeplanting. Vermenigvuldigen.

ging door deeling en door de zaden. Te kweken van de laagvlakte tot hoog in het gebergte. De plant stelt weinig eischen aan den bodem.

Billbergia. (Fam. der Bromeliaceae). Een Braziliaansch geslacht, bestaande uit vele mooie soorten, met een rozent van lijn- of gootvormige, doornachtige getande, fijngeschaafde, of bijna gaafrandige bladeren, en bloemen in opgerichte, knikkende of overhangende aren trossen, of pluimen. Wij noemen hier:

Billbergia liboniana DE JONGHE. Een ongeveer 1 m hoog wordende plant met dicht gestekelde, aan de onderzijde wit berijpte bladeren van 45-100 cm lang en 4-5 cm breed. Bloemen in opgerichte, onvertakte trossen; de kelkbladen spits, oranjegeel of rood; kroonbladen met blauwpaarse bovenhelft;

Billbergia nutans H. WENDL. Een sterk uitstielende plant, met ongeveer 12-15 bladeren, welke van boven effen groen, van onder fijn gestreepd zijn en tot 30 cm lang worden. De opgerichte bloeiwijzen buigen zich aan den top over en zijn bezet met rose-roode schutbladen. Bloemen 5 cm groot; kelkbladen rose met blauwe punten; kroonbladen groen met blauwe randen. Het is een sterke plant, welke men hier vrij veel in potten kwekt;

Billbergia portiana BRONGN. Deze soort wordt 1 m hoog en vormt slechts weinige bladeren, welke zeer stijf zijn en kokervormig ineengerold zitten. De bladonderzijden en de bloeiwijzen zijn wit berijpt, de schutbladen rose tot donkerrood. Bloemen 7 cm lang, met groene kroonbladen.

Billbergia pyramidalis LINDL. Planten van 30-60 cm hoog, met doornachtige gezaagde, toegespitste bladeren van 20-75 cm lang en 4-9 cm breed, welker onderzijden soms van witte dwarsbanden voorzien zijn. Bloeiwijze opgericht, 15 cm lang, bezet met

talrijke rose schutbladen. Bloemen 6 cm lang, met rode, berijpte kelkbladen en rode kroonbladen, waaraan blauw-paarse toppen;

20 - *Billbergia rosea* BEER.

Billbergia rosea BEER. (Afb. 20). Plant van 80-100 cm hoog, met kort toegespitste, doornachtige bladeren van 50-100 cm lang en 3-5 cm breed, welke van onderen witte dwarsbanden vertoonen. Zij bloeit met een lange, overhangende, vrij ijle bloeiwijze, welke voorzien is van rode schutbladen. De kroonbladen zijn tijdens den bloei ruggellings ineengerold, vrij scherp toegespitst, groen en 8 cm lang;

Billbergia speciosa THUNB. Plant van 40 cm hoog, met dicht wit gevlekte bladeren van 20-50 cm lang en 2,5-5 cm breed met armbloemige, iets overhangende bloeiwijzen, waaraan grote rode schutbladen; kelk- en kroonbladen groen, met blauwpaars gevlekte toppen;

Billbergia zebrina LINDL. Plant met stijve, opgerichte bladeren, welke tezamen een

koker vormen. Deze bladeren zijn langs den rand met zeer grote stekels bezet en aan de boven- en onderzijde met witte dwarsbanden geteekend. De hangende bloeiwijze is sterk wit berijpt, terwijl de bloemen een rose kelk en een groenachtig gele kroon bezitten.

De meeste dezer soorten zijn zoowel door middel van zaden als door scheuren te vermeerderen. Te kweken beneden 600 m zeehoogte.

21 - *Boltonia asteroides* L'HERIT.

Boltonia asteroides L'HERIT. Aster. (Fam. der Compositae). (Afb. 21). Een zeer veel op een Aster gelijkende en daarom ook zoo genoemde, bleekgroene plant uit N.-Amerika, met lange smalle bladeren en mooie bloemen in losse tuilen van 20-100 cm lang. De bloemhoofdjes zelf bestaan uit een geel hart, omringd door paars-lilakleurige straalbloemen. De plant is evenzeer aan te bevelen voor perkbeplanting, als voor de snijbloemcultuur. Door scheuren gemakkelijk te vermeerderen. Te kweken boven 300 m zeehoogte.

Briza maxima L. Bevertjes. Trilgras. (Fam. der Gramineae). Inheemsch in Zuid-Europa. Aardig pollenvormend gras van 60-70 cm hoog voorzien van driekantige aartjes, welke steeds in beweging zijn. De plant verlangt een zonnige standplaats, doch neemt overigens alle grondsoorten voor lief. Door scheuren te vermenigvuldigen. Te kweken boven 70 m zeehoogte.

Bromheadia finlaysoniana RCHB.F. (Fam. der Orchidaceae). (Afb. 22). Inheemsch in Insulinde. Dicht uitstoelende aardorchidee van 1-1,5 m hoog, met korte, stompe bladeren en eindelingsche bloeiwijzen. Bloemen 4 cm groot, wit, zwak welriekend; lip driehoekig; de zijlobben zijn aan de binnenzijde van rode strepen voorzien, de middenlob met een gelen vlek. Hoewel men deze planten over het algemeen weinig ziet, verdienen zij toch ten zeerste te worden aanbevolen, ofschoon zij

22 - *Bromheadia finlaysoniana* RCHB.F.

door de recht opgaande stengels een stijven indruk maken. Men kwekt haar in de benedenstreken tot ongeveer 400 m zeehoogte.

De vermenigvuldiging heeft plaats door scheuren.

23 - *Caladium bicolor* (AIT.) VENT.

Caladium bicolor (AIT.), VENT. Kaladi. (Fam. der Araceae). (Afb. 23). Overbekende, fraaie en zeer veranderlijke en vormenrijke sierbladplant uit tropisch Zuid-Amerika met een knolvormigen wortelstok. Teekening en kleur der hartvormig-eirond-driehoekige of pijlformige bladeren en de kleur der kolf-scheeden zijn zeer afwisselend. De plant gedijt op alle hoogten en verwildert niet zelden in de omgeving der menschelijke nederzettingen. De vermenigvuldiging heeft in hoofdzaak plaats door de knollen. Men kan haar zoowel op zonnige als op schaduwrijke plaatsen kweken, doch zij verlangt een uiterst voedzamen bodem. Als perkplant, randplant, of ter tusschenplanting van losse heestergroepen, valt zij zeer aan te bevelen. Er bestaan van deze soort een onnoemlijk aantal cultuurvormen en wel in allerhande kleurvariaties en met verschillende afmetingen der bladeren, welke in den regel nog meer of minder bont zijn bovendien. De

plant behoudt slechts enkele maanden in het jaar haar bladeren. De knollen behoeven dan echter niet uit den grond gehaald te worden, daar zij na een korte rusttijd opnieuw weer bladeren voortbrengen. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte.

Calanthe veratrifolia (WILLD.) R. BR. (Afb. 24). Bekende, laagblijvende aardorchidee uit Z.O.-Azië en Indonesië, met geplooide, 50-60 cm lange, 10-15 cm breede bladeren en langgesteeld bloeiwijzen, waaraan zuiver witte bloemen van 2-3 cm groot. Lip der bloemen diep driehoekig, met gespleten middenlob, voorzien van een 1,5 tot 3 cm lange en dunne, teruggekromde spoer.

24 - *Calanthe veratrifolia* (WILLD.) R.BR.

Men plant bij voorkeur in de schaduw en in vruchtbare aarde. De planten leenen zich uitstekend voor het opvullen van perken en randen, doch worden ook veel voor snijbloem gekweekt. De vermenigvuldiging geschiedt door het scheuren der wortelstokken. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte.

Calathea. (Fam. der Marantaceae). Dit is een groep van zeer sierlijke planten voor beschaduwde plaatsen. Men kent er een groot aantal soorten van, welke alle een vochtigen, goed gedraineerde bodem verkiezen, doch overigens op alle zeehoogten te kweken zijn. De voornaamste soorten voor ons doel zijn:

Calathea grandiflora K. SCHUM. Een plant van 30-50 cm hoog, uit Brazilië, met mooie groene en gevlekte, langwerpige, lang gesteelde bladeren. Haar bloemen zijn geel en zitten aan kleine trosjes;

25 - *Calathea lietzei* E. MORR.

Calathea lietzei E. MORR. (Afb. 25). Eveneens een soort uit Brazilië, welke 50-60 cm hoog wordt en waarvan de langwerpige, gefoldde, lang gesteelde, donkergroene bladeren van boven hier en daar lichtere vlekken vertoonen, terwijl de bladonderzijde purperkleurig is;

Calathea lindeniana WALLIS. Plant uit Peru, gelijkt veel op *Calathea veitchiana*, doch zij wordt iets hoger, nl. 60-80 cm.

Ook de bladeren zijn langer gesteeld, daarbij elliptisch van vorm, van boven donkergroen met lichtgroenen gordel, van onder met twee purperen dwarsbanden;

Calathea ornata KOERN. Soort uit tropisch Amerika, wordt 1-1,5 m hoog en heeft zeer lang gesteelde, van boven donkergroene, van onder mooi purper gekleurde bladeren. De bloemen zitten trosgewijs op 1 m lange stengels;

Calathea veitchiana VEITCH. Planten uit Peru van 80-150 cm hoog, met iets grotere bladeren dan bij *Calathea lindeniana*. Dit is één van de mooiste soorten uit het geslacht; zij bezit lang gesteelde bladeren, welke aan de bovenzijde mooi donker- of lichtgroen gevlekt zijn, met aan weerszijden van de hoofdnerf een onregelmatigen witten band, terwijl zij aan de onderzijde grijspurper gekleurd zijn;

Calathea zebrina LINDL. Soort uit Brazilië, 100-150 cm hoog wordend, heeft van boven fluweelachtig glanzend groene bladeren met zeer mooie, lichter- en donkerder groen gekleurde strepen. Deze bladeren kunnen soms tot 60 cm lang worden en vertoonen aan de onderzijde een mooi purperen tint. Deze soort is ongetwijfeld één van de mooiste en meest gezochtte van haar geslacht. Zij stoeft vrij sterk uit en valt zoodende door scheuren gemakkelijk te vermeerderen. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte.

Canistrum roseum E. MORR. (Fam. der Bromeliaceae). Dit is een soort uit Brazilië, 40-50 cm hoog, met mooie zeer breede bladeren. De bloeiwijze is slechts kort gesteeld en bezit roodachtig gekleurde bloemen. Door scheuren te vermenigvuldigen. Te kweken beneden 600 m zeehoogte.

Canna indica L. Bloemriet. Sēbē. (Fam. der Cannaceae). (Afb. 26 geplaatst tegenover den titel). Een overbekend Indisch gewas, met

kruipende wortelstokken, dat men nagenoeg in alle tuinen gekweekt kan vinden. Vooral de vormen- en kleurenrijke hybriden zijn als perkplant, ook voor groote vakken en randen, ten zeerste aan te bevelen. Voor de snijbloem-cultuur bezitten ze eveneens groote waarde. De plant wordt 50-150 cm hoog. De bladeren kunnen gewoon groen of roodbruin van kleur zijn. De bloemen kunnen groot of klein zijn, daarbij in kleur verschillen van geel tot rood, in allerlei schakeeringen. De planten gedien op elke hoogte goed, hoewel in de bergstreken eigenlijk het best, tenminste als voldaan wordt aan haar behoeften n.l. een zonnige standplaats en een rijken voedingsbodem. Twee keer per jaar, als de rijkste bloei afgeloopen is, dient men de planten te rooien, de wortelstokken een korte tijd winddroog te bewaren, om ze daarna weer te planten op onderlinge afstanden van ongeveer 50 cm. Voor het beplanten van bepaalde vakken doet men goed zich zooveel mogelijk te bedienen van vormen met éénzelfde kleur van blad of bloem. Er bestaan van deze soort tal van kruisingen, welke vooral uitmunten door de afmetingen en de kleurverscheidenheden der bloemen, waarom ze dan ook in den handel onder verschillende tuinnamen te boek staan en verkrijgbaar gesteld worden. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte.

Carludovica palmata RUIZ & PAC. (Fam. der Cyclanthaceae). Mooie, stamloze plant van 2-3 m hoog, met langgesteelde, waaiervormige bladeren als bij een palm, om welke reden zij dan ook door leekent vaak voor een palm wordt aangezien. Zij is inheemsch in Zuid-Amerika. In de tuinen der laagvlakten tot 800 m zeehoogte vindt men haar heel dikwijls voor sierdoeleinden aangeplant. Zij laat zich door deeling gemakkelijk vermenigvuldigen, doch groeit bij voorkeur op licht beschaduwde vochtige standplaatsen. De opengesprongen vruchten hebben een mooie oranje kleur. De vezels uit de bladstelen verkregen, zijn het materiaal voor de vervaardiging van panamahoeden. Een andere

aanbevelenswaardige soort is **Carludovica macropoda** KLOTZSCH, uit Columbia, welche slechts 1-2 m hoog wordt en grote, breede half gespleten en sterk geplooide, tevens zeer lang gesteelde bladeren bezit. De bloemen zitten aan korte trossen, welke bijna op den grond liggen.

27 - *Chlorophytum bichetti hort.*

Chlorophytum bichetti hort. (Fam. der Liliaceae). (Afb. 27). Een alleraardigst plantje uit tropisch Afrika, 10-20 cm hoog, met knolvormig gevulde wortels en lijn-lancetvormige, wit- of geelgerande of gestreepte blaadjes van 10-20 cm lang en 8-16 mm breed. Van tijd tot tijd toont de plant zich met aardige witte bloempjes aan ijle trossen. Zeer geschikt voor het beplanten van randjes en rotspartijen, maar ook te benutten voor de potcultuur. Door scheuren te vermenigvuldigen; te kweken beneden 500 m zeehoogte.

Chrysanthemum indicum L. Japansche Chrysanth. Saroeni walanda. (Fam. der Compositae). (Afb. 28). Alleraardigste sierplant uit

Z.O-Azië, China en Japan, welke bij goede verzorging een zeer mooie perkplant blijkt te zijn; ook worden de bloemen soms wel voor

28 - *Chrysanthemum indicum* L.

snijbloem gebruikt. De grootbloemige Chrysanth, met bloemhoofden tot 15 cm in doorsnede, geheel bestaande uit lintbloemen, welke vorm zooveel voor den snijbloemhandel gekweekt wordt, de nationale bloem van Japan, is uit deze soort voortgesproten. De planten worden 10-60 cm hoog. Er bestaan vormen in allerlei kleuren en tinten van wit, geel, rose, rood en blauw, welke alle rijke bloeiers zijn. De vermenigvuldiging heeft plaats door stekken of scheuren. De plant verlangt veel zon en een rijken voedingsbodem, doch laat zich overigens boven 200 m zeehoogte gemakkelijk kweken.

***Chrysanthemum maximum* RAMOND.** Reuzenmargriet. (Fam. der Compositae). (Afb. 29). Dit is één van onze meest bekende snijbloemen, die dan ook in het gebergte vrijveel gekweekt wordt. Deze sierplant uit de Pyreneeën wordt 50-100 cm hoog, bezit

lancet- tot lijn-lancetvormige, gezaagde bladeren en bloeit met zeer grote bloemkorfjes van 10 cm in middellijn, bestaande uit een krans van witte straalbloemen, waarbinnen een geel hart. In de bergstreken zijn het zeer opvallende perkplanten. Zij vragen een zeer voedzamen bodem en veel zon. De vermenigvuldiging heeft plaats door scheuren der pollen; als plantafstand neme men 25-30 cm in het verband. Te kweken boven 300 m zeehoogte.

29 - *Chrysanthemum maximum* RAMOND.

***Coelogyné asperata* LINDL.** (Fam. der Orchidaceae). (Afb. 30). Een gemakkelijk te kweken orchidee uit Malaka en Insulinde, welke zoowel op boomkronen als op den bodem kan groeien, doch een weinig schaduw en vrij veel vocht noodig heeft. De plant vormt grote stoelen en bezit grote schijnknoten van 15 cm lang en zwak geplooid, 70 cm lange en 15 cm breede bladeren. De 30-40 cm. lange, overhangende bloeiwijzen bevatten 15-20 bloemen. Bloemen 5 cm groot, crème-kleurig en welriekend; de lip driebobbig, aan de kanten gegolfd, in het mid-

den wrattig, gerimpeld, crème-kleurig met gele en donkerbruine vlekken. De planten zijn geschikt voor het beplanten van rots-

30 - *Coelogyne asperata* LINDL.

partijen en leveren bovendien een goede snijbloem op. De vermenigvuldiging heeft plaats door scheuren. Te kweken beneden 1000 m zeehoogte.

Coleus hybridus hort. Djawèr kotok. (Fam. der Labiateae). Mooie, uiterst veranderlijke, hybridische sierbladplant, welke veel in tuinen gekweekt wordt, ook als perkplant. Zij bereikt een hoogte van 50-100 cm. De bladeren zijn doorgaans effen roodbruin, rood of geel, doch kunnen ook wel voorzien zijn van een gelen rand. Voor het beplanten van groote vakken is deze plant uitstekend te gebruiken. Daarbij groeit zij snel en gedijt op elke hoogte; zij kan verder door stekken vermeerderd worden. Zij verlangt echter veel zon en een zeer rijken voedingsbodem. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte.

Colocasia. Talès. (Fam. der Araceae). Plan-

ten van 30-150 cm hoog, met grote bladeren en een knolvormig verdikken, onderaardschen wortelstok, waaruit tevens uitloopers ontstaan. Zij eischen voor haar ontwikkeling een zeer vochtige, daarbij zonnige standplaats, tevens een rijken voedingsbodem. De soorten zijn hoogst veranderlijk in vorm, kleur en afmeting der bladeren. De knollen worden vaak als aardappels gegeten.

Colocasia esculenta (L.) SCHOTT. Een vanouds bekende, tropisch Aziatische plant, de eigenlijke Talès, welke aan het eind der bladsteel, mooie, donkergroene en berijpte, schuin naar omlaag gerichte, hartschildvormige bladeren bezit. Men kweekt haar tot hoog in het gebergte in hoofdzaak voor de smakelijke knolvormige wortelstokken.

31 - *Commelina pohliana* SEUB.

Andere mooie soorten zijn: **Colocasia indica** (KUNTH.) ENGL. uit Cochinchina en den Maleischen Archipel, met sterk berijpte bladeren, en dan nog **Colocasia longiloba** MIQ.

Commelina pohliana SEUB. (Fam. der Commelinaceae). (Afb. 31). Een prachtig bloeiend plantje uit Amerika, geschikt voor kleine perkjes en rotspartijen, vooral op zonnige standplaatsen. Ook op licht beschaduwde plaatsen wil de plant nog best groeien. Het is een opgericht of opstijgend, vaak veelstengelig kruid van 30-50 cm hoog, bloeiend met vrij grote, mooi hemelsblauwe of paarsblauwe bloemen. De plant komt het best tot haar recht in de laaglanden tot 600 m zeehoogte en wordt vermenigvuldigd door zaaien en scheuren.

32 - *Cooperia drummondii* HERB.

Cooperia drummondii HERB. (Fam. der Amaryllidaceae). (Afb. 32). Sierplant inheemsch in het zuidelijk deel van Noord-Amerika. Bolgewas met wortelstandige, lijn-vormige, platte bladeren, bloeiend aan zij-standige, één-bloemige bloeiwijzen. Bloemen 5-8 cm middellijn, met 7-8 cm lange, naar onder groene, naar boven witte buis; sluppen wit, van buiten paars aangeloopen, na den bloei geheel paars verkleurend. Geschikt voor randplant. Te kweken in de bergstreken.

Coreopsis coronata HOOK. (Fam. der Compositae). Een mooie perk- en randplant, welke tevens waarde heeft als snijbloem. Zij stamt uit Texas, doch kan hier nagenoeg op alle hoogten gekweekt worden. Het zijn planten met een rozent van smalle bladeren, uit welker midden de 40-50 cm lange bloemstelen te voorschijn treden, aan het eind waarvan zich de bloemhoofdjes bevinden met de grote, gele of oranjegele straalbloemen. Men plant op vruchtbaren bodem en op een zonnige standplaats, bij een onderling plantverband van ongeveer 20 cm. De vermenigvuldiging heeft door deling der pollenschijf plaats, soms ook wel door de zaden.

Costus. Patjing. (Fam. der Zingiberaceae). Van dit geslacht komen slechts enkele soorten voor ons doel in aanmerking:

33 - *Costus igneus* N.E.BR.

Costus igneus N.E.BR., (Afb. 33), uit Brazilië, vormt planten van 40-60 cm hoog, met langwerpige, van boven donkergroene, van onder een weinig rood aangeloopen bladeren en vrij grote oranjegekleurige bloemen.

Vermenigvuldiging door scheuren; te kweken beneden 1400 m zeehoogte;

Costus malortieanus H. WENDL., uit Malaka, heeft stengels van 1-1,5 m lang, met grote, bijna cirkelronde, van boven donkergroene, van onder licht grijsgroene bladeren van 15-20 cm lang en groen en rood gekleurde bloeiwijzen, waaraan vrij grote gele bloemen met bronsachtige strepen. Te kweken beneden 500 m zeehoogte;

Costus speciosus SW., uit Z.O.-Azië, vormt planten van 1-2 m hoog, met eindelingsche, roodbruine, aarvormige bloeiwijzen. De bloemen van welke er meestal slechts 1-2 tegelijk opengaan, verwelken reeds tegen den avond; zij zijn vrij groot en wit van kleur. De bladeren zitten spiraalsgewijs om den stengel gerangschikt en voelen in de jeugd zacht fluweelachtig aan. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte;

Costus verschaffeltii LEM., uit Brazilië, wordt ongeveer 1 m hoog en is een fraaie

34 - *Crinum americanum* L.

plant met glimmend grijze bladeren met donkere middennerven en met gele bloemen;

Costus globosus BL., inheemsch op het Maleische schiereiland en in Insulinde, een mooie plant van 2-2,5 m hoog, met aan den top sterk vertakte stengels, waaraan kleine bladeren. De grote, gele bloemen zitten aan nauwelijks uit den bodem te voor-schijn tredende, bolvormige bloeiwijzen. Te kweken beneden 800 m zeehoogte.

35 - *Crinum asiaticum* L.

Crinum. Lelie. Bakoeng. (Fam. der Amaryllidaceae). Dit geslacht van bolgewassen verschaft ons een grote verscheidenheid van belangrijke soorten ter opluistering onzer tuinen. Haar verspreidingsgebied strekt zich uit over alle tropische en subtropische landen der aarde. Nagenoeg alle soorten zijn gekenmerkt door hare forsche groeiwijze, hare sierlijke zwaardvormige bladeren en door hare fraaie bloeiwijzen. Dit laatste doet ze van waarde zijn voor de snijbloemcultuur. De planten vragen een zonnige standplaats en een goede voedingsbodem, doch groeien

overigens overal. De bollen kan men drie jaren achtereen op dezelfde plaats laten zitten, waarna zij echter geroid dienen te worden. Het beste plantverband is ongeveer 50-100 cm in het vierkant. De volgende soorten worden in ons Indië het meest gekweekt:

Crinum americanum L. (Afb. 34), uit Zuid-Amerika, met meestal vierbloemige bloeiwijzen en witte bloemen.

Crinum asiaticum L. Bakoeng. (Afb. 35). Een zeer veranderlijke en vormenrijke, 50-125 cm hoog wordende, over Zuid-Azië en Indonesië tot in Polynesië verspreide soort, waarvan de oudere exemplaren vaak kortere of langere schijnstammen vormen met een middellijn van 10 cm. De 7-18 cm breede bladeren zijn vaak meer dan een meter lang. De langgestelde, krachtige bloeiwijzen bevatten tien tot vijftig bloemen, welke tegen den avond openspringen. Deze bloemen bezitten een groenroode bloemdekbus en lijn-lancetvormige, helderwitte bloemdekslippen;

36 - *Crinum giganteum* ANDR.

Crinum giganteum ANDR. Witte eierlelie.

at di.
Afb. 36
1/3

(Afb. 36). Dit is stellig de mooiste en meest gewilde der vele soorten, inheemsch in Z.-Afrika, doch ook bij ons uitstekend groeiend op alle hoogten. De plant kan 50 tot 90 cm hoog worden. Bloeiwijzen samengesteld uit vijf of meer grote, zuiver witte bloemen, welke bij avond open gaan en een vrij sterke vanillegeur verspreiden;

37 - *Crinum kirkii* BAKER.

Crinum Kirkii BAKER. (Afb. 37), uit tropisch Afrika, met witte bloemen en helderpaarsen middenband op de bloemdekslippen;

Crinum longiflorum HERB. De bloemen van deze soort uit Jamaica, staan meestal zes tot zestien bijeen en gelijken iets op die van **Crinum asiaticum**, alleen vertoonen de bloemdekslippen een roodachtigen middenband. De planten worden 80 cm hoog en zijn voorzien van opvallend blauwgroene, daarbij sterk gootvormig geplooide bladeren. Een mooie kruising tussen deze soort en **Crinum moorei** HOOK, welke zeer veel gekweekt wordt, is **Crinum powellii** hort., een plant met lichtrose bloemen.

Andere fraaie en dikwijs gekweekte soorten, welke echter sterk van de voorgaande verschillen zijn:

Crinum moorei HOOK. Rose eierlelie. Afkomstig uit Zuid-Afrika, planten van 50-90 cm hoog met sterk gegolfde bladeren van ongeveer 1 m lang. De bloeiwijzen bevatten zes tot twaalf rose bloemen, welke aan den voet wit aangelopen zijn;

Crinum zeylanicum L., uit Z.-Azië en tropisch Afrika, met zes tot dertien min of meer hangende witte bloemen, in bijschermen en met rozen middenband over de bloemdek-slippen. De vermenigvuldiging van al deze soorten geschiedt door scheuring of deling van de pollen, soms echter ook door de zaden. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte.

Cryptanthus. (Fam. der Bromeliaceae). Laagblijvende, sterk uitstoelende kruiden uit Brazilië, voorzien van een wortelrozet, gevormd door lancetvormige, veelal gegolfde en gevlekte, stekelig gerande bladeren.

38 - *Cryptanthus acaulis* BEER.

Cryptanthus acaulis BEER. (Afb. 38), bezit groene, ten dele purper aangelopen bladeren zonder dwarsbanden. De plant wordt slechts 10-25 cm hoog en heeft mooi helder witte bloempjes. Van deze soort kent men talrijke vormen met gekleurde bladeren;

Cryptanthus bivittatus REGEL., een mooie soort, met twee wit-rose banden over de bladeren, bloeiend met witte bloempjes;

39 - *Cryptanthus zonatus* BEER.

Cryptanthus zonatus BEER. (Afb. 39). Hierbij zijn de bladeren donkergroen of purperkleurig, van boven met golvende, gele of grijsbruine dwarsbanden en van onder met zigzag verlopende, wit berijpte, bruine dwarsbanden. Door scheuren te vermenigvuldigen. Te kweken beneden 600 m zeehoogte.

Cryptophragmum leptostachyum O.KTZE. (Fam. der Acanthaceae). Lief plantje uit Siam, met vrij grote, mooie, groene, zacht behaarde, sterk gegolfde bladeren, welke van

boven een witgrijze nervatuur bezitten en van onder lichtgroen gekleurd zijn. De bloemen staan in trossen van 25-30 cm lang en zijn veelal tot over de helft dicht bezet met gele bloemen. Dit plantje gedijt alleen goed op schaduwrijke plaatsen in de laaglanden of de lagere bergstreken tot op 400 m zeehoogte. Het verlangt bovendien een humusrijken bodem. De vermenigvuldiging gaat het snelst door stekken en afleggers.

Curculigo capitulata (LOUR.) O. KTZE. Daoen tjongkok. (Fam. der Amaryllidaceae). Aardige planten van 35-150 cm hoog, met krachtigen wortelstok, waaraan vaak onderaardsche uitloopers, en langgesteelde, langwerpige, overlangs geplooide, groene bladeren van 10-90 cm lang. Deze soort, welke verspreid is over Z. O.-Azië en Indonesië is een echte boschplant, en verlangt dus vanzelfsprekend veel schaduw. De bloemen zijn vrij klein en helder geel en zijn vereenigd tot korte, doch duidelijk gesteelde hoofdjes. De bessen zijn bol- of eivormig. Heel vaak worden deze planten door leeken voor Orchideën, b.v. voor een Spathoglottis, aangezien. De bladeren doen bij de bevolking dienst als pakmateriaal van vleesch- of vischwaren.

Een andere soort met nauwelijks uit den grond te voorschijn komende bloeiwijzen is **Curculigo latifolia** DRYAND., bekend van den Maleischen Archipel. De langgesnavelde vruchten worden graag gegeten door de Inlandsche bevolking; zij smaken flauw zoet. De planten laten zich gemakkelijk kweken beneden 1400 m zeehoogte. De vermeerdering geschiedt door scheuren en zaaien.

Cyclanthus. (Fam. der Cyclanthaceae). Dit geslacht is nauw verwant aan dat van *Carludovica* (zie blz. 45). Het zijn planten, welche alleen in de laaglanden tot 500 m zeehoogte gedijen willen. Haar vermenigvuldiging geschiedt hier door deling. Wij noemen hiervan:

40 - *Cyclanthus bipartitus* POIT.

Cyclanthus bipartitus POIT. (Afb. 40), uit Guyana, een plant van 3-4 m hoog, met een meter of meer lange, gespleten groene bladeren. De bloemen zijn welriekend;

Cyclanthus cristatus KLOTZSCH, uit Columbia, eveneens 3-4 m hoog wordend, met kortgesteelde, gespleten groene bladeren van 60 cm lang. Haar vrouwelijke bloemen vertoonen, na het ontplooien der schutbladen, talrijke, spoedig afvallende, lange, draadvormige, onvruchtbare meeldraden. De mannelijke bloemen zitten tusschen de vrouwelijke in. De vrucht is een bes met vele zaden.

Cyrtanthus pallidus SIMS. (Fam. der Amaryllidaceae). Liefslijkbolgewas, dat hier maar al te weinig wordt aangeplant. Het is inheemsch in Z.-Afrika. De planten worden niet veel hoger dan 40-50 cm en bloeien in schermen van vier tot zeven bloemen. Deze zijn bleekroze of licht zalmkleurig, met een zwak gekromde bloemdekbus. Bladeren dun en

smal, ongeveer 20-40 cm lang. Deze soort is een zeer geschikte randplant, temeer daar zij zoo rijk bloeit. Ook voor de snijbloemcultuur voldoet zij uitstekend. De plantafstand bedraagt 5-10 cm. Door deling van de bollen te vermeerderen. Te kweken boven 800 m zeehoogte.

41 - *Dahlia hybrida hort.*

Dahlia hybrida hort. (Fam. der Compositae). (Afb. 41). Algemeen bekende knolgewassen, ontstaan door herhaalde kruisingen van oorspronkelijk in Mexico inheemsche soorten, als **Dahlia variabilis** (WILLD.) DESF., enz. De planten, die meer dan één meter hoog kunnen worden, laten zich ook in de laaglanden boven 250 m zeehoogte kweken, doch het weligst ontwikkelen zij zich in de bergenstreken. Zij verlangen een zeer voedzamen bodem en een zonnige standplaats. Voor plantafstand neme men 50-80 cm. Zij komen zoowel in aanmerking voor het beplanten van perken, als voor de snijbloemcultuur, welke voorkeur zij danken aan den grooten rijkdom van vormen en kleuren harer bloemen. De knollen worden tegen het einde van

den westmoesson in den grond geplant, waarna de plant bloeit in den oostmoesson. Zoodra de bloeiperiode, welke vrij lang duurt, afgeloopen is, sterven de bovenaardse delen af. Dan is het oogenblik gekomen, om de knollen te rooien en een tijd lang winddroog op te bergen. Het is aan te raden, bij het rooien de stengels niet dieper dan 15-20 cm in te korten, daar de knollen anders slecht uitbotten. De nieuwe spruiten vormen zich reeds na eenige weken rust, maar dan is het ook weer tijd, om ze in den grond te brengen. Hoewel een groot aantal kiembare zaden wordt voortgebracht, past men deze wijze van voortplanting toch doorgaans niet toe, omdat de zaailingen ons geen waarborgen bieden voor het behoud der oorspronkelijke kleuren en vormen. Beter is het daarom de oude pollen te scheuren, of voor de vermeerdering desnoods gebruik te maken van stekken.

De tuin-dahlia's zou men in verschillende groepen kunnen verdeelen, met als uitgangspunt de vorm der bloemen. Tot één dier groep behoort de zg. **Cactus-dahlia**, welke buisvormige bloembladen bezit. Dit zijn uitstekende perkplanten, welke daarentegen voor de snijbloemcultuur weer minder in aanmerking komen. Dan heeft men de zg. **decoratieve dahlia's**, eveneens zeer goede perkplanten, waarvan de kroonbladen veel breder zijn dan die van de vorige groep terwijl de bloemhoofdjes eenigszins zijn samengedrukt. Een vorm, ontstaan uit een kruising der beide voorgaande groepen, is de **Hybride cactus-dahlia** een plant met stevige bloemstelen. Hieraan heeft men een zeer goede snijbloem. De **Pioenbloemige dahlia's** zijn zoowel geschikt voor perkbeplanting als voor snijbloem. Zij bloeien zeer rijk; de half gevulde bloemhoofdjes bezitten halfgedraaide bloembladen. De **Pompon-dahlia's** zijn meer geschikt voor snijbloem en behoren in Indië zelfs tot de aanbevelenswaardigste der groepen. Haar bloemen zijn bijna kogelrond en staan recht op de stelen. De **Halskraag-dahlia's** ook wel **Colorette-dahlia's** genoemd, bezitten kor-

tere, anders gekleurde lintbloemen, die de buisbloemen omgeven. Het aantal vormen, dat in den handel voorkomt onder verschillende tuinnamen, is legio. Zij, die daarin belangstelljen, doen het best de Hollandsche bloemcatalogi hier eens op na te zien.

Delphinium cultorum voss. Ridderspoor. (Fam. d. Ranunculaceae). Schitterende tuinplant van 50-150 cm hoog, zoowel geschikt voor het beplanten van perken, als voor de snijbloemcultuur. Zij bloeit met blauwe, witte, rose en gele bloemen. Het zijn sterke planten, welke zich gemakkelijk door scheuren laten vermeerderen, doch veel voedsel verlangen. Wil men mooie exemplaren verkrijgen, dan doet men goed ze met vloeimest te behandelen. Tegenwoordig zijn tal van vormen onder verschillende tuinnamen in den handel verkrijgbaar; toch worden deze in Indië nog veel te weinig aangeplant. De vermenigvuldiging geschiedt door de zaden en door deling. Te kweken boven 800 m zeehoogte.

42 - *Dendrobium lancifolium* A. RICH.

Dendrobium lancifolium A.RICH. (Fam. der Orchidaceae). (Afb. 42). Geschikte perkplant van 50-60 cm hoog, met smal lancetvormige, 6 cm lange, 1,5 cm breede bladeren en licht-paarse bloemen, inheemsch in Celebes, de Molukken en Nieuw-Guinea. De afstaande, dunne stengels vertakken zich meermalen en bloeien eindelings. De bloemen verschijnen meestal bij paren tegelijk; de lip is iets gekroesd en donkerpaars. Men kwekt deze orchidee in de laaglanden tot 400 m zeehoogte; zij laat zich door deling vermenigvuldigen.

Dianthus barbatus L. Duizendschoon. (Fam. der Caryophyllaceae). Een van ouds bekende sierplant uit Midden-Europa, welke zich hier, zoowel door zaaien als door stekken, laat vermeerderen. In de bergstreken vindt men haar weleens aangeplant. Zij wordt 40-60 cm hoog, bezit tamelijk breed-lancetvormige of langwerpige bladeren en bloeit aan rijk vertakte, dichtbloemige tuilen. Deze bloemen kunnen allerlei kleuren bezitten van wit tot purper en rood toe, daarbij zoowel enkelvoudig als gevuld zijn. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte.

Dianthus caryophyllus L. Tuin anjelier. (Fam. d. Caryophyllaceae). Forsche sierplant uit Zuid-Europa afkomstig, 40-80 cm hoog wordend, met smalle, blauwberijpte bladeren. De bloemen, welke doorgaans gevuld zijn, kunnen allerlei kleuren dragen tusschen rood, wit en geel en daarbij aangenaam rieken naar kruidnagelen. Deze soort is even geschikt voor perkbeplanting, als voor de snijbloemteelt. Wil men de planten speciaal voor de snijbloemcultuur kweken, dan behoort men ze op een bepaalde manier te behandelen. Naar gelang van de grootte en den vorm der bloemen worden de Anjelieren wel eens tot groepen samengebracht, als Chabaud-, Marguerite- en Amerikaansche Anjelieren. De planten hebben een rijken voedingsbodem en veel zon noodig. Men vermenigvuldigt door zaaien of stekken. Te kweken boven 250 m zeehoogte.

Dieffenbachia (Fam. der Araceae). Dit is een rijke groep van prachtige, Zuid-Amerikaansche sierbladplanten, welke gekweekt dienen te worden op vochtige, beschaduwde plaatsen. Zij groeien doorgaans eenigszins heesterachtig op en vormen dikke, doch soms ook wel over den grond kruipende, stengels. De meeste soorten zijn alleen geschikt voor de lagere streken tot 600 m zeehoogte:

Dieffenbachia bowmannii CARR. Een krachtige, zich vertakkende plant van 70-100 cm hoog, waarvan de ongeveer 40 cm lange bladeren lichtgroen en dof zijn, met donker-groene vlekken;

Dieffenbachia fournieri hort., uit Columbia, 70-100 cm hoog, met vrij grote, 40 cm lange, leerachtige, glimmend donker-groene bladeren, welke dicht bezaaid zijn met witte vlekjes;

43 - *Dieffenbachia seguine* SCHOTT.

Dieffenbachia imperialis LINDEN & ANDR. Inheemsch in Peru, bezit de grootste bladeren van het geslacht, nl. 60-70 cm lang,

effen donker-groen van kleur, met zeer brede middennenrf. Haar stengels zijn dik en kruipen vaak over den grond;

Dieffenbachia picta SCHOTT, afkomstig van Brazilië, een plant van 100-150 cm hoog, met langgestelde, dof-groene bladeren, welche zeer onregelmatig gevlekt zijn, terwijl de middennenrf lichtgrijs gekleurd is;

44 - *Donax canniformis* (FORST.) K. SCHUM.

Dieffenbachia jenmanni VEITCH, uit Guyana, wordt 40-50 cm hoog en heeft smalle groene bladeren met verspreide smalle, witte vlekjes. Zij is te beschouwen als een variëteit van *Dieffenbachia picta*;

Dieffenbachia seguine SCHOTT (Afb. 43), afkomstig van tropisch Z.-Amerika, een soort, welche het meest op *Dieffenbachia fournieri* gelijkt, doch waarvan de bladeren niet zo groot worden en iets minder sterk gevlekt zijn. De plant wordt 100-150 cm hoog en de bladstelen zijn gedeeltelijk gesleefd. Van deze soort bestaan enkele fraaie vormen. Door kopstekken en soms ook door middel

der zaden te vermenigvuldigen. Te kweken beneden 600 m zeehoogte.

Donax canniformis (FORST.) K.SCHUM. Bangban. (Fam. der Marantaceae). (Afb. 44). Aardige planten van 50-300 cm hoog, in de laagvlakte en in de lagere bergstreken van den geheelen Archipel in het wild voorkomend. Ook als sierbladplant is deze soort uitmuntend te gebruiken. De planten bezitten een kruipenden wortelstok.

De gladde groene stengels bezitten verschillende geleidingen en zijn hooger opgericht verankt. De bladeren zijn vrij lang gesteeld, glad en effen groen; de bloemen klein en wit. De eenzadige bessen hangen aan korte trosjes. De vermenigvuldiging heeft plaats door de zaden, door stekken en door deling. Te kweken beneden 800 m zeehoogte.

Doryanthes (Fam. der Amaryllidaceae). Australische planten van 2-3 m hoog, met lange zwaardvormige, groene bladeren van meer dan één meter lang. De bloeiwijze kan 4-5 m lang worden. Na den bloei sterft de plant af, doch de uitloopers zorgen voor de verdere verspreiding. Deze planten doen het alleen goed in de bergstreken boven 1000 m zeehoogte, doch zij bloeien ook daar eerst als zij vrij oud zijn. Zij vragen een rijken voedingsbodem en een zonnige standplaats.

Vermenigvuldiging door middel van zaaien en scheuren. Op uitgestrekte gazonen zeer goed te benutten. Van dit geslacht komen voor ons in aanmerking: **Doryanthes excelsa** CORREA met rode en **Doryanthes palmeri** W. HILL. met rood-witte bloemen.

Episcia fulgida HOOK.F. (Fam. der Gesneriaceae). (Afb. 45). Algemeen bekende potplant uit Columbia, 5-10 cm hoog, geschikt

45 - *Episcia fulgida* HOOK.F.

voor rotspartijtjes en als hangplant. Zij verlangt een licht beschaduwde standplaats. Bladeren vrij groot, sterk wollig behaard met mooien metaalglans, van boven groenbruin van kleur, met een zilvergrijze tint langs de nerven, van onder mooi paars. De bloemen zijn in den regel schitterend donkerrood, doch er bestaat ook een vorm van met lichtblauwe bloemen. Door stekken en afleggers te vermenigvuldigen. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte.

Eucharis amazonica PLANCH. Sterlelie. (Fam. der Amaryllidaceae). (Afb. 46). Een veel gekweekte, uit Columbia stammende, bol-

plant, welke men op eenigszins beschaduwde standplaatsen kweken moet. Zij gedijt evengoed in de laagvlakte, als in de bergstreken. De bladeren zijn lang gesteeld; de bladschijf elliptischlangwerpig en donker-groen, met spitsen in den bladsteel overgaanden voet. De bloeiwijzen zijn 50-85 cm lang gesteeld en bestaan uit vier tot acht, mooie, zwak geurende, knikkende, zuiver witte bloemen, met eironde sluppen; de komvormig vergroeide voet der meeldraden, in het midden, is heel lichtgroen. Deze planten zijn niet alleen goede perk-en randplanten, doch zij leveren ook geschikte snijbloemen op. Een andere soort, welke hier eveneens gekweekt wordt, is **Eucharis grandiflora** PLANCH & LINDEN, inheemsch in Columbia. De bladeren hiervan zijn langer gesteeld dan bij de vorige soort, de bladschijf is eirond-elliptisch, met doorgaans afgeronden of zwak hartvormigen voet. Het plantverband voor deze planten is 30-40 cm. Door de bollen te vermenigvuldigen. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte.

46 - *Eucharis amazonica* PLANCH.

Amoryjietje

Euryclies amboinensis (L.) LINDL. (Fam. der Amaryllidaceae). Mooi bolgewas van 25-60 cm hoog, dat vrijwel uitsluitend in de benedenstreken tot ongeveer 400 m zeehoogte gekweekt wordt. De plant is inheemsch in den Maleischen Archipel en in tropisch Australië. Zij bezit breed hart-nievormige, 20-30 cm groote, geelgroene bladeren, met gootvormige bladstelen. De bloeischermen dragen zes tot vijfentwintig zuiver witte bloemen. In cultuur bloeien de planten over het algemeen slecht en zeer ongeregeld. Zij nemen echter elke grondsoort voor lief, mits op een beschaduwde standplaats. Een andere soort is **Euryclies alba** (R. BR.) BACKER, uit Nieuw-Guinea, welke tegenwoordig ook wel eens gekweekt wordt. Zij verschilt van de vorige soort, o.a. door de elliptisch-langwerpig-lancetvormige bladeren en de iets kleinere bloemen. Het plantverband bedraagt 50 cm. Te kweken beneden 400 m zeehoogte.

Fittonia. (Fam. der Acanthaceae). Van dit geslacht bestaan een drietal bontbladige soorten, alle geschikt voor rotspartijtjes. Ze worden ook dikwijls in potten gekweekt, doch dan blijven de blaadjes meestal vrij klein. Op schaduwrijke, tamelijk vochtige plaatsen uitgeplant, kunnen de bladeren veel groter worden, ook maken de planten dan langere uitloopers. Zij gedijen best op alle hoogten en laten zich door deeling vermenigvuldigen. De mooiste onder de soorten zijn:

Fittonia argyronoea E.COEM (Afb. 47), uit Peru, met donker-groene, wit generfde bladeren en zeer kleine gele bloempjes, in vierkante, 10 cm lange bloeiwijzen;

Fittonia verschaffeltii E.COEM, met sterk behaarde stengels en groote, lichtgroene bladeren, waarop een donkerroode nervatuur, verder met kleine gele bloemen;

Fittonia pearcei VEITCH (Afb. 48), veel kleiner blijvend, met donker-groene bladeren en lichtroode nerven; wordt ook wel als een variëteit van de vorige soort beschouwd.

Van de beide laatste soorten is ons de herkomst niet bekend, doch het zullen wel tropisch Amerikaansche planten zijn. Te kweeken beneden 1400 m zeehoogte.

47 – *Fittonia argyroneura* E. COEM.

Freesia hybrida hort. (Fam. der Iridaceae). Prachtige planten van 40–50 cm hoog, met lange en smalle, blauwgroene bladeren en vrij grote, buisvormige, welriekende bloemen. Wat tegenwoordig onder bovenstaanden naam in omloop is, zijn waarschijnlijk allemaal bastarden van, oorspronkelijk uit Zuid-Afrika, ingevoerde soorten, waaronder zeker de **Freesia refracta** (LINDL.) KLATT., welke men tegenwoordig weinig meer ziet. Deze planten leveren uitmuntende snijbloemen op, welke vrij lang goed blijven. De kleur der bloemen is wit, geel, blauw, rose of lila. Men kweekt de planten het best in de volle zon, op een voedzamen bodem. De plantafstand bedraagt 20 cm. In Europa verhandelt men nog vele andere vormen. Deze planten verdienen veel meer gekweekt te worden. Door de bollen te vermeerderen. Te kweken boven 300 m zeehoogte.

Furcraea gigantea VENT. Mauritius hennep. (Fam. der Amaryllidaceae). Forsche planten van 1–3 m hoog, inheemsch in Midden-Amerika, veel gelijkenis vertoonend met agave, doch doorgaans een slechts korten stam bezittend. De 2–2,5 m lange, geelgroene bladeren zijn lijn-lancetvormig en spits, zitten dicht opeen gedrongen en zijn naar alle kanten gericht. De plant bloeit aan einde-lingsche, wijdvertakte, pluimvormige bloeiwijzen van eenige meters hoog, waaraan zich spoedig broedknoppen vormen, welke de soort vermeerderen kunnen. De bloemen zijn groen-wit tot groengeel. In grote perken geplaatst, komt de plant goed tot haar recht. Voor de gazons kiest men gewoonlijk de vorm met de witgerande bladeren. Door de broedknoppen te vermeerderen. Te kweeken beneden 1400 m zeehoogte.

48 – *Fittonia pearcei* VEITCH.

Gaillardia aristata PURSH. (Fam. der Compositae). Mooie planten uit N.-Amerika, met een rozet van lancetvormige, gaafrandige bladeren, waarvan de onderste vaak spatelvormig zijn, verder met 15–60 cm lange bloei-

wijzen. Bloemhoofdjes 5-7 cm middellijn, met gele randbloemen en een purper of rood hart. Vooral **var. grandiflora hort.** is zeer gezocht, omdat zij uitmunt door grote bloemen en mooie kleurenmengeling. Er bestaan ook nog andere vormen van, bekend onder afzonderlijke tuinnamen. De planten verlangen een zonnige standplaats en een rijken voedingsbodem, overigens laten zij zich gemakkelijk door deeling vermenigvuldigen. Men plant gewoonlijk op afstanden van ongeveer 40 cm uit elkaar. Te kweken boven 800 m zeehoogte.

Galtonia candicans DECNE. Kaapsche hyacinth. (Fam. der Liliaceae). Forsch bolgewas uit Zuid-Afrika met lintvormige bladeren en opgerichte, 100-150 cm lange, tien tot vijfenveertig-bloemige, losse trossen, waaran vrij grote, witte, hangende, reuklooze bloemen. Goede perkplant, welke soms ook wel als snijbloem gebruikt wordt. Zij verlangt veel zon en een plantverband van ongeveer 50 cm. Door de bollen te vermeerderen. Te kweken boven 300 m zeehoogte.

Gaura lindheimeri ENGELM. & A. GRAY. Prachtkaars. (Fam. der Onagraceae). Sierlijke perkplant uit Noord-Amerika, 30-150 cm hoog, met smal-lancetvormige bladeren en tot 1 m lange, vertakte, trosvormige bloeiwijzen, waaraan een overdaad van zuiver witte of soms iets rood aangelopen bloemen. Deze bloemen bezitten ver uitstekende, 5-8 cm lange meeldraden, welke minder wit zijn dan de kroonbladen; stamper en stijl echter zijn purperkleurig. Deze plant is zeer geschikt, zoowel voor het beplanten van perken in kleine tuinen, als voor het vormen van kleine groepen en eveneens voor het opvullen van randen van heestergroepen. De bloeiwijzen laten zich uitstekend gebruiken voor snijbloemen, temeer daar de knoppen zich in de vaas geleidelijk verder ontwikkelen en open gaan. De vermeerdring heeft plaats door scheuren; overigens plant men op zonnige standplaatsen en in voedzame aarde. Te kweken boven 1000 m.

Geogenanthus undatus MILBR. & STRAUSZ. (Fam. der Commelinaceae). Sierbladplant uit Brazilië, 15-25 cm hoog, met paarsrode stengels en kortgesteelde, hartvormig-eironde, sterk dwars geplooid-gegolfde, kromnervige, van boven donkergroene, van onder prachtig paarsbruine bladeren met lichtgroene nervatuur. De bloemen zijn paarsblauw. Dit zodevormend kruid bloeit hier vrij slecht en de cultuur gelukt alleen beneden 300 m zeehoogte, op licht beschaduwde standplaatsen. Door scheuren te vermeerderen.

49 - *Gerbera jamesonii* BOLUS.

Gerbera jamesonii BOLUS. Gerbera. (Fam. der Compositae). (Afb. 49). Een tegenwoordig in Indië zeer geliefde plant, geschikt voor perken en randen en voor snijbloem. Het is een sierplant uit Zuid-Afrika, met in rozetten gerangschikte, weinig opvallende, lancetvormige, meer of minder ingesneden bladeren, uit welker midden zich de talrijke, 40 cm lang gesteelde bloemhoofdjes te voorschijn treden. Deze bloemhoofdjes kunnen grote, gele, rode, rose, witte of oranje gekleurde randbloemen bezitten, rondom een

geel hart. De plant verlangt een voedzamen bodem en een zonnige standplaats, waar zij uitgezet wordt op afstanden van 25-30 cm in het vierkant. Het is noodig de planten op geregelde tijden te rooien en de pollen te splitsen, daarna de grond flink te bemesten en dan opnieuw te planten. Tot voor kort kende men alleen nog maar enkelbloemige vormen, doch tegenwoordig heeft men ook reeds gevuldbloemige variëteiten in de reeds bovengenoemde kleuren. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte.

Gladiolus hybridus hort. Zwaardlelie. (Fam. der Iridaceae). Dit zijn bij uitstek geschikte tuinplanten, zoowel voor de snijbloemcultuur, als voor het vullen van perken op afstanden van 15-20 cm in 't verband. Zij worden 50-150 cm hoog, hebben zwaardvormige, dubbelgevouwen bladeren en vrij groote, verschillend gekleurde bloemen aan éénzijdig gerichte aren. In den bloemenhandel kent men van deze plant zeer vele vormen en kleurverscheidenheden, welke door kruising van verschillende Europeesche rassen zijn verkregen; zoo heeft men ze in bijna alle kleuren en tinten tusschen rood, rose, paars, geel en wit. Voor Indië zijn de **lemoinei**-hybriden wel het meest aan te bevelen; zij behooren tevens tot de meest gewilde snijbloemen. Echter willen hier ook nog andere vormen en rassen uitstekend gedijen, zoodat ook die voor het zelfde doel aanbevolen kunnen worden. De vermeerdering geschiedt gemakkelijk door de jonge knolletjes en de oudere knollen. Het beste is, na den bloei de knollen uit den grond te halen en ze eenige weken te drogen te leggen. Zoodra er weder werking in valt te bespeuren, moeten zij worden uitgeplant. Wil men het geheele jaar door bloeiende gladiolussen in zijn tuin hebben, dan dient men op verschillende tijden te planten. Te kweken boven 250 m zeehoogte.

Grammatophyllum speciosum BL. Tijgerorchidee. Anggrék tiwoe. Anggrék téboe. (Fam. der Orchidaceae). Reuzen van planten,

inheemsch in Z.O.-Azië en Indonesië. Eigenlijk epiphyten, doch even goed groeiend in steenen bakken. Men behoort ze echter een zonnige standplaats te geven. De stengels kunnen eenige meters lang worden en hangen, op een verhevenheid geplaatst, sierlijk naar omlaag. Ook de niet bloeiende planten zijn reeds fraai te noemen, doch nog opvallender zijn zij, als zij zich getooid hebben met talrijke, 1-3 m lange, veelbloemige bloeiwijzen. De bloemen zijn zeer groot en bereiken een doorsnee van 10 cm, zijn licht geelgroen van kleur, echter aan de binnenzijde bezaid met talrijke ronde donkerbruine vlekken. De plant kan door scheuren vermenigvuldigd worden. Te kweken beneden 300 m zeehoogte.

50 - *Haemanthus multiflorus* MART.

Haemanthus multiflorus MART. Bloedbloem. Vuurbloem. (Fam. d. Amaryllidaceae). (Afb. 50). Prachtig bolgewas uit tropisch Afrika, dat het kweken overwaard is. De planten worden 25-50 cm hoog, bezitten in den regel slechts vier tot zeven bladeren, doch bloeien eerst nadat de bladeren zijn afgestorven. De

bolvormige bloeischermen kunnen een middellijn verkrijgen van 12-15 cm en bestaan uit talrijke, straalsgewijs uitstaande, helderbleekroode bloemen. De planten groeien zoowel in de laagvlakte als in de bergstreken, doch verlangen een eenigszins zonnige, droge standplaats. Zij zijn zeer geschikt voor het beplanten van perken en randen; het is alleen jammer, dat zij slechts met grote en ongeregeld tuischenpoozen bloeien. In Europa kweekt men nog andere soorten, waaruit men zelfs verschillende kruisingen heeft verkregen met witte, oranje en rode bloemen. De plantafstand bedraagt 30 cm. Door middel der bollen te vermenigvuldigen. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte.

51 - *Hedychium coronarium* KOEN.

Hedychium coronarium KOEN. Gandasoli. (Fam. der Zingiberaceae). (Afb. 51). Planten uit Vóór- en Achter-Indië, 1,5-2,5 m hoog wordend, met eindelingsche bloeiwijzen, waaraan zeer welriekende witte bloemen, welke een gele vlek op de lip vertoonen. De planten, welke eenige malen per jaar bloeien, worden hier veel gekweekt, zoowel in de

volle zon, als op beschaduwde standplaatsen, slechts vragen zij een vochtigen bodem. Voor heestergroepen zijn ze uitstekend te gebruiken.

Hedychium flavescens CAR., uit Z.O.-Azië, gelijkt veel op de voorgaande, doch bloeit met lichtgele of oranje-gelachachtige bloemen. De plant wordt 1,5-2 m hoog. Zij laat zich door scheuren vermenigvuldigen. Te kweken beneden 1000 m zeehoogte.

52 - *Helianthus angustifolius* L.

Helianthus angustifolius L. Smalbladige Zonnebloem. (Fam. der Compositae). (Afb. 52). Rijkbloeiende, overblijvende soort uit N.-Amerika, geschikt voor het beplanten van perken en randen, maar eveneens zeer goed te gebruiken voor snijbloem. De plant vertakt zich sterk en wordt 50-150 cm hoog. Zij bezit lange, smalle bladeren. De talrijke bloeiwijzen kunnen soms wel tot een meter lang worden en zitten overladen met goudgele bloemen van 4-5 cm middellijn met een bruin hart. Een zonnige standplaats en een rijke voedingsbodem zijn hier weer een

eerste vereischte. De planten vermenigvuldigt men door het deelen der oude pollen, waarna men ze ter plaatse uitzet op afstanden van 40-50 cm, hetgeen noodig is, omdat ze nogal ruimte behoeven voor haar ontwikkeling. Na den bloei doet men goed de planten te rooien, om ze na het verdeelen weer in goed bemesten grond over te planten. Te kweken beneden 1000 m zeehoogte.

Heliconia. Tafelblad. (Fam. der Musaceae). Dit geslacht levert verschillende mooie sierbladplanten, welke weinig verzorging vereischen en door scheuren vermeerderd worden. Men heeft:

Heliconia bihai L., uit tropisch Amerika, 2,5-3,5 m hoog, met langgesteeld, rode bladeren van meer dan een meter lang. De plant gedijt goed van de laagvlakte tot vrij hoog in het gebergte, stoeft sterk uit, doch verlangt veel voedsel en een weinig schaduw. Als gazonplant voldoet zij uitstekend. De bloeiwijzen zijn voorzien van helder rode, doch geel-rood gerande, schutbladen, welke vaak voorzien zijn van wasstrepen;

Heliconia indica LAM., alleen bekend uit Insulinde en Polynesië, ongeveer 3-4 m hoog, in alle opzichten een forscher plant dan de vorige soort, met groene of geelgroene bladeren. De bloeiwijzen bezitten lichtgroene, geelachtige of vuil-oranje, aanvankelijk vrij dicht en zacht behaarde schutbladen, zonder wasstrepen;

Heliconia metallica PLANCH. & LINDEN, een soort uit Venezuela en Columbia, 2,5-3 m hoog, met lange, grote bladeren, welke van boven donkergroen zijn met lichte nervatuur en van onder paars-bruin. De bloeiwijzen hebben een geelgroene, fijn behaarde as en rode bloemen, terwijl de bloemscheiden aanvankelijk behaard zijn, groen van kleur met vlezigen rand.

Al deze soorten zijn gemakkelijk door dee-

ling te vermeerderen. Te kweken beneden 1000 m zeehoogte.

Hemerocallis. Daglelie. (Fam. der Liliaceae). Sterk uitstoelende planten met wortelstokken. Bladeren wortelstandig, min of meer 2-rijig, smal-lijnvormig. Bloemen groot en fraai, geel of oranje, aan opgericht een lange, pluimvormige bloeiwijzen. Als perkplant, doch vooral als randplant, zijn verschillende soorten aan te bevelen. Zij laten zich alle door scheuren vermeerderen en gedijen het best boven 800 m zeehoogte, geplaatst in de volle zon en in zeer voedzame aarde, op onderlinge afstanden van 40-50 cm. Aan te bevelen zijn:

Hemerocallis fulva L. Oranje dagelie. Inheemsch in Z.-Europa, Azië en Japan, planten van 50-150 cm hoog, met oranje of koperkleurige, reukeloze bloemen. Dit is de in ons Indië veelvuldigst gekweekte soort. Hiervan bestaat een gevuldbloemige vorm, welke men hier zelden aantreft. Wel vindt men tegenwoordig een vorm of soort met

53 - *Hemerocallis flava* L.

zeer grote, gele bloemen hier veel aangeplant, doch de juiste naam ervan is ons nog niet bekend;

Hemerocallis aurantiaca BAKER, uit Japan, 60 tot 80 cm hoog, met donker oranje bloemen;

Hemerocallis flava L. (Afb. 53), uit Zuid-Europa, Siberië en Japan, iets hooger wordend dan de voorgaande soort, met gele tot goudgele, welriekende bloemen;

Hemerocallis thunbergii BAKER, uit Japan, met zeer lichtgele bloemen.

In Europa kent men nog vele andere soorten en vormen.

"KEU BELING"

Hemigraphis. (Fam. d. Acanthaceae). Laagblijvende kruiden, geschikt voor zonnige, zoowel als voor beschaduwde standplaatsen, ook voor het beplanten van randen, rotspartijen, hellingen en potten. De bekendste soorten zijn:

54 - *Hemigraphis colorata* (BL.) HALL. F.

Hemigraphis colorata (BL.) HALL. F. Sambang darah. Kēdji bēling. (Afb. 54). Inheemsch in Insulinde en overal aangeplant. Bladeren paarsrood, aan de oppervlakte sterk glimmend en met grijsachtigen gloed en groene nerven, van onder mooi donker wijnrood. Bloemen in kleine, 5-6 cm lange aartjes, welke voorzien zijn van groene, dakkansgewijs tegen elkaar gedrukte schutbladen. De plant laat zich gemakkelijk stekken en groeit op alle hoogte... en goed;

55 - *Hemigraphis repanda* (L.) HALL. F.

Hemigraphis repanda (L.) HALL. F. (Afb. 55), op Java in het wild voorkomend, wordt 20-30 cm hoog, bezit zeer dunne paarsbruine stengels en zeer smalle, lijnvormige, sterk gekartelde, van boven donkergroenbruine, van onder paars-bruine bladeren van 7-10 cm lang en 1-2 cm breed. Zij is evenals de vorige soort door stekken te vermeerderen; te kweeken beneden 1400 m zeehoogte;

Hemigraphis primulifolia (NEES) F. VILL. Soort uit de Molukken en Nieuw-Guinea,

gelijkt veel op **Hemigraphis colorata** doch is veel kleiner van afmetingen. Daarbij bezit zij ruw beharde, gegolfde, van boven grijs-blauwe, van onder paars-roode bladeren. Men kweert haar doorgaans in de laaglanden beneden 500 m zeehoogte.

56 - *Hippeastrum hybridum hort.*

Hippeastrum. Vuurlelie. (Fam. der Amaryllidaceae). (Afb. 56). Zuid-Amerikaansche bolgewassen van ongeveer 35-60 cm hoog, met lijn-riemvormige, smalle bladeren en holsten-gelige, doorgaans schermvormige, twee- tot zes-bloemige bloeiwijzen. De bloemen kunnen rood, wit, oranje of bont gekleurd zijn. De verschillende soorten hiervan gedijen goed, zoowel in de laagvlakte, als in de bergstreken. In de benedenlanden bezigt men ze voornamelijk als randplant om de perken en langs de wegen; doch zij zijn ook als perkplant even goed aan te bevelen. In de bergstreken kweert men ze veelal voor snijbloemen. In de laatste jaren heeft men hier te lande verschillende hybriden ingevoerd met zeer grote bloemen, welke langzamerhand de oorspronkelijke soorten verdringen. De

planten eischen een zeer rijken voedingsbodem. Verder valt aan te bevelen ze om de drie jaren te rooien en de bollen een tijdelijk droog te bewaren. De vermeerdering heeft plaats, zoowel door de zaden, als door de bollen; zaailingen bloeien reeds in het derde jaar. De plantafstand bedraagt 40 cm. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte. Tot de bekendste soorten van dit geslacht behoren:

Hippeastrum equestre HERB., de echte Vuurlelie uit Mexico, sierplanten met helderrode of rood-oranje bloemen, welke echter een geelgroenen of geel met wit gekleurden voet bezitten. De helder rood-bloemige vorm treft men voornamelijk in de bergstreken aan, de orangekleurige in de laagvlakte;

Hippeastrum splendens HERB., een polymorphe groep van door kruising uit verschillende soorten ontstane sierplant, met aan den top roode, naar onder toe wit- of groenachtig gekleurde bloemdekslippen, welke verder een groenachtigen, dan wel aan den top witten of bleekgelen middenband vertoonen;

Hippeastrum vittatum HERB., inheemsch in Peru, doch waarvan nu verschillende kruisingen bestaan; bloemen met van binnen witte bloemdekslippen, welke twee overlangsche, van den rand verwijderde, vrij breede roode banden vertoonen;

Hippeastrum stylosum HERB., uit Guyana en Brazilië, met helderrode bloemdekslippen en bleeken middenband;

Hippeastrum reginae HERB., uit tropisch Amerika, met helderrode bloemdekslippen en aan den voet een groenachtige middenstreep;

Hippeastrum reticulatum HERB., uit Brazilië, met rose bloemdekslippen en donkerder netadering;

De drie laatstgenoemde soorten worden in Indië nog weinig gekweekt.

Homalomena wallisii REGEL. (Fam. der Araceae). Prachtige kruipende plant van 20-30 cm hoog, inheemsch in Z.-Amerika, met bladeren van 30 cm lang en 12 cm breed, welke zeer fraai gevlekt zijn zoals bij **dieffenbachia**. Zij vereischt een schaduwrijke standplaats en is door scheuren te vermeerderen. Te kweken beneden 500 m zeehoogte.

Hymenocallis. Vlieselie. (Fam. der Amaryllidaceae). Bolgewassen uit Z.-Amerika, waarvan verschillende soorten bekend zijn, welke een afzonderlijke vermelding overwaard zijn. De planten worden ongeveer 40-150 cm hoog en bezitten lange, smalle, wortelstandige bladeren en op schermen of hoofdjes gelijkende, vier- tot vierentwintig-bloemige bloeiwijzen op een samen gedrukte, gevulde steel, en zacht welriekende bloemen. Slechts enkele soorten doen het goed in de laaglanden, de meeste gedijen het best in de bergstreken. De planten vragen een zonnige standplaats en een rijken voedingsbodem. Zij leenen zich bij uitstek voor perkbeplanting, hoewel eveneens voor het opvullen van randen. De plantafstand bedraagt 40-50 cm. Wij noe-
men:

Hymenocallis calathina NICHOLS, inheemsch in Peru en Bolivia, alleen in de bergstreken te kweken boven 800 m zeehoogte. Bloeiwijzen met twee- tot zes groote, zeer mooie, witte, 's avonds heerlijk geurende bloemen. Door scheuren te vermeerderen;

Hymenocallis caribaea HERB., uit West-Indië, boven 200 m zeehoogte te kweken, gelijkt veel op de voorgaande soort, met lijngootvormige, 12-14 cm lange, witte bloemslippen;

Hymenocallis littoralis (JACQ.) SALISB. (Afb. 57), uit tropisch Amerika, gedijt op alle hoogten. Bloemen zeer groot, tot 15 cm in doorsnee, met 10-12 cm lange lippen. Dit

is één van de mooiste soorten van het geslacht;

57 - *Hymenocallis littoralis* (JACQ.) SALISB.

Hymenocallis speciosa SALISB., inheemsch in West-Indië, met grote, 's avonds heerlijk geurende, witte bloemen, veel gelijkend op de voorgaande soort. Bloeiwijzen samengesteld uit zeven- tot vijftien bloemen. Deze plant laat zich zoowel in de benedenlanden, als hoog in het gebergte kweken.

Uit **Hymenocallis speciosa** en **Hymenocallis calathina** heeft men een kruising verkregen met zeer kort gesteelde bloemen, welke als sierplant gekweekt wordt onder den naam **Hymenocallis macrostephana** BAKER.

Iresine herbstii HOOK. Bajem meraah. (Fam. der Amaranthaceae). (Afb. 58). Sierplanten uit Brazilië, welche 30-150 cm hoog worden, met doorgaans donkerroode, napvormige, aan den top uitgerande bladeren, welker nervatuur karmijnrood gekleurd is. Deze plant laat zich zeer gemakkelijk uit stek voortkweken. Hier en daar in vochtige bergstreken, komt zij zelfs verwilderd voor. Zij

leent zich uitstekend voor het beplanten van randen, vooral ook, omdat zij zich zoo gemakkelijk door snoeien laat vormen, zonder dat zij door deze behandeling nadeel ondervindt. Het mooist ontwikkelt de plant zich, ook wat haar kleuren betreft, in het volle zonlicht en bij zware bemesting. Behalve de gewone vorm met de wijnroode bladeren en donkerroode nervatuur, kent men nog een anderen met lichtgroene bladeren en lichtgele nervatuur. De geelwitte bloeipluimen zijn ook sierlijk te noemen, maar die ontwikkelen zich slechts zelden. Te kweken boven 250 m zeehoogte.

58 – *Iresine herbstii* HOOK.

Isotoma longiflora (MILL) PRESL. Melksterretje. (Fam. der Campanulaceae). Een aardig, bescheiden, doch giftig plantje, uit Zuid-Amerika, dat vaak verwilderder voorkomt in de laagvlakte en in de lagere bergstreken, langs waterwegen en op vochtige oude muren of op puinheuvelen, vooral op eenigszins zonnige standplaatsen. Het wordt 15-80 cm hoog en bezit veelal reeds van den voet af vertakte, zacht behaarde stengels met lijn-

lancevormige, afstaand getande, groene bladeren. Het plantje bloeit onafgebroken door met zuiver witte, okselstandige bloemen, welke bestaan uit een 5-6 cm lange kroonbuis en vijf sterformig uitstaande, breede kroonlippen. Men kan de plant goed gebruiken voor het beplanten van randen. De vermenigvuldiging geschiedt door middel der onnoemelijk vele, zeer kleine zaadjes. Te kweken beneden 1100 m zeehoogte.

Kaempferia. (Fam. der Zingiberaceae):

Kaempferia galanga L. Kéntjoer, Tjikoer. Een laag blijvend plantje uit Z. O.-Azië, met vlak op den bodem uitgespreide, iets leerachtige bladeren. De bloemen zitten aan gedrongen bloeiwijzen tusschen de bladeren en zijn hoofdzakelijk wit van kleur met een lichtviolette lip;

Kaempferia pulchra RIDL, uit Malaka, blijft ook laag bij den grond en heeft meestal slechts twee bladeren, welche van boven een donkergroenen metaalglaas vertoonen en aan de onderzijde roodpaars gekleurd zijn. Over deze bladeren loopen aan weerszijden van den middennerf ook nog twee witte banden. De bloemen zijn paars. De plant verlangt een zeer schaduwrijke standplaats;

Kaempferia pandurata ROXB. Témoe koentji. Aanbevelenswaardige soort uit tropisch Azië, met bleekroze of geelwitte bloemen in eindelingsche bundels tusschen de bladeren;

Kaempferia rotunda L., Témoe poetih, Konèng poetih. Eveneens een mooie soort uit tropisch Azië, met gedrongen bloeiwijzen, welke steeds vóór de bladeren verschijnen en witte bloemen met een omgekeerd hartvormige, violette lip. Door deling te vermeerderen en te kweken beneden 500 m zeehoogte.

Kalanchoë laciniata (L.) DC. (Fam. der Crassulaceae). Opgericht, vóór den bloei dicht be-

bladerd kruid, inheemsch in tropisch Zuid-en Oost-Azië, 30-125 cm hoog, met langgestelde, tegenoverstaande, dikvleugige, langwerpig-eivormige, lichtgroene bladeren van 6-7 cm lang. Bloeiwijzen pluimvormig, 30 cm lang; bloemen trompetvormig, met breede, goudgele of roodbruine lippen van 1-2 cm lang. Geschikterotsplant. Door zaden gemakkelijk te vermenigvuldigen, doch slechts te kweken beneden 400 m zeehoogte.

Kniphofia uvaria (L.) HOOK. Vuurpijl. (Fam. der Liliaceae). Forsch opgerichte planten van 1-3 m hoog, met korte wortelstok en met lange, smalle, 50-150 cm lange wortelstandige, bladeren en eindelingsche, langgestelde, aarvormige, 10-45 cm lange trossen, welke bezet zijn met aanvankelijk rode, vervolgens geel verkleurende bloemen. Deze planten, inheemsch in Z.-Afrika, bloeien nagenoeg het geheele jaar door, om welke reden zij voor groote perken bij uitstek geschikt zijn. Zij verlangen een voedzamen bodem en een zonnige standplaats. In den Europeeschen bloemhandel komen verschillende hybriden onder afzonderlijke tuinnamen voor. Het plantverband bedraagt 10-50 cm. De vermenigvuldiging geschiedt door deling. Te kweken boven 800 m zeehoogte.

Lilium longiflorum THUNB. Kerkelie. (Fam. der Liliaceae). (Afb. 59). Het geslacht der echte Lelies bevat een groot aantal soorten, toch wordt in Indië slechts de bovengenoemde soort, inheemsch in Japan, China en Formosa gekweekt. Wel zou ook **Lilium speciosum** THUNB., Prachtlelie, uit Japan, hier willen gedijen, doch dit valt nog nader te bewijzen. Hare bloemen zijn wit en rose met talrijke donkerroode wratten. Van de andere soorten heeft men nog te weinig ondervinding, om er veel van te kunnen zeggen. De Kerkelie evenwel kan reeds boven 250 m zeehoogte met goed gevolg gekweekt worden. Zij levert een onzer mooiste snijbloemen. Voor tusschenbeplanting van heester-groepen is zij eveneens zeer goed te ge-

bruiken. Een normaal ontwikkelde stengel brengt zes tot tien witte bloemen voort. De planten verlangen een rijken voedingsbodem en het volle zonlicht. Na den bloei sterft het bovenaardsche deel der plant af, waarna men de bollen dient te rooien en een tijdelijk droog op te bewaren. Deze bollen behoort men tot op 15-20 cm diepte in den grond te steken op afstanden van 30-40 cm. Wil men steeds sterke planten hebben, dan zal het noodig blijken, voortdurend nieuwe voorraad uit Europa te doen aanvoeren. Van deze soort kent men ook nog enkele hybriden, welke zelfs nog mooier zijn dan de soort zelf.

59 - *Lilium longiflorum* THUNB.

Lobelia fulgens WILLD. (Fam. der Lobeliaceae). Inheemsch in Mexico. Prachtige, overblijvende perkplant, met een rozet van donkerroode bladeren, waaruit een 80 cm lange bloemstengel oprost. Rijke bloeier, met donker scharlakenroode bloemen. Het is echter een veeleischende plant en langzame groeier, welke veel voedsel noodig heeft. Door zaaien en scheuren te vermenigvuldigen.

gen; te kweken boven 900 m zeehoogte. Ook levert de plant een mooie snijbloem op. De plantafstand bedraagt 40 cm. De bloei heeft eerst in het tweede jaar plaats. Van deze soort bestaan ook nog enkele vormen op naam.

60 - *Lochnera rosea* (L.) RCHB. *BUNGA SERDADO*

Lochnera rosea (L.) RCHB. Indische maagdepalm. Kembang serdadoe. Kembang tembaga. (Fam. der Apocynaceae). (Afb. 60). Doorbloeiende, opgerichte plant van 30-80 cm hoog, zeer geschikt voor het vullen van perken en randen. De soort is inheemsch in tropisch Amerika.

Zij bezit tegenoverstaande, eivormige of omgekeerd-eironde, glimmende bladeren en vrij groote, opvallende, rose of witte bloemen. In Indië valt zij algemeen in den smaak, daarbij stelt zij zeer weinig eischen aan den bodem.

Als plantverband neemt men ongeveer 30 cm; de vermenigvuldiging heeft als regel plaats door de zaden, doch men zou ook kunnen stekken. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte.

Maranta (Fam. der Marantaceae). (Afb. 61). Dit geslacht omvat verschillende prachtige soorten, welke een schaduw- en humusrijke, tevens vochtige standplaats verlangen. De bladeren zijn vaak fluweelachtig behaard, aan de bovenzijde groen, met geel-bruine of grijze vlekken, aan de onderzijde meermalen rood-bruin.

Enkele soorten gelijken verwarring op Calathea. Men kwekt de planten voornamelijk in de benedenlanden en in lagere bergstreken.

Voor de vermenigvuldiging deelt men de pollen in kleinere stukken. Voor ons doel komen de volgende soorten in aanmerking:

61 - *Maranta arundinacea* L., fol. var.

Maranta illustris LINDEN, planten van 10-40 cm hoog, met vrij lang gesteeld, groene bladeren, waarover mooie strepen en vlekken loopen;

Maranta makoyana MORR., 10-40 cm hooge planten uit Brazilië, met vrij kleine, onderzijdé, lichtpurperen bladeren en rode stengels;

Maranta splendida hort., uit Brazilië, een 150-200 cm hooge plant, met lang gesteeld, lichtgroene, gemakkelijk inscheurende bladeren met donkere randen en middennerf;

Maranta virginalis LINDEN, eveneens een soort uit Brazilië, 15-20 cm hoog wordend, met mooie lichtgrijze, gestreepte bladeren. Alle soorten te kweken beneden 500 m zeehoogte.

62 - *Mirabilis jalapa L.*. BUNGA PUTING.

Mirabilis jalapa L. Nachtschoone. Kembang poekel ampat. Pagisorè. (Fam. der Nyctaginaceae). (Afb. 62). Eigenaardige, fraai bloeiende soort uit Mexico en Peru, planten van 30-130 cm hoog, met knolvormig verdikten wortel en hartvormig-eironde, spitse bladeren. De sterk vertakte bovenaardsche deelen sterven jaarlijks af. De zwak welriekende bloemen zitten drie tot zes bijeen en gaan eerst tegen den vooravond open, om zich tegen den morgen weer te sluiten. De bloemkroon is samengesteld uit een 2-5 cm lange buis en een wijd uitgespreiden

rooden, rooskleurigen, gelen, witten, of gestreepten zoom. Er zijn vormen die al deze kleuren in bonte mengeling vereenigen, of waarbij ze als veelkleurige strepen op de bloemen optreden. De planten gedijen even goed in de benedenlanden als in het gebergte en stellen weinig eischen aan den bodem. De vermenigvuldiging heeft hoofdzakelijk plaats door de zaden. Voor het beplanten van perken is deze plant minder aan te bevelen dan voor die van randen. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte.

Moraea bicolor STEUD. (Fam. der Iridaceae). (Afb. 63). Plant uit Zuid-Afrika, ongeveer 70-150 cm hoog wordend, met kruipenden wortelstok en smalle lijn-zwaardvormige,

63 - *Moraea bicolor* STEUD.

twee-rijige bladeren. De bloemdekbladen zijn bleekgeel, 3-4 cm lang, even onder het midden met een donkerbruine, oranjegeel omrande vlek. Een andere, heel aardige soort is **Moraea iridioides L.**, eveneens uit Zuid-Afrika afkomstig, evenwel niet veel op de voorgaande soort gelijkend. Het is een

plant van 40-100 cm hoog, met bloemen, welke wel eenigszins aan een Iris doen denken. Deze welriekende bloemen zijn wit met een gele streep over de bloemdekbladen. Het plantverband van beide soorten is 40-50 cm. De vermenigvuldiging geschiedt door deling. Te kweken boven 250 m zeehoogte.

Musa. Pisang. (Fam. der Musaceae). Een geslacht, bestaande uit talrijke soorten, waarvan enkele, en wel juist die soorten, welke weinig verspreid zijn en het minst van nut zijn voor de voeding, voor ons doel aan te bevelen zijn. De meeste daarvan doen het echter pas goed boven 500 m zeehoogte, doch alle vragen een zonnige standplaats en een rijken voedingsbodem. Wij noemen hier:

Musa coccinea ANDR. Een soort uit Zuid-China en Cochinchina, welke een dunnen schijnstam bezit van 1-2 m hoog, met vrij kort gesteelde, groene, onberijpte bladeren van 45-100 cm lang en 15-20 cm breed. De planten stoelen sterk uit. Hetgeen aan deze soort opvalt, zijn de helderroode schutbladen met hunne gele of groene toppen. Zelfs nog na den bloei blijven deze kleuren lang behouden;

Musa ensete GMEL., uit tropisch Afrika, stellig één van de mooiste soorten van het geslacht. Hare bladeren zijn bijzonder groot en groen, doch bezitten een roodachtigen middennerf. De plant maakt geen uitloopers zoodat de vermenigvuldiging alleen door de zaden (meestal geimporteerde) plaats vindt. Als gazonplant komt zij vooral in het gebertgoed tot haar recht en beslaat, indien volwassen, een omtrek van 4-5 m. De vruchten zijn niet eetbaar;

Musa arnoldiana DE WILD., uit tropisch Afrika, eveneens een mooie soort, doch meer geschikt voor de benedenlanden. Het is een krachtige groeier, met groene bladeren en rode bladstelen. Door zaden te vermenigvuldigen. Te kweken boven 250 m zeehoogte.

Myosotis palustris LAM. Moerasvergeet-mij-niet. (Fam. der Borraginaceae). Inheemsch in Z.-Europa. Meerjarige, kruidachtige perkplant van 20-30 cm hoog, tevens rijke bloeier. Bladeren geelachtig groen, zacht behaard; bloemen voor het geslacht vrij groot, licht hemelsblauw. Van deze soort bestaan vele vormen op naam, ook zelfs met gevulde bloemen in witte en blauwe kleuren. Door scheuren en zaaien gemakkelijk te vermenigvuldigen. Echte moerasplant. Te kweken boven 250 m zeehoogte.

Nidularium (Fam. der Bromeliaceae). Laagblijvende, sterk uitstoelende en zoodoende zodenvormende planten uit Brazilië. Van dit geslacht treffen wij in Insulinde nogal eens enkele soorten in cultuur aan:

64 - *Nidularium spectabile* MOORE.

Nidularium fulgens LEM., een soort met een rozet van vijftien tot twintig bladeren, welke ongeveer 30 cm lang worden. Deze bladeren bezitten een van bruine stekels voorziene omgebogen rand en zijn van boven groen, met donkergrone dwarsbanden. De korte,

gedrongen, wijnroode bloeiwijze blijft binnen het bladrozet besloten. De bloemen zelf zijn blauw;

Nidularium spectabile MOORE. (Afb. 64), valt op door de mooie rode of paarse vlek aan den top der bladeren. Deze bladeren bezitten doornachtig-fijn getande randen en zijn 20-45 cm lang, van boven groen, van onder purper. De schutbladeren zijn roodbruin; de bloemen wit met paarse toppen. Ook bij deze soort is de bloeiwijze sterk gedrongen, zoodat zij nauwelijks boven de bladeren uitkomt. Te kweken beneden 600 m zeehoogte.

65 - *Nolina recurvata* (LEM.) HEMSL.

Nolina recurvata (LEM.) HEMSL. (Fam. der Liliaceae). (Afb. 65). Eigenaardige sierplant inheemsch in Mexico, met een 1,5-3 m hoogen stam, welke aan den voet bolvormig gezwollen is. De smalle, lijn-sikkelvormige, afhangende bladeren van 90-120 cm lang, zitten aan den stengeltop dicht opeenge-drongen en zijn gekenmerkt door een ruwen rand. De plant gedijt zoowel in de beneden-

landen als in de bergstreken, doch zij bloeit hier te lande nooit. Op den stamvoet ont-wikkelen zich dikwijs jonge uitloopers, welke men voor de vermeerdering der soort kan benutten. Te kweken boven 250 m zeehoogte.

Oplismenus hirtellus ROEM.& SCHULT. (Fam. der Gramineae). (Afb. 66). Kruipend gras, 10-20 cm hoog wordend, met bonte blaadjes. Vroeger stond het bekend onder den naam van *Panicum variegatum*. Dit gras is zeer geschikt voor het bekleeden van rotspartij-tjes en randen en kan ook uitstekend als hangplant gebruikt worden. De bladeren kunnen aan dezelfde plant driekleurig zijn, nl. witbont, rosebont en groengestreept. De plant groeit het best op lichtbeschaduwde plaatsen. Andere aardige soorten en bruikbare (wilde) soorten met doorgaans groene, doch soms ook wel bontgestreepte bladeren zijn: *Oplismenus burmannii* (RETZ.) BEAUV. en *Oplismenus compositus* (L.) BEAUV., twee soorten, welke algemeen verspreid zijn over de tropen. Door scheuren te vermenig-vuldigen. Te kweken beneden 800 m zee-hoogte.

Ortosiphon grandiflorus (BL.) BOLD. Koe-mis koetjting. (Fam. der Labiateae). Hoewel meer bekend als medicinale dan als sierplant, kunnen bloeiende exemplaren door de fraaie pyramidale bloeiwijzen toch bijzonder op-vallen en sierlijk uitkomen. Daarom is deze plant, welke thuis hoort in tropisch Azië, ook voor het beplanten van perken ten zeer-ste aan te bevelen. Zij kan ongeveer 50-150 cm hoog worden, doch is nog al slap van stengel en vertoont daardoor veel neiging tot neerliggen. Bladeren tegenoverstaand, eirond, grof gezaagd, onderzijds van klieren voorzien. Bloemen aan eindelingsche, spits toe-loopende bloeiwijzen met purperen schut-blaadjes; bloemkroon vaak zeer verschillend in groote, tweelippig, de bovenlip opgericht en wit, de onderlip drie- tot vier-lobbig, iets uitgehouden en heel licht purper. Meeldraden en stamper steken zeer ver buiten de kroon

uit. Behalve de gewone witbloemige vorm, kent men van deze soort ook nog een vorm met lila-kleurige bloemen, welke vooral voor sierdoeleinden in aanmerking komt. De planten stellen weinig eischen aan den bodem, doch hebben veel zonlicht noodig. Men kan ze het best door stekken vermeerderen. Te kweken beneden 700 m zeehoogte.

Oxalis tetraphylla CAV. Klaverzuring. (Fam.

der Oxa-
lidaceae).
(Afb. 67).

Aardige
soort, uit
Mexico
afkomstig,
een bol-
gewas met
lang ge-
steeld, vier-tallige
blaadjes,
welke om
die reden
aan geluksklaver
doen den-
ken. Over
dezeblaad-
jes loopt,
onder het
midde
ervan, een

bruinen zigzagband. De plantjes worden 20–40 cm hoog; de donkerroode bloemen zitten ten getale van zes tot zestien bijeen aan den top van een langen gemeenschappelijken steel. Deze soort laat zich goed gebruiken voor beplanting van perken en randen, doch zij verlangt een zonnige, eenigszins vochtige standplaats. Daar zij hier geen zaad vormt, heeft de vermenigvuldiging uitsluitend door de bolletjes plaats. Te kweken boven 250 m zeehoogte. Behalve bovengenoemde soort kent men nog andere aardige soorten, zoals: **Oxalis corymbosa** DC. uit tropisch

Amerika, met paarse bloemen en drie-tallige blaadjes en **Oxalis floribunda** LINK & OTTO uit Z.-Afrika, of misschien Brazilië, met witte, rose of gestreepte bloemen en drie-tallige blaadjes. Plantafstand 20–30 cm.

Pandanus tectorius SOLAND. (Fam. der Pandanaceae). Bij deze soort, verspreid over het tropische deel van Azië, Australië en Polynesië, hebben wij voornamelijk het oog op de variëteit met bonte bladeren, bekend onder

66 – *Opismenus hirtellus* ROEM & SCHUTT.

den afgescheiden naam van **Pandanus variegata** (MIQ.) BACKER, Bonte Pandan. Deze plant van doorgaans 50–150 cm hoog, wordt vrijveel gekweekt en wil vooral heel goed gedijen in de benedenlanden, doch zij bloeft nooit. Bladeren sterk gestekeld, 60 cm lang, vooral bij jonge exemplaren van overlangsche geelwitte strepen voorzien, bij oudere planten veelal gewoon groen en daardoor minder opvallend. Voor de vermenigvuldiging gebruikt men topstekken. Te kweken beneden 500 m zeehoogte.

Pennisetum macrostachyum TRIN. Boen-toet matjan. (Fam. der Gramineae). Inheemsch op het Maleische schiereiland en verder in Indonesië tot in Polynesië toe.

67 – *Oxalis tetraphylla* CAV.

Overblijvend, uitstoelend gras met opgerichte, sterk vertakte halmen van 1-3 m hoog. Bladeren hard, lijnvormig, vlak, 10-60 cm, 1-3,5 cm breed. Bloeiwijzen aarvormig, overhangend, 20-40 cm lang. Veel op Java als siergras aangeplant. Vermenigvuldiging door splitsing. Te kweken beneden 1000 m zeehoogte.

Pennisetum orientale RICH. (Fam. der Gramineae). Inheemsch in Abessinië. Sterk uitstoelende grassoort, welke grote pollen vormt. Halmen 75-125 cm lang. Vermenigvuldiging door splitsing. Te kweken beneden 1000 m zeehoogte.

Pennisetum purpureum SCHUM. & THONN. Olifantsgras. (Fam. der Gramineae). Inheemsch in tropisch Afrika. Overblijvende, sterk uitstoelende grassoort, met opgerichte

en forsche, veelal vertakte, gevulde halmen van 1,5-3 m hoog. Bekend voedergras, dat zich zeer goed in de laaglanden laat kweken. Bladeren lijnvormig, vrij stijf, 20-100 cm lang, 8-35 cm breed, met zeer ruwen rand. Bloeiwijze eindelingsch, aarvormig, 12-25 cm lang, meestal geel van kleur. Vermenigvuldiging door splitsing. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte.

68 – *Pentas lanceolata* K. SCHUM.

Pentas lanceolata K. SCHUM. (Fam. der Rubiaceae). (Afb. 68). Sterk vertakte plant uit Z.-Afrika, 40-70 cm hoog, met tegenoverstaande, eironde tot langwerp-lancetvormige bladeren en talrijke bloemen in eindelingsche bijschermen van 8-10 cm middellijn. Deze bloemen hebben doorgaans een witte kroonbus met vijf licht lila lippen, doch er bestaan ook vormen, waarbij alles karmijnrood en wit is. De plant kan vermenigvuldigd worden door zaden en stekken. Te kweken beneden 1000 m zeehoogte.

Pentstemon hartwegii BENTH. (Fam. der Scrophulariaceae). Oorspronkelijk uit Mexi-

co, doch men heeft later uit deze soort talrijke hybriden verkregen. De variëteit **hybridus hort.**, welke wij hier voornamelijk op het oog hebben, is een prachtige, 60-100 cm hooge plant, met eenigszins houtachtige stengels en lancetvormige, gaafrandige, spitse, glanzend heldergroene bladeren. De donker scharlaken roode, klokvormige bloemen staan in losse, ongeveer 5 cm lange trossen. De planten vragen een zonnige standplaats en een rijken voedingsbodem. Zeer geschikt als perkplant en snijbloem. Men plant op onderlinge afstanden van 25 tot 30 cm. Verschillende vormen met rode, violette, blauwe of witte bloemen, welke onder afzonderlijke tuinnamen in den handel verkrijgbaar gesteld worden, zijn voor ons doel al evenzeer aan te bevelen. Men kan ze zoowel door middel van zaden als stekken vermenigvuldigen. Te kweken boven 500 m zeehoogte.

Peperomia arifolia MIQ. (Fam. der Piperaceae). Aardige, 20-30 cm hooge planten uit Brazilië, met langgesteelde, zeer mooi gevlekte, eenigszins vlezige, schildvormige, zeventot negennervige bladeren, waarover dikwijls met een parelmoerachtigen glans, overigens zilvergrijs, met een breed groenen band langs de nerven. Er bestaan nog tal van andere soorten van dit geslacht; de meeste daarvan laten zich ook op zeehoogte kweken, doch men behoort zorg te dragen voor een humusrijken bodem en beschaduwde plaatsing.

Peperomia verschaffeltii LEM, uit Brazilië, doet sterk aan de boven beschreven soort denken, wordt 20-30 cm hoog, en bezit grijswitte, groengestreepte bladeren.

Peperomia metallica LINDEN & ROD., uit tropisch Amerika, vormt kleine planten van 20-30 cm hoog, met kleine metaalglanzende, bruine bladeren. Zij zijn alle door stekken gemakkelijk te vermenigvuldigen; te kweken boven 100 m zeehoogte.

Phaeomeria haemispherica (BL.) K.SCHUM. Hondjè hèdjo. (Fam. der Zingiberaceae). Groote planten van 2-3 m hoog, inheemsch op Sumatra en Java, met afwisselend tweerijigen bladstand en van boven glimmende, bronsgroene, van onder donker-wijnroode bladeren. De bloeiwijzen verschijnen aan afzonderlijke, bladerlooze, 35-100 cm lange stelen en vormen halve bollen van 5-12 cm middellijn, omgeven door eirond-elliptische bloedroode omwindselbladen. De vruchten zijn geelgroen (vandaar de volksnaam) en zitten dicht opeengeplakt tot 5-12 cm groote, bolvormige hoofden.

69 - *Phajas tankervilleae* BL.

Phaeomeria speciosa (BL.) KDS. Hondjè bénér. Hondjè beureum. (Fam. der Zingiberaceae). Krachtige planten van 2-5 m hoog uit Z.O.-Azië en Insulinde, met groene, vrij lange bladeren. De bolvormige bloeiwijzen zitten aan 1-2 m lange bloestengels en kunnen een middellijn verkrijgen van 15-20 cm; zij zijn omgeven door talrijke rose of donker-roode omwindselbladen. De bloemen zijn rood, met spatelvormige, okergeel

omrande lip. De doorgaans donkerroode (vandaar één der volksnamen), soms ook geelwitte of rose vruchten, zitten dicht bijeen gepakt tot bollen van 10-20 cm middellijn. Door scheuren der wortelstokken te vermenigvuldigen; te kweken beneden 500 m zeehoogte:

Phajus. (Fam. der Orchidaceae). Van dit geslacht van aardorchideën is meer dan één soort voor ons doel geschikt, vooral ter beplanting van perken, randen en rotspartijen. Zij gedijen op elke hoogte.

70 - *Pitcairnia spec.*

Phajus tankervilliae BL., Anggrèk apoej. (Afb. 69). Inheemsch in Z.O.-Azië en Insulinde, de mooiste der soorten. Deze plant laat zich gemakkelijk in cultuur nemen en wordt door splitsing der wortelstokken vermenigvuldigd. Zij vraagt echter een vochtige, niet al te zonnige standplaats en een humusrijken voedingsbodem. De gewoonlijk drie tot vier bijnengeplaatste, opgerichte, lancetvormige bladeren zijn overlangs geplooid, ongeveer 50-100 cm lang en 10-15 cm

breed. De stijf opgerichte bloeiwijze kan 1-1,5 m lang worden en is hoogerop los voorzien van talrijke 10-12 cm grote bloemen met spits lancetvormige, van buiten rose-witte, van binnen bruinachtige bloembladen met donkerder nerven. De grote, kort gespoorde, van buiten witte, van binnen donkerroode, trechtervormig saamgerolde lip is getekend met dunne, naar den rand toe verlopende aderen;

Phajus callosus (BL.) LINDL., Anggrèk lemah, een mooie soort uit Malaka en Insulinde. De kleur der bloembladen is van binnen geelbruin, van buiten roodbruin, de toppen witachtig;

71 - *Pitcairnia spec.*

Phajus flavus (BL.) LINDL, uit Z.-Azië en Indonesië, met lichtgele bloemen.

Pilea microphylla (L.) LIEBM. Kanoneerplantje. Vuurwerkplantje. (Fam. der Urticaceae). Klein zodevormend plantje van 5-15 cm hoog, inheemsch in tropisch Amerika, met kale, sterk vertakte, neerliggende stengels.

De geelgroene blaadjes zijn uiterst klein en cirkelronde. Men kan haar op elke hoogte, zoowel in de volle zon, als in de schaduw kweken. Zij voldoet uitstekend voor het bekleeden van rotspartijen en puinhoopen. Ook als randplant kan zij gebezigt worden. Bevochtigt men de bloeiende planten, dan wordt het stuifmeel met kracht naar alle kanten uit de bloemen weggeslingerd. Door stekken te vermenigvuldigen; te kweken beneden 1400 m zeehoogte.

72 - *Pitcairnia aphelandrifolia* LEM.

Pitcairnia. (Fam. der Bromeliaceae). (Afb. 70 en 71). Van dit geslacht uit tropisch Amerika kunnen vele soorten hier gekweekt worden, vooral beneden 800 m zeehoogte. Het zijn bijna alle vrij grote planten, met smalle overhangende, dicht opeengedrongen, doorgaans dicht berijpte bladeren van dikwijs meer dan een meter lengte. De bloemen zijn vereenigd tot pluimen, trossen of hoofdjes en hangen veelal over.

Alle *Pitcairnia*'s zijn uitstekend geschikt voor het opvullen van heestergroepen. Ook

als randplant, of voor het beplanten van bloemperken zijn ze zeer geschikt. Het zijn echter planten, welke een lichte schaduw noodig hebben; zij worden door middel van zaden en scheuren vermenigvuldigd.

Pitcairnia angustifolia RED. Soort uit de Antillen, wordt 70-150 cm hoog en bezit een bloeiwijze van 70-150 cm lang, met rode, 4-5 cm lange bloemen;

Pitcairnia aphelandrifolia LEM. (Afb. 72). Soort uit Brazilië, wordt 40 cm hoog en heeft 60 cm lange en roodbruine bloeiwijzen, met zeer mooie, donkerroode bloemen. De bladeren zijn zeer smal en aan de onderzijde zilverwit;

Pitcairnia bromeliifolia L'HERIT. Soort uit tropisch Z.-Amerika, wordt 1,5 m hoog en bloeit met lange bloemtrossen, waaraan rode bloemen;

Pitcairnia latifolia SOL. Soort uit West-Indië, wordt 1-1,5 m hoog en bezit donker-

73 - *Pitcairnia maidifolia* DECNE.

groene bladeren met mooi witgekleurde onderzijden. De bloeiwijze wordt 1-1,5 m lang en is bezet met rose bloemen;

Pitcairnia lindenii BAKER. Soort uit Z.-Amerika, bezit zeer dunne bladeren van meer dan een meter lang en bloeit met mooie lange, gele bloemen;

Pitcairnia maidifolia DECNE. (Afb. 73). Soort uit Z.-Amerika, dicht uitstoelend, wordt 1-1,5 m hoog en heeft lange, breede, groene bladeren. De bloeiwijze is 1,5 m lang en tusschen de bloemen bezet met mooie rode schutbladen. De bloemen zelf zijn zuiver wit;

Pitcairnia punicea SCHIEDW. Soort uit Mexico, wordt 25-40 cm hoog en is soms voorzien van een 15 cm hoog stammetje. De bladeren zijn 18-25 cm lang en 0,7-1,4 cm breed. Bloemtros 10-25 cm lang; bloemen donkerrood.

Plumbago aphylla BOJ. (Fam. der Plumbaginaceae).

74 - *Plumbago aphylla* BOJ.

ginaceae). (Afb. 74). Eigenaardige soort uit Madagascar, met rolronde, dunne stengels van ongeveer 50-100 cm lang, welke iets doen denken aan Paardestaart (*Equisetum*). Deze stengels zijn voorzien van nauwelijks opvallende, nagenoeg onontwikkelde blaadjes. De bloemen zitten aan eindelingsche trossen en rieken een weinig naar honig. De kelk is groen en met kliertjes bezet, daardoor kleverig. De bloemkroon bezit een trompetvormige groene buis en vijf witte lippen. Deze soort levert geschikt materiaal op voor heestergroepen. Zij wordt vermenigvuldigd door scheuren. Te kweken beneden 1000 m zeehoogte.

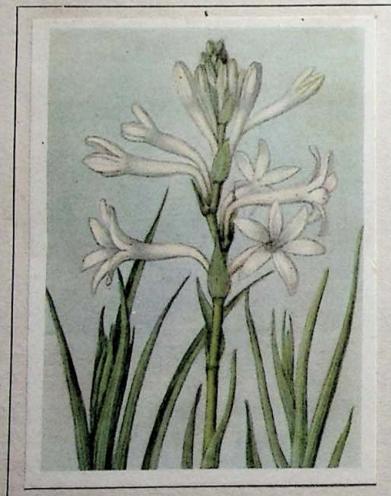

75 - *Plumbago indica* L. var. *superba* hort.

Plumbago indica L. var. *superba* hort. Djarong beureum. (Afb. 75). (Fam. der Plumbaginaceae). Een mooiere soort dan de vorige en er niet veel op gelijkend, inheemsch in tropisch Azië en Indonesië. De plant wordt 50-150 cm hoog en is voor perkvulling van waarde, al vertoont zij ook neiging tot slap overhangen of klimmen. De ongeveer 75 cm lange, eindelingsche, aarvormige bloeiwijzen

zijn bezet met mooie rosoroode of steenroode, na elkaar bloeiende buisbloemen, welke echter elk slechts een enkelen dag mooi blijven, waarna ze afvallen. Ook van deze bloemen is de kelk kleverig. De vermenigvuldiging kan plaats hebben door middel van stekken of scheuren. Te kweken beneden 500 m zeehoogte.

Polygonatherum paniceum (LAM.) HACK.
Bamboegras. Djokoet palijas (Fam. der Gramineae). Inheemsch in tropisch Azië en den Maleischen Archipel. Overblijvend, sterk uitstoezend, 12-60 cm hoog gras, ook op Java op alle hoogten wild voorkomend op onvruchtbare, sterk uitgespoelde, doch liefst vochtige gronden. Bladeren lijn-lancetvormig, 4-8 cm lang en 0,25-0,75 cm breed. Aren veelvuldig, 1,5-3,5 cm lang, opvalend door de talrijke, lange, fijne, bruine naalden. Vermenigvuldiging door deeling. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte.

76 - *Polianthes tuberosa* L. *Sedep malam*

Polianthes tuberosa L. Tuberoos, Sédép malam. (Fam. der Amaryllidaceae). (Afb. 76).

Prachtig knolgewas van 50-125 cm hoog, afkomstig uit Mexico. Het bezit smalle, iets gesleufde, ten deele wortelstandige bladeren en eindelingsche, langgesteelde, aarvormige bloeiwijzen, welke vaak voor snijbloem benut worden. De bloemen zijn helder wit, eenigszins vlezig, daarbij heerlijk riekend. Men kan deze plant op nagenoeg alle hoogten kweken, liefst echter beneden 1400 m zeehoogte, hoewel zij het best gedijt in de laaglanden, op zonnige standplaatsen. De plantafstand is 20-30 cm en de vermeerdering heeft plaats door de knollen. Er bestaat een vorm met gevulde bloemen, waarvan die, welke onder den naam van „De Parel” bekend staat, de meeste aanbeveling verdient, daar hij vooral voor de snijbloemcultuur van grote waarde is.

77 - *Polychroa repens* LOUR.

Polychroa repens LOUR. (Fam. der Urticaceae). (Afb. 77). Een van de mooiste plantjes voor rotspartijen in de schaduw, inheemsch in Burma en in Indo-China. De onderste blaadjes zijn klein, cirkelronde en bijna bruin gekleurd, terwijl de hogere, vooral die aan

het uiteinde der stengels, groter zijn, daarbij bruin met groen in het midden; de onderkant der bladeren is grijsgroen. Het plantje overgroeit het puin en de steenen van rotspartijen en hecht zich daaraan stevig vast. De aardige witte bloemen met een rood hart zitten aan 15 cm lange bruingesteelde bloeiwijzen. Men vermeerdert door stekken en aleggers. Te kweken beneden 800 m zeehoogte.

78 - *Pycnostachys dawei* N.E.BR.

Pycnostachys dawei N.E.BR. (Fam. der Labiateae). (Afb. 78). Mooie, hoewel eenigszins stijve plant uit tropisch Afrika, 1-1,5 m hoog, met een pyramidale groeiwijze. Bladeren lancetvormig, gezaagd en toegespitst, ongeveer 20 cm lang. De bloemen zijn kobaltblauw en zitten opeengedrongen aan korte, eindelingsche trossen, met aanblijvenden kelk, welke van naaldvormige sluppen voorzien is. De planten verlangen een gunstigen voedingsbodem en bovendien het volle zonlicht. De vermeerdering heeft plaats door de zaden. Te kweken boven 250 m zeehoogte.

Pyrrheima fuscatum (LODD.) BACKER. (Fam. der Commelinaceae). Kruid, inheemsch in tropisch Amerika, met kruipende, dicht bebladerde stengels van 10-25 cm lang; bladeren vrij lang gesteeld, omgekeerd-eironde-langwerpig, van boven donkergroen, van onder purper, daarbij vrij dicht behaard. De planten bloeien zoo nu en dan met mooie blauwe bloemen op korte stelen, welke eenigszins tussschen de bladeren verscholen zitten. Men kweekt ze op alle zeehoogten en vermenigvuldigt ze door stekken en scheuren. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte.

79 - *Ravenala madagascariensis* GMEL.

Ravenala madagascariensis GMEL. Reizigersboom. Waaierpisang. Pisang kipas. (Fam. der Musaceae). (Afb. 79). Een mooie en opvallende plant van 6-10 m hoog, inheemsch in Madagascar, welker bladeren sterk aan die van de gewone Pisang doen denken. Er bestaan vormen van, welke in het geheel niet, en andere, welke meer of minder aan den voet uitstoelen. Behalve door de zaden kan men de soort ook door deze uitloopers vermenigvuldigen. De lang gesteelde bladeren staan

waaiervormig uit, terwijl de voeten dier stelen met de randen over elkaar heen grijpen. De bladschijf kan 1,5-3,5 m lang en 60-100 cm breed zijn en staat vlak uit. Deze planten komen het best tot hun recht te midden van uitgestrekte gazons of langs vijverkanten, doch zij gedijen alleen in de laagvlakte tot 500 m zeehoogte.

Renanthera. (Fam. der Orchidaceae). Een prachtig geslacht van klimorchideeën, met grote, wijdeopende bloemen, welke van buiten lichtrood, van binnen geelbruin gekleurd zijn. Enkele soorten laten zich voornamelijk in de bergstreken zeer gemakkelijk kweken. Het zijn alle epiphyten met sterk verlengde tot 2 m lange stengels, welke men tegen boom of hekwerk kan laten opgroeien. De planten zelf doen sterk denken aan *Arachnis*-soorten. De 50-70 cm lange, opgerichte, veelbloemige bloeiwijzen verschijnen aan het einde der stengels. Mooie soorten zijn:

Renanthera matutina (BL.) LINDL., voorkomend op Java en Sumatra, met ijl vertakte bloeiwijzen en 3,5-6 cm grote, oranje-roode, gevlekte bloemen. Te kweken boven 500 m zeehoogte;

Renanthera elongata LINDL., inheemsch op Malaka en Indonesië, met sterk vertakte bloeiwijzen en vermiljoen rode bloemen. Te kweken boven 300 m zeehoogte;

Renanthera coccinea LOUR, uit Cochinchina. Bloemen geelachtigrood met scharlaken roode stippen en vlekken. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte;

Renanthera imschootiana ROLFE, uit Assam. Bloemen geel met scharlakenroode stippen. Te kweken boven 500 m zeehoogte;

Renanthera storiei RCHB.F., uit de Filipijnen. Bloemen scharlakenrood met donkere strepen en vlekken. Te kweken beneden 500 m zeehoogte.

Rhoeo discolor (L'HERIT.) HANCE. Adam en Eva. (Fam. der Commelinaceae). (Afb. 80).

80 - *Rhoeo discolor* (L'HERIT.) HANCE. ADAM EN EVA. L'HERITAGE.

Opvallende soort, inheemsch in tropisch Amerika, opgerichte of opstijgende, 30-60 cm hoog wordende planten, met smalle, lancetvormige bladeren, welke van boven brons-groen, van onderen paarsrood zijn. De witte bloempjes zitten opeengehoopt in de bladoksels binnen groote, toegespitste, purper aangeloopen omwindselbladen en steken slechts weinig naar buiten uit. De groen-witte bloemen zitten gebundeld aan smalle opgerichte trossen. De rijpe bessen zijn kogelronde en oranje of rood. De plant gedijt op elke hoogte even goed, doch verlangt een gunstigen en zelfs rijken voedingsbodem en liefst ook een zonnige standplaats. Zij leent zich uitstekend voor het opvullen van bloemvakken of randen.

De vermenigvuldiging heeft plaats door de zaden en door deling der wortelstokken. Te kweken beneden 1000 m zeehoogte.

Rudbeckia laciniata L. (Fam. der Compositae). (Afb. 81). Prachtig bloeiende plant uit

81 – *Rudbeckia laciniata* L.

N.-Amerika, 0,5-2 m hoog, voorzien van een wortelrozet, gevormd door vijf- tot zeventallige, vindeelige bladeren, uit het midden waarvan de langgesteinde, eindelingsche bloemen te voorschijn komen. De grote bloemhoofdjes, welke een middellijn van 7-15 cm hebben, bezitten dooiergele, hangende straalbloemen en een donker hart. De soort behoort tot de mooiste perkplanten, welke wij kennen; zij verlangt echter veel voedsel en een zonnige standplaats, doch laat zich overigens gemakkelijk door scheuren vermeerderen. Even mooi is **Rudbeckia speciosa** SCHRAD. (Afb. 82), eveneens uit N.-Amerika afkomstig, waarvan de bloemhoofdjes eveneens geel gekleurde straalbloemen bezitten, doch een donkerbruin hart. De plant wordt 40-60 cm hoog.

Beide soorten zijn uitstekend geschikt om op den voorgrond geplant te worden van heestergroepen. Te kweken boven 200 m zeehoogte.

82 – *Rudbeckia speciosa* SCHRAD.

Ruellia rosea HEMSL. (Fam. der Labiateae). (Afb. 83). Mooie rijkbloeiende soort uit Mexico, 30-70 cm hoog, met vrij ruwe bladeren.

83 – *Ruellia rosea* HEMSL.

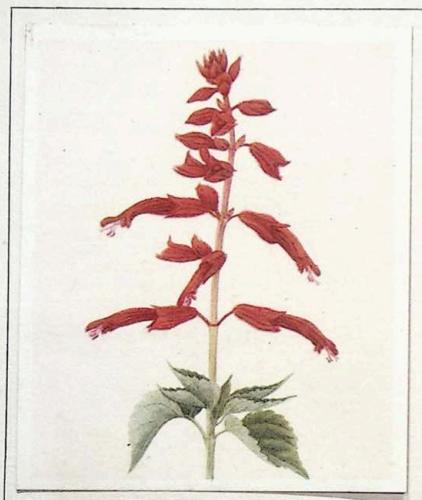
Bloemen ongeveer 3 cm groot; bloemkroon prachtig steenrood, met zeer lange buis van dezelfde kleur. De planten zijn uitstekend geschikt voor perkbeplanting, geven weliswaar de voorkeur aan een zonnige standplaats, doch gedijen even goed onder lichte schaduw. Alle dagen brengt de plant een groot aantal nieuwe bloemen voort, welke 's morgens opengaan, om reeds tegen 12 uur in den middag af te vallen. Voor het behoud der mooie exemplaren is het aan te bevelen, de planten niet al te oud te laten worden. Geregeld insnoeien is noodig. De vermenigvuldiging heeft plaats door zaaien, scheuren en stekken. Te kweken beneden 500 m zeehoogte.

84 – *Ruellia tuberosa* L.

Ruellia tuberosa L. Tjéplékan. (Fam. der Acanthaceae). (Afb. 84). Oorspronkelijk Amerikaansche plant, die echter sedert lang in delaagvlakte van West-Java is ingeburgerd. Zij bloeit met mooie donkerblauwe, zelden ook witte, trechternormige bloemen van 4-5 cm middellijn. De rijpe, tweekleppige doosvruchten springen bij bevochtiging met een

scherpe klik open, bij welke beweging de zaden ver weggeslingerden worden. Behalve door de zaden, laat de plant zich ook door uitloopers en stekken vermenigvuldigen. Geschikt bevonden als randplant, vooral op licht beschaduwde, vochtige, liefst grazige plaatsen. Te kweken beneden 500 m zeehoogte.

85 – *Salvia splendens* KER-GAWL.

Salvia splendens KER-GAWL. (Fam. der Labiate). (Afb. 85 en 86). Van de vele soorten uit het geslacht *Salvia* is deze zeker wel het meest geëigend voor ons doel. Zij stamt uit Mexico maar wordt hier tegenwoordig veel als perkplant gekweekt. De plant wordt gemiddeld 50-100 cm hoog en bezit vierkante stengels, met getande, kale bladeren. De talrijke, eindelingsche bloeiwijzen dragen vuurroode bloemen van 5-7 cm lang. Hoewel overjarig, late men haar niet langer dan één jaar oud worden. De planten gedijen op elke hoogte, doch in de heetere laagvlaktes krijgen zij lichter gekleurde bloemen. Behalve als perkplant is deze soort ook uitnemend geschikt voor tusschenplanting in

heestergroepen. Na den eersten bloei doet men goed de planten in te korten, waarna zij nog eenmaal mooi kunnen bloeien, mits men slechts zorgt voor een voedzamen bodem. Er bestaan talrijke vormen met witte, bloedrode, donkerpurperen, ja zelfs met rood-wit-gestreepte bloemen, welker afzonderlijke tuinnamen men in de catalogi kan opdiepen. De vermenigvuldiging heeft plaats zoowel door de zaden als door stekken. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte.

86 - *Salvia splendens* KER-GAWL.

Behalve deze soort kent men nog tal van andere soorten, welke waardevol materiaal voor onze tuinen opleveren kunnen, zoals *Salvia aurea* LAM. uit Texas, met losse trossen van blauwe bloemen, in dichte kransen en *Salvia coccinea* L., eveneens uit Texas, met lange trossen van in schijnkranzen van 8-10 geplaatste, mooie, scharlakenroode bloemen. Deze laatste soort vertoont hier en daar neiging om te verwilderden. Ook bestaat er nog een wit-bloemige variëteit van onder den naam *Salvia cocci-*

nea L. var. *lactea* welke evenzeer aanbeveling verdient. Verder heeft men nog *Salvia farinacea* BENTH. uit Mexico, een sterk vertakte, rijk bloeiende plant, met paarse of blauwpaarse bloemen, waarvan ook al weer een mooie witbloemige vorm bekend is. Deze plant wordt ongeveer 40-50 cm hoog; zij verlangt een zonnige standplaats en een rijken voedingsbodem en een plantafstand van 30-40 cm. De vermeerdering heeft behalve uit zaad, ook nog door middel van stekken plaats. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte.

87 - *Sansevieria trifasciata* PRAIN.

Sansevieria trifasciata PRAIN. Kasintoe. Lidah boeaja. (Fam. der Liliaceae). (Afb. 87). Stijve planten uit Z.-Afrika, voorzien van wortelstokken en 50-100 cm lange, opgerichte, lijn-lancetvormige, dik leerachtige bladeren, welke licht grijs-groen of donkergroen van kleur zijn, met talrijke, onregelmatig begrenste, lichtgrijze dwarsbanden en doorgaans ook nog smal donkergroen gerand. Deze planten worden dikwijs in potten gekweekt, doch zij gedijen even goed in den

vollen grond, b.v. gebezigt als paverplant of als randplant, als hoedanig zij weinig eischen aan den bodem stellen. Mooier dan deze soort is *Sansevieria laurentii* (N.E.BR.) DE WILD. (Afb. 88), welke men soms als een variëteit van bovengenoemde soort beschouwd wil zien. Zij bezit lichtere, breed geel gerande bladeren. Van de overige bestaande soorten bespeurt men in ons Indië betrekkelijk weinig. Men vermeerdert de planten door scheuren en kwekt ze beneden 1000 m zeehoogte.

88 - *Sansevieria laurentii* (N.E.BR.) DE WILD.

Saponaria officinalis L. Zeepkruid. (Fam. der Caryophyllaceae). Mooie perkplant voor eenigszins droge streken. Zij is inheemsch in Europa en in West-Azië, kan 20-70 cm hoog worden, bezit rechtsgaande stengels en breede, kruisgewijsstaande, elliptische of langwerpige bladeren. De bloemen zitten tot bundels vereenigd aan het eind der stengels, zijn zwak welriekend en wit, rose of lila van kleur. Van deze soort bestaat ook nog een vorm met gevulde bloemen. De vermeidguldiging geschiedt zoowel door de za-

den als door de stekken. Te kweken boven 250 m zeehoogte.

Saxifraga sarmentosa L. Moederplantje. (Fam. der Saxifragaceae). Een aardige plant uit China en Japan, geschikt voor rotspartijen op beschaduwde plaatsen, verder ook te gebruiken als hanger. Zij wordt ongeveer 5-25 cm hoog en maakt tal van lange, rode uitloopers. Bladeren nierzvormig, vrij dik, ruw behaard, van boven zilvergrijs, van onder roodachtig of bruin. Men kent van deze soort ook nog enige verscheidenheden met karmijnroode en met wit geteekende bladeren. De wijd vertakte, langgesteeld bloemtrossen dragen fijne witte bloempjes met rode puntjes; twee der kroonblaadjes zijn lang en lancetvormig, de drie overige rond en kort. Door uitloopers te vermeerderen. Te kweken boven 250 m zeehoogte.

89 - *Solidago fuscata* DESF.

Setaria italica (L.) BEAUV. Trosgierst. Djawawoet. Koenjit. (Fam. der Gramineae). Inheemsch in tropisch Azië. Sierlijke, sterk uitstoelende grassoort, welke aangeplant wordt

op drogere gronden. Zij wordt 60-150 cm hoog en bezit vrij smalle, lange bladeren. Bloeiwijze aar-pluimvormig, 10-20 cm lang, bestaande uit korte, dicht opeengedrongen trosjes. Gemakkelijk uit zaad te vermeerderen. Te kweken beneden 1200 m zeehoogte.

90 - *Spathiphyllum commutatum* SCHOTT.

Solidago fuscata DESF. Guldenroede. (Fam. der Compositae). (Afb. 89). Een mooie, rijkbloeiende sierplant, afkomstig uit N.-Amerika, 0,5-1 m hoog, met eindelingsche, pyramidele bloempluimen, bestaande uit kleine, gele bloemhoofdjes.

In de bergstreken wordt zij veel als snijbloem gekweekt en neemt daar elke standplaats voor lief. De vermeerdering geschiedt door middel van scheuren; de plantafstand is ongeveer 30-40 cm. Te kweken beneden 1000 m zeehoogte.

Spathiphyllum. (Fam. der Araceae). Mooie, rijkbloeiende planten van 30-100 cm hoog, van welke de bloeiwijzen met hare opvallende spatha, soms wel als snijbloem ge-

bruikt worden. Veel ziet men de planten als pagéplant gekweekt, doch ook wel als randplant, waarvoor zij uitstekend geschikt is.

Men plant op licht beschaduwde standplaatsen en op een humusrijken bodem. Het meest voldoen zij in de benedenstreken. De vermenigvuldiging heeft plaats door het scheuren der wortelstokken:

Spathiphyllum cannifolium SCHOTT, uit Z.-Amerika, wordt 1 m hoog, heeft donker-groene bladeren en bloeit met een zeer grote, 15 cm lange spatha, welke van boven wit, van onder groen gekleurd is;

Spathiphyllum commutatum SCHOTT (Afb. 90), uit Insulinde en Polynesië, gelijkt veel op de voorgaande en wordt 50-100 cm hoog, doch bezit een veel kleinere spatha;

91 - *Spathiphyllum patinii* N.E.BR.

Spathiphyllum patinii N.E.BR., (Afb. 91), welche slechts 30-50 cm hoog wordt en vele kleinere bladeren bezit. Zij bloeit met kleine witte bloeischeden van 6 cm lang. Door

scheuren te vermeerderen. Te kweken beneden 800 m zeehoogte.

Spathoglottis. (Fam. der Orchidaceae). Een zeer veel gekweekte, tevens sierlijke aardorchidee, waarvan de planten zich gemakkelijk laten deelen. Zij komt voor rand- en perkbeplanting, ook voor rotsbeplanting en niet minder voor de snijbloemteelt ten zeerste in aanmerking. Alle soorten bloeien rijk en langdurig. Hoewel ze in de bergstreken het meest tot haar recht komen, zijn ze toch ook voor de laaglanden uitstekend te gebruiken. Tot de belangrijkste soorten behoren:

Spathoglottis affibis DE VR., inheemsch op Java, met goudgele bloemen. Jaarlijks werpt de plant hare bladeren af, waarna zij bloeit. Zij wordt gekweekt in de laaglanden tot ongeveer 300 m zeehoogte, op zonnige en droge plaatsen. Door deleling te vermeerderen;

lancetvormige, geplooide bladeren en vrij langgesteelde bloeiwijzen. Bloemen door-gaans paars of wijnrood en ongeveer 4-5 cm groot, met eironde bloembladen en een lepelvormig verbreed, recht vooruitstekende, donkerpaars gespikkeld lip met gele tekening op den voet. De plant laat zich gemakkelijk kweken in den vollen grond, doch zij verlangt een zonnige standplaats. Ook voor snijbloem is zij zeer goed te gebruiken. Men kent van deze soort eenige mooie kleurvariëteiten, zooals: **var. alba** J.J.S. met zuiver witte bloemen en gelen uitwas op de middenlob; **var. lilacina** J.J.S. met lichtpaarse bloemen, en nog andere b.v. uit Amboen en N.-Guinea welke grotere bloemen bezitten dan de Javaansche vorm. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte;

Spathoglottis vanvuurenii J.J.S., uit Celebes, een soort met veel kleiner bloemen dan bij *Spathoglottis plicata*. Zij wordt meer in de benedenlanden gekweekt. Haar bladeren zijn slechts 30 cm lang en 3 cm breed. Bloeiwize 60 cm lang, met talrijke bloemen aan den top. Deze bloemen zijn 4-5 cm groot en iets lichter paars van kleur dan bij *Spathoglottis plicata*. Van deze soort kent men weer verschillende kleurvariëteiten, welke ten zeerste voor tuinversiering zijn aan te bevelen, zooals **var. alba** J.J.S. met witte, **var. rosea** J.J.S. met rose en **var. purpurea** J.J.S. met purperen bloemen. Te kweken beneden 300 m zeehoogte.

92 - *Spathoglottis plicata* BL.

Spathoglottis plicata BL., (Afb. 92), inheemsch in Z.O.-Azië en Indonesië, planten van 1-1.5 m hoog, met vrij grote, smal-

Sprekelia formosissima (L.) HERB. Goudlelie. Jacobslelie. (Fam. der Amaryllidaceae). Prachtig bloeiend, doch giftig bolgewas uit Mexico en Guatemala, met lijnvormige bladeren en 15-40 cm langgestelde, één-bloemige bloeiwijzen. Bloemen met een middellijn van 10 cm, donkerrood met groengelen voet. Als perk- of randplant is de plant zeer goed te gebruiken; een enkele keer wordt zij ook wel als snijbloem verkocht. Plantafstand 20-25 cm. Door de bollen te vermeerderen; te kweken boven 800 m zeehoogte.

Stenandrium lindenii N.E.BR. (Fam. der Acanthaceae). (Afb. 93). Sterk uitstoelende,

93 - *Stenandrium lindenii* N.E.BR.

kruipende plant uit tropisch Amerika, 5-10 cm hoog, uitmuntend te gebruiken voor rots-partijtjes in lichte schaduw. Blaadjes elliptisch, ongeveer 10 cm lang, van boven glimmend donkergroen met witte of gele nerven, van onder licht purper. De gele bloempjes staan in kleine trosjes. Men vermeerdert de plant door stekken en scheuren en men kan haar kweken beneden 500 m zeehoogte.

Stokesia laevis GREENE. Blauwe distel. (Fam. der Compositae). Prachtige plant uit N.-Amerika, 40-60 cm hoog, met langwerpige, gestekelde bladeren. Blooitakken geheel bebladerd, met aan den top één enkel groot, doorgaans blauw-bloemig bloemhoofd van 8-10 cm middellijn. Deze soort, welke zeer geschikt is voor perk-, zoowel als voor randbeplanting, verlangt een rijken voedingsbodem en een zonnige standplaats. De plantafstand bedraagt 30 cm. De vermeerdering heeft plaats door de zaden en door deling.

Behalve met blauwe bloemen, kent men nog vormen met witte en lilarose bloemen, doch het is mij niet bekend of deze hier te lande reeds zijn ingevoerd. Te kweken boven 500 m zeehoogte.

94 - *Stromanthe sanguinea* SOND.

Stromanthe sanguinea SOND. (Fam. der Marantaceae). (Afb. 94). Eenigsins stijve, soms vertakte planten uit Brazilië, 1-2 m hoog. De 20-40 cm lange bladeren liggen vlak op den bodem, zijn langwerpig, iets leerachtig, van boven glimmend donkergroen met lichtere middennerv, van onder bloedrood. De plant doet veel denken aan een Maranta of een Calathea. Zij gedijt overal, maar verlangt een schaduwrijke plaats en een humusrijke bodem. Door scheuren te vermeerderen en te kweken beneden 1400 m zeehoogte.

Tacca macrantha LIMPR. (Fam. der Taccaceae). Inheemsch in Insulinde. Sierbladplant voor schaduwrijke plaatsen, met 30 cm lange, 15 cm breede, glanzend groene bladeren. Bloeiwijzen op 40-60 cm lange stengels. Bloemddek groot, zes-deelig, in twee kransen

van drie, donker roodbruin, met lange baarden, zeer mooi. Vruchten talrijk, zwart-bruin, hangend. Vermeerdering door zaden. Te kweken beneden 500 m zeehoogte.

Tapeinochilus ananassae K. SCHUM. Boenga kastoeri. (Fam. der Zingiberaceae). Fraaie planten uit den Maleischen Archipel en Australië, 2-2,5 m hoog, met veel op Costus gelijkende stengels en bladeren. Bloeiwijzen prachtig donkerrood, veelbloemig, 30-40 cm lang, aan 40-50 cm lange bloeistengels; bloemen vrij groot, witgeel. Door scheuren te vermeerderen. Te kweken beneden 500 m zeehoogte.

95 - *Tigridia pavonia* KER-GAWL.

Tigridia pavonia KER-GAWL. Tijgerlelie. (Fam. der Iridaceae). (Afb. 95 en 96). Prachtig knolgewas uit Mexico en Guatemala, dat men nog veel te weinig in Indië ziet. De plant wordt ongeveer 20-100 cm hoog, bezit smalle, geplooide, zwaardvormige bladeren en een eindelingsche, één- tot vierbloemige bloeiwijze. De bloemen meten 15 cm in doorsnee, haar duur is slechts één dag. De plaat

der drie buitenste bloemdekbladen is aan den top helderrood, aan den voet bleekgeel gekleurd, terwijl de nagel van donkerrode vlekken voorzien is; de plaat der binnenste bloemdekbladen is geel of oranje, eveneens donkerrood gevlekt. De planten verlangen een voedzamen, vochtigen bodem en een zonnige standplaats, kunnen verder alleen in de bergstreken boven 1000 m zeehoogte gekweekt worden. Door de knollen te vermeerderen.

96 - *Tigridia pavonia* KER-GAWL.

Tradescantia virginiana L. Eéndagsbloem (Fam. der Commelinaceae). Inheemsch in Noord-Amerika. Een buitengewoon lief en ook sterk perkplantje van 30-60 cm hoog, dat op geregelde tijden rijk bloeit. De plant bezit knoepig gelede, half opgerichte stengels en kale, lange, lijn-lancetvormige, glimmende, blauwgroene bladeren. Bloemen in schijnschermen ten getale van 1-3 aan het eind der stengels, doorgaans prachtig donker blauw. Elke bloem duurt slechts één enkele dag, doch door het achtereenvolgens open gaan der knoppen, volgt de eene bloem

onmerkbaar de andere. Van deze soort bestaan vormen met rode, paarse en witte, zoowel als met enkelvoudige, of heel aardig gevulde bloemen. De planten vragen een rijken voedingsbodem en een zonnige standplaats. Door zaaien en scheuren te vermeerderen. Te kweken beneden 300 m zeehoogte.

97 - *Vanda Miss Joachim hort.*

Tritonia crocosmiflora VOSS. (Fam. der Iridaceae). Mooi knolgewas, geschikt voor perken, doch ook wel als snijbloem te gebruiken. Men zegt dat het een kruising is tusschen *Tritonia pottsi* BENTH. en *Tritonia aurea* POPPE, beide uit Z.-Afrika. Onze plant is een rijke bloeier en wordt 75-125 cm hoog. De bladeren zijn lijn-lancetvormig, ongeveer 40-50 cm lang, met hoog scheidevormigen voet. De bloeiwijzen zijn weinig vertakt; de bloemen mooi oranje-rood met een geel hart, 3-4 cm, bevestigd aan vrij ijle, twee-rijige aren. Om de drie jaren dienen de knollen geruwd te worden. In Europa kent men tegenwoordig vele andere hybriden met schitterend gekleurde bloemen, in allerlei

tinten tusschen rood en geel. Te kweken boven 250 m zeehoogte.

98 - *Viola adorata* L.

Vanda teres LINDL. Potlood orchidee. (Fam. der Orchidaceae). Een zeer mooi bloeiende soort uit Vóór- en Achter-Indië, wordt doorgaans enkele meters lang, doch kan kunstmatig kort gehouden worden. De planten, met haar rolronde bladeren, zitten soms overladen met langgesteelde bloemen van vaak tot 10 cm doorsnee, in trossen van drie tot vijf bijeen. Bloemen met eivormige en vlak uitgespreide bloembladen, waarvan de kelkbladen lichtrose en de kroonbladen violet-rose zijn. De lip is drie-lobbig, met recht opstaande, afgeronde, donkerrose zijlobben, welke van binnen geel zijn met rode streepjes; middenlob aan den top afgeweld en tot op de helft gespleten, daarbij donkerpaars van kleur. De plant levert een uitstekende snijbloem op en wordt daarvoor dan ook, van de laagvlakte tot ongeveer 800 m zeehoogte, veel gekweekt. Zij verlangt het volle zonlicht en een zeer voedzame, liefst gemeste aarde. Een welbekende kruising tus-

schen *Vanda teres* LINDL en *Vanda hookeriana* RCHB.F. is de zg. *Vanda Miss Joachim hort.* (afb. 97). De bloemen hiervan zijn even groot als die van *Vanda teres* en ook in kleur komen ze vrijwel met elkaar overeen, alleen zijn de zijlobben iets kleiner, terwijl de middenlob daarentegen weer wat groter en sterker gespikkeld is.

99 - *Viola odorata* L.

Viola odorata L. Bosch- of Maartsch Viooltje. (Fam. der Violaceae). (Afb. 98 en 99). Sierlijk kruipend plantje, van 5-20 cm hoog, dat zowel in Europa als in Afrika inheemsch is. Het laat zich op elke zeehoogte kweken, en is in het bijzonder geschikt voor het oppullen van randen, terwijl men haar ook veel kwekt voor snijbloem. Bladeren langgesteel, rondhartvormig of rond-nievormig; bloemen okselstandig, welriekend, violet, om beurten verschijnend. De in het gebergte gekweekte planten bezitten doorgaans de mooiste bloemen. De planten laten zich het best kweken op halfbeschaduwde plaatsen en op een voedzamen bodem, bij een plantafstand van 10-20 cm. Van deze soort

kent men in Europa enige kleurvariëteiten in rose of wit, welke afzonderlijke tuinnamen dragen. Door scheuren te vermeerdelen; te kweken beneden 1400 m zeehoogte.

100 - *Vittadinia australis* A. RICH.

Vittadinia australis A. RICH. Madeliefje. (Fam. der Compositae). (Afb. 100). Alleraardigst zodevormend perk- en randplantje, dat ongeveer 10 tot 25 cm hoog wordt, met kleine spitse blaadjes. Aan het einde der stengels staan de kleine witte bloemhoofdjes met geel hart. De soort komt uit Australië. Plantafstand 10-15 cm. Men zorgt voor een rijken voedingsbodem en een weinig schaduw. Door scheuren te vermenigvuldigen. Te kweken beneden 800 m zeehoogte.

Vriesea (Fam. der Bromeliaceae). Prachtige planten uit Brazilie en Guyana, met in rozen geplaatste, gaafrandige, kale bladeren, en met bloemen in tweerijig geplaatste bloemtrossen, waartusschen groote, vaak mooi gekleurde schutbladen. De bloemkroon is

groen, wit of geel. De meeste soorten zijn epiphyten, hoewel enkele daarvan toch goed als tuinplant te gebruiken zijn:

Vriesea carinata WAWRA. Een aanbevelenswaardige soort van 10-20 cm hoog, met effen groene bladeren. Kelkbladen in het midden rood, met gele toppen; kroonbladen geel, met groene punten; de steel der bloeiwijze rood;

Vriesea psittacina LINDL. Soort met groene bladeren van 40 cm lang en dekbladen, welke van onder rood, van boven oranjegeel gekleurd zijn. De bloemen bezitten een gelen kelk en een groene bloemkroon; de steel der bloeiwijze is rood;

101 - *Vriesea splendens* LINDL.

Vriesea splendens LINDL., (afb. 101). Deze soort heeft een afgeplatte, spaanvormige bloeiwijze van ongeveer 40 cm lang, met scharlakenroode dekbladen; bloemen geel. Het geheel vormt een prachtige kleur-combinatie. Ook na den bloei blijft de bloeiwijze nog lang goed. Bladeren lancetvormig, met

verbreeden voet en kort toegespitsten top, voorzien van mooie, zwartpurperen dwarsbanden. Door zaden en scheuren te vermeerderen. Te kweken beneden 800 m zeehoogte.

102 - *Xanthosoma lindenii* ENGL.

Xanthosoma lindenii ENGL. (Fam. der Araceae). (Afb. 102). Mooie, sterk uitstoeelende plant uit Columbië, 60-70 cm hoog, met zeer groote, 30-40 cm lange, pijlvormige, groene bladeren en witbeloopen nervatuur. De planten zijn alleen te kweken in de laagvlakte en in de lagere bergstreken tot ongeveer 500 m zeehoogte; zij verlangen een voedzamen, luchttigen bodem en een schaduwrijke standplaats. De vermeerdering geschieht door de uitloopers.

Yucca. (Fam. der Liliaceae). Forsche, heesterachtige gewassen, met aan den top der houtige stengels dicht opeengehoopte, lijnlancetvormige bladeren, vaak met scherpe doornachtige spits. De meeste soorten verlangen een zonnige standplaats en een voedzamen bodem, doch gedijen overigens op elke

hoogte. Vooral bloeiende exemplaren zijn zeer mooi om te zien:

***Yucca gloriosa* L.** Inheemsch in Noord-Amerika, de fraaiste der soorten, een boomje van 1,5-4 m hoog, met bruin gerande bladeren, 1-2 m lange, zware bloeipluimen en geelwitte, 4-5 cm lange bloemen;

***Yucca aloifolia* L.** Een soort uit Midden-Amerika, 1-3 m hoog, met bleekgerande bladeren. Op Java schijnt deze soort niet tot bloei te willen geraken.

Vooral veel gekweekt wordt een siervorm met witgestreepte bladeren. Door zaden te vermeerderen; te kweken beneden 1400 m zeehoogte.

103 - *Zantedeschia aethiopica* SPRENG.

***Zantedeschia aethiopica* SPRENG.** Calla. **Witte Aronskelk.** (Fam. der Araceae). (Afb. 103). Algemeen bekende plant uit Afrika, met vele uitloopers, vele groote, pijlvormige bladeren en groote, zuiver witte bloemen op 60-70 cm lange stelen, welke een prachtige snijbloem opleveren. De plant bezit een knol-

vormigen wortelstok. Zij vraagt voor zich veel vochtigheid en veel zonneschijn; daarom leent zij zich zoo uitstekend tot het beplanten van vijverranden. Plantafstand 40 cm. Te kweken boven 800 m zeehoogte.

104 - *Zebrina pendula* SCHNIZL.

***Zebrina pendula* SCHNIZL.** (Fam. der Commelinaceae). (Afb. 104). Kruipende plant uit Mexico, 10-60 cm lang, met eironde-langwerpige, vleezige, 2-6 cm lange bladeren. Deze bezitten een scheeven voet, van boven zijn ze bleekgrijsgroen, doch langs de randen en de middennerven van een paarsrooden band voorzien, en van onder paarsrood. De plant is te gebruiken als randplant, doch meer nog voor rotspartijen en als hangplant. De kleine, paarsroode bloempjes bezitten witte meeldraden. De vermeerdering geschieht door stekken. Te kweken beneden 1400 m zeehoogte.

***Zephyranthes*.** Indische Crocus. (Fam. der Amaryllidaceae). Van dit plantengeslacht uit Amerika komen verschillende liefbloeiende soorten voor ons doel in aanmerking, vooral

daar zij voor randbeplanting zeer goed te gebruiken zijn. Het zijn laagblijvende bolgewassen van 5-40 cm hoog, met wortelstaprige, lijnvormige, platte en vrij dikke bladeren. De meeste soorten bloeien doorgaans rijkelijk en kunnen op elke hoogte worden gekweekt. Het plantverband bedraagt 5-10 cm. Door de bolletjes te vermeerderen; te kweken beneden 1400 m hoogte. Voor ons Indië komen in aanmerking:

105 – *Zephyranthes candida* HERB.

Zephyranthes candida HERB. (Afb. 105), uit Chili en Brazilië, met mooie witte bloemen;

Zephyranthes carinata HERB., uit Jamaica, met nagenoeg reukeloze, vier-tallige, rose bloemen;

Zephyranthes citrina BAKER, (Afb. 106) uit Britsch-Guyana, met heldergele bloemen;

Zephyranthes rosea LINDL., (Afb. 107), inheemsch op Cuba, wegens de eigenaardige geur der rose bloemen algemeen bekend als het Chocolade-bloempje;

106 – *Zephyranthes citrina* BAKER.

Zephyranthes tubispatha HERB., uit Zuid-Amerika, met aanvankelijk witte, later roodpaars verwelkende bloemen.

107 – *Zephyranthes rosea* LINDL.

De wetenschappelijke namen der planten zijn als volgt samengesteld:

De geslachtsnaam staat voorop. Dit is als regel een eigennaam en behoeft dus als zoodanig geen verklaring.

Op de tweede plaats staat de soortnaam. Deze duidt als regel een specifiek kenmerk van de soort aan, wijst op de herkomst of is afgeleid van een eigennaam.

Soms volgt dan nog de aanduiding voor een variëteit voorafgegaan door de afkorting var.

Achter den naam volgt steeds de naam van den auteur d. i. degene, die de soort of variëteit het eerst wetenschappelijk heeft benoemd. Voor de meeste auteursnamen bestaan algemeen gebruikelijke afkortingen.

Gekweekte soorten en variëteiten hebben vaak een kweekersnaam of tuinnaam waarmede ze worden aangeduid in plaats van een of andere afkorting van den auteursnaam staat dan hort. achter den naam.

WOORDVERKLARING

acaulis = zonder stengel
acuminata = toegespitst
adiantoides = Adiantum-achtig
aethiopica = uit Aethiopië afkomstig
affinis = verwant
africanus = uit Afrika afkomstig
alba = wit
aloifolia = met bladeren als van een aloë
amazonica = uit het Amazonegebied afkomstig
amboinensis = uit Amboen afkomstig
americana = uit Amerika afkomstig
amoena = bekoorlijk, liefelijk
angustifolia = smalbladig
aphelandrifolia = met bladeren als van een Aphelandra
aphylla = bladerloos
arborescens = boomachtig
argyronera = zilvernerig
arifolia = met bladeren als van een Arum
aristata = van een kafnaai voorzien
arnoldiana = genoemd naar J. Arnold
asperata = ruw, gemaakt
asteroides = sterachtig
augustiana = genoemd naar Auguste Ch. J. Linden
australis = in het Zuiden voorkomend
aurantiaca = oranjegekleurd
aureum = goudkleurig
barbata = van een baard voorzien
barbatus = idem
belangeri = genoemd naar Ch. P. Belanger
biaurita = met twee oortjes
bichetii = genoemd naar Bichet
bicolor = tweekleurig
bihai = Amerikaansche plantennaam
bipartitus = tweedelig
bivittatus = met een dubbele streep
bracteata = van dek- of schutbladen voorzien
braunii = genoemd naar A. Braun
bromelifolia = met bladeren als van een Bromelia
bulbillen = broedknoppen
burmanni = genoemd naar J. Burman of naar diens zoon N. L. Burman
calathina = korfvormig
callosus = wratachtig, eeltachtig

calomelanos = fraai zwart gekleurd (de bladstelen)
candida = wit wordend
candida = zuiver wit van kleur
cannifolium = met bladeren als van een Canna
canniformis = op riet gelijkend of Canna-achtig
capitulata = tot hoofdjes vereenigd
caribaea = afkomstig van de eilanden in de Caribische zee of van de omliggende landen
carinata = van een kiel voorzien
caryophyllus = soortnaam voor planten met een kruidnagelgeur
caudata = met een staart
caulescens = stengelig
celebicum = uit Celebes afkomstig
chinensis = uit China afkomstig
citrina = citroengeel
coccinea = scharlakenrood
colorata = gekleurd
commutatum = van kleur wisselend
compositus = samengesteld
condensata = verdicht
conjugata = vereenigd, verbonden
cordifolia = met hartvormige bladeren
cordifolius = met hartvormige bladeren
coronarium = op een kroon gelijkend
coronata = gekroond of gekranst
corymbosa = tuilbloemig
costatum = geribd
cristallinum = kristalvormend, ook ijsachtig
cristatus = van een kam voorzien, kamvormig
crocosmiflora = met bloemen als van een Crocosma
cultorum = van de kweekers
cuneatum = wigvormig
curassavica = afkomstig van Curaçao
dawei = genoemd naar M. T. Dawe
densa = dicht, gedrongen
denticulata = met fijne tandjes
discolor = ongelijk van kleur
dissecta = ingesneden
donax = rietachtig
drummondii = genoemd naar Th. Drummond
duffi = genoemd naar John Duff
elongata = verlengd
epiphytisch = parasitair

- enziformis* = zwaardvormig
equestre = als een ridder of als een ruiter
esculenta = eetbaar, voedzaam
evecta = opgeschoten, hoog, verheven
exalta = hoog opgroeidend
exelsa = naar boven strevend, verheven
falcatum = sikkelvormig
farinacea = meelachtig
ferox = wild, woest uitziend
ferrirense = genoemd naar Ferrier
fijiensis = afkomstig van de Fiji-eilanden
finlaysoniana = genoemd naar G. Finlayson
flava = geel
flavescens = geel wordend
flavus = geel
flexuosum = heen en weer bewegend
floccigera = vlokkelig behaard ook geschubbd
floribunda = rijk bloeiend
flos aeris = (letterlijk bloem der lucht) epiphyt
formosissima = zeer schoon van vorm
formosum = schoon van vorm
fournieri = genoemd naar E. P. N. Fournier
frondosa = bebladerd, loof dragend
fulgens = schitterend, glanzend
fulgida = schitterend, glanzend
fulva = bruinrood, geelrood
fuscatum = donker bruin
galanga = oude naam voor den aromatische wortel-stok van enige Zingiberaceae
gangetica = afkomstig van de oevers der Ganges
giganteum = reusachtig
glabra = onbehaard, glad
glauca = blauwgroen, zeegroen, grijsgroen
globosus = kogelrond
gloria = heerlijk, roemrijk
goyarensis = afkomstig uit Goyer, een staat in Brazilië
grandiflora = grootbloemig
haematodes = bloedig, op bloed gelijkend
haemispherica = halvebol vormig
hartwegii = genoemd naar K. Th. Hartweg
herbstii = genoemd naar Herbst van de firma Herbst en Stenger
hirsutula = borstelig behaard
hirtellus = kortharig, met kleine haartjes
hispidulum = met kleine stijve haartjes bezet
hookeri = genoemd naar Sir W. J. Hooker of naar zijn zoon Sir J. D. Hooker
hookeriana = genoemd naar Sir William J. Hooker
hort. (afkorting voor hortensis) = in tuinen gekweekt of uit een botanischen tuin afkomstig
hybridus = bastaard
igneus = gloeiend, vuurrood
illustris = glanzend, aanzienlijk
immersa = ingedoopt, ondergedompeld
imperialis = keizerlijk
imschootiana = genoemd naar M. A. van Imschoot
incisus = ingesneden
indica = uit Indië afkomstig
intrusa = ingedrukt
iridoides = als een Iris
italica = afkomstig uit Italië
jalapa = genoemd naar de stad Jalapa in Mexico
jamesoni = genoemd naar Jameson
japonicum = afkomstig uit Japan
javanica = afkomstig van Java
kirkii = genoemd naar Sir John Kirk
kittyae = genoemd naar Kitty Schoggens
laciñata = van sluppen voorzien, smal ingesneden waardoer als het ware sluppen gevormd worden
lactea = melk wit
lactiflora = met melk witte bloemen
laevis = glad, effen
lanceolata = lancetvormig
lancifolium = met lancetvormige bladeren
latifolia = met breede bladeren
laurentii = genoemd naar E. Laurent
lemoinei = genoemd naar V. Lemoine
leptostachyum = met dunne aren
lietzei = genoemd naar Lietz
lilacina = lilakleurig
lindeniana = genoemd naar J. J. Linden
lindheimeri = genoemd naar F. J. Lindheimer
liboniana = genoemd naar Joseph Libon
longiflorum = met lange bloemen
longiloba = met lange lobben
longissimum = zeer lang
lunulata = maanvormig
lunulatum = maanvormig
luteo marginata = geel gerand
macrantha = met lange bloemen
macrolobium = met lange lobben
macrorrhiza = met lange wortels
macrostachyum = met lange aren
macrostephana = met een grote krans
magnificum = prachtig
makoyana = genoemd naar de kwekers Jacob Makoy en Co. te Luik
madagascariensis = afkomstig uit Madagascar
marginata = gerand
matutina = vroeg, in den ochtend bloeiend
maxima = zeer groot
mayeri = genoemd naar S. Mayer
metallica = metaalkleurig
microphylla = met kleine bladeren
millefolium = duizendbladig
Miss Joachim = kwekersnaam voor een bepaalde orchidee
monstruosa = monsterachtig
moorei = genoemd naar Charles Moore of naar D. Muire, die den naam Moore aannam
multiflorus = veelbloemig, rijkbloeiend

multilobum = veellobbig
novae angliae = afkomstig uit Nieuw Engeland
novi belgii = afk. uit Nieuw Nederland (Manhattan)
nidus = nest, op een nest gelijkend
nigrescens = zwartachtig
nutans = knikkend, overhellend
odorata = welriekend
officinalis = geneeskraftig
orientale = Oostersch
ornata = versierd
oviformis = eivormig
pager = haag
pallida = bleek
pallidus = bleek
palmata = handvormig
palustris = moerassig, in drassigen bodem groeiend
pandurata = in den vorm van een viool
paniceum = van brood gemaakt
paronychiodes = zoals een Paronychia
pavonia = genoemd naar J. Pavon
pearcei = genoemd naar R. W. Pearce
pedatum = voetvormig
pendula = hangend, afhangend
peruvianum = afkomstig uit Peru
phymatodes = met wratachtige verhevenheden
pictum = beschilderd
plicata = gevouwen
pohliana = genoemd naar J. E. Pohl
polymorph = veelvormig, van velerlei gedaante
polyphyllum = veelbladerig
porteana = genoemd naar M. Porté
portei = genoemd naar M. Porté
primulifolia = met bladeren als een Primula
proliferum = spruitendragend
psittacina = bont als een papegaai
ptarmica = nieskruid
pulchra = schoon, voortreffelijk
punicea = scharlakenrood, granaatkleurig
purpureum = purperrood
pyramidalis = pyramidevormig
quadriaurita = met vier oortjes
recurvata = teruggebogen
refracta = omgeknikt
regale = koninklijk
reginæ = van de koningin
repanda = geschulpt
repens = kruipend
reticulatum = netvormig
rhodolepis = met rozenroode schubben
ricinifolia = met bladeren als een Ricinus
robustum = sterk, fors, krachtig
roebelinii = genoemd naar Roebelin
rosea = rooskleurig
rotunda = rond van vorm
sambucina = vlierachtig
sanderiana = genoemd naar Henry T. C. Sander

sanguinea = bloedrood
sarmentosa = wortels vormende uit kruipende stengels
schimperi = genoemd naar W. Schimper
semi pinnata = half gevind
setigera = met borstels bezet
sisalana = afkomstig uit Sisal aan de kust van Yucatan
solida = vast, dicht
spatha = bloemscheede
speciosa = fraai, schoon
speciosum = fraai, schoon
spec. (afkorting van *species*) = een niet nader aangeduide soort
spec. div. (afkorting van *species diversae*) = verschillende soorten
spectabile = aanzienlijk, bevallig
splendens = glanzend
splendida = glanzend
sterile! = onvruchtbaar
storiei = genoemd naar J. G. Storie
stylosum = van een stijl voorzien
superba = prachtig, verheven, trotsch
tankervilliae = genoemd naar Lady Tankerville
tartarea = met een korrelige korst overdekt (als van wijnsteen)
tectorius = op daken groeiend
teres = rond, cylindrisch
tetraphylla = vierbladig
thunbergii = genoemd naar C. P. Thunberg
trapeziforme = trapeziumvormig
trifasciata = met drie banden of strepen
tuberosa = knolachtig verdikt
tubispatha = met buisvormige stelen
undatus = gegolfd
urophyllea = met staartvormig toegespitste bladeren
vauvureni = genoemd naar van Vuuren
variegata = bont
veitchiana = genoemd naar de kweekers Veitch & Sons
veitchii = genoemd naar Veitch & Sons, dan wel naar J. G. Veitch of een van zijn opvolgers
vera = werkelijk, waar, echt
veratrifolia = met bladeren als van een Veratrum
verschaffeltii = genoemd naar A. C. A. Verschaffelt
versicolor = verschillend gekleurd
virens = groenachtig
virginiana = afkomstig uit Virginia
virginalis = maagdelijk
vitellina = geel als een eierdoosier
vittatum = breed gestreept
vogelii = genoemd naar J. R. Th. Vogel
wallisii = genoemd naar Gustav Wallis
wigmannii = genoemd naar H. J. Wigman
wildenowii = genoemd naar K. L. Wildenow
zebrina = zebrakleurig
zeylanicum = afkomstig van Ceylon
zonatus = overdwars gestreept, als van een gordel voorzien

INDEX

Aardorchidee	36, 42, 43, 75,	86	Althaea rosea Cav.	34
Aardvarens	22,	25	Amaranthaceae	33, 65
Acanthaceae	39, 51, 57, 63, 82,	87	Amaryllidaceae 30, 48, 49, 52, 56, 57, 58,	60, 64, 65, 78, 86, 92
Achillea condensata Miq.	29		Angelonia goyazensis Benth.	34
,, millefolium L.	28		Angiopteris evecta Hoffm.	21
,, ptarmica L.	29		Anggrék apoej	75
Acrostichum aureum L.	19		,, lemah	75
Adam en Eva	80		,, teboe	60
Adiantum	19		,, tiwoe	60
,, celebicum Christ.	20		Anthurium	34
,, cuneatum L. et F.	20		,, crystallinum Lind. et Andr.	34
,, formosum R.Br.	20		,, ferrierense hort.	34
,, hispidulum Sw.	20		,, hookeri Kunth	35
,, lunulatum Burm. f.	20		,, macrolobium hort.	35
,, peruvianum Kl.	20		,, magnificum Lind.	35
,, polypyllum Willd.	20		,, regale Lind.	35
,, trapeziforme L.	29		,, robustum hort.	35
Aechmea	29		,, roezlii Reg.	35
,, bracteata Gris.	30		Apocynaceae	68
,, fasciata Baker.	30		Appelgeur	34
,, fulgens Brongn.	30		Araceae 31, 34, 43, 47, 55, 65, 85, 91,	92
Agapanthus africanus Hoffm.	30		Arachnis	80
Agave	30		,, flos-aeris (L.) Rchb. f.	35
,, americana L.	30		Artemisia lactiflora Wall.	36
,, ,, var. luteo-marginata Trel.	31		Arundina	36
,, angustifolia Haw.	31		,, densa Lindl.	36
,, ,, var. marginata Trel.	31		,, speciosa Bl.	36
,, sisalana Perrine	31		Arundo donax L.	36
Aglaonema	31		,, ,, var. picta hort.	36
,, costatum N.E.Br.	31		Asclepiadaceae	37
,, pictum Kunth	31		Asclepias curassavica L.	37
,, roebelinii Gentil	31		Aspidium	26
Alocasia	31		Asplenium adiantoides (L.) C. Chr.	21
,, augustiana Lind. et Rod.	31		,, belangeri O. Ktze	21
,, longiloba Miq.	32		,, longissimum Bl.	21
,, macrorrhiza (L.) Schott	32		,, nidus L.	21
,, portei (Schott) Engl. et Becc.	32		,, ,, f. multilobum	22
,, sandneriana Bull.	32		Aster	37-39, 42
,, veitchii Schott	32		,, cordifolius L.	37
Aloë	32		,, incisus Fisk.	37
,, arborescens Mill.	32		,, multiflorus Ait.	37
,, eru Berger	32		,, novae-Angliae L.	38
,, ferox Mill.	32		,, novi-Belgii L.	38
,, schimperi Tod.	32		,, versicolor Willd.	38
,, vera L.	33		Asteromoea indica (L.) Bl.	39
,, virens Haw.	33		Asystasia gangetica (L.) Andr.	39
Alpinia	33		,, intrusa Bl.	39
,, galanga (L.) Sw.	33		Bajem mèrah	33, 65
,, vitellina Ridl.	33		Bakoeng	49, 50
Alsophila glauca (Bl.) J. Sm.	20		Bamboegras	78
Altermantnera amoena Voss	33		Bangban	56
,, paronychioides St. Hil.	33		Begonia glabra Ruiz et Pav.	40
,, ,, var. aurea hort.	33			

Begonia ricinifolia hort.	40	Chocolade-bloempje	93
Begoniaceae	40	Chrysanth	45
Belamcanda chinensis (L.) Lem.	40	Chrysanthemum indicum L.	45
Bevertjes	42	„ maximum Raimond	46
Billbergia	41	Coelogyne asperata Lindl.	46
„ liboniana De Jonghe	41	Coleus hybridus hort.	47
„ nutans H. Wendl.	41	Colocasia	47
„ porteana Brongn.	41	„ esculenta (L.) Schott.	47
„ pyramidalis Lindl.	41	„ indica (Kunth) Engl.	47
„ rosea Beer	41	„ longiloba Miq.	47
„ speciosa Thunb.	41	Colorette-dahlia	53
„ zebra Lindl.	41	Commelinaceae	48
Blauwe distel	87	Commelinaceae	59, 79, 80, 88, 92
„ lelie	30	Compositae	53, 58, 59, 61, 81, 85, 87, 90
Blechnum orientale L.	22	Cooperia drummondii Herb.	48
Bloedbloem	60	Coreopsis coronata Hook	48
Bloemriet	44	Costus	48
Boenga kastoeri	88	„ globosus Bl.	49
Boentoet matjan	73	„ igneus N. E. Br.	48
Bolgewas ..	30, 48, 49, 52, 56, 57, 59, 60,	„ malortieanus H. Wendl.	49
	64, 65, 72, 86,	„ speciosus Sw.	49
Boltonia asteroides l'Hérit.	93	„ verschaffeltii Lem.	49
Bontbladige varen	20	Crassulaceae	66
Bonte pandan	72	Crinum	49
Boomvaren	20	„ americanum L.	50
Borraginaceae	70	„ asiaticum L.	50
Bosch- of schaduwplanten	19	„ giganteum Andr.	50
Boschvioletje	90	„ kirkii Baker	50
Briza maxima L.	42	„ longiflorum Herb.	50
Bromeliaceae	29, 41, 44, 51, 70, 76,	„ moorei Hook	50, 51
Bromheadia finlaysoniana Rchb. f.	90	„ powellii hort.	50
Cactus-dahlia	53	„ zeylanicum L.	51
Caladium bicolor (Ait.) Vent.	43	Cryptanthus	51
Calanthe veratrifolia (Willd.) R. Br.	43	„ acaulis Beer	51
Calathea	44, 68,	„ bivittatus Reg.	51
„ grandiflora K. Schum.	87	„ zonatus Beer	51
„ lietzei E. Morr.	44	Cryptogamae	19
„ lindeniana Wallis	44	Cryptophragmum leptostachyum O. Ktze	51
„ ornata Koern	44	Curculigo capitulata (Lour.) O. Ktze	52
„ veitchiana Veitch.	44	„ latifolia Dryand.	52
„ zebrina Lindl.	44	Cyathea	21
Calla	92	Cyatheaceae	21
Campanulaceae	66	Cyclanthaceae	45, 52
Canistrum roseum E. Morr.	44	Cyclanthus	52
Canna indica L.	44	„ bipartitus Poit.	52
Cannaceae	44	„ cristatus Klotzsch	52
Carludovica	52	Cyrtanthus pallidus Sims	52
„ macropoda Klotzsch	45	Cyrtomium falcatum Presl.	22
„ palmata Ruiz et Pav.	45	Daglelie	62
Caryophyllaceae	54,	Dahlia hybrida hort.	53
Ceropteris calomelanos (L.) Und.	84	„ variabilis (Willd.) Desf.	53
„ tartarea (Cav.) Link	22	Daoen tjongkok	52
„ „ „ var. ochracea (Presl.) C. Chr.	22	Davallia dissecta J. Sm.	22
Ceylongras	33	„ fijiensis Hook	22
Chevelure	19	„ pallida Mett.	22
Chlorophytum bichetii hort.	45		

Davallia solida Sw.	22	Gerbera	59
Decoratief-dahlia	53	„ jamesonii Bolus	59
Delphinium cultorum Voss	54	Gesneriaceae	56
Dendrobium lancifolium A. Rich.	54	Gladiolus hybridus hort.	60
De Parel	78	Goudlelie	86
Dianthus barbatus L.	54	Goudvaren	
„ caryophyllus L.	54	Gramineae	36, 42, 71, 73, 78, 84
Dicksonia	21	Grammatophyllum speciosum Bl.	60
Didymochlaena lunulata (Houtt.) Desv.	23	Guldenroede	85
Dieffenbachia	55,	Haemanthus multiflorus Mart.	60
„ bowmannii Carr.	55	Halskraag-dahlia	53
„ fournieri hort.	55	Handjoewang sapoe	36
„ imperialis Lind. et Andr.	55	Hara areuj	24
„ jenmanni Veitch	55	Hedychium coronarium Koen.	61
„ picta Schott	55	„ flavescens Car.	61
„ seguine Schott	55	Helianthus angustifolius L.	61
Diplazium proliferum (Lam.) Thou.	23	Heliconia	62
Dipteris conjugata Reinw.	23	„ bhai L.	62
Djarong beureum	77	„ indica Lam.	62
Djawawoet	84	„ metallica Planch. et Lind.	62
Djawér kotok	47	Hemerocallis	62
Djoekoet palijas	78	„ aurantiaca Baker	63
„ séleng	33	„ flava L.	63
Donax canniformis (Forst) K. Schum	56	„ fulva L.	62
Doryanthes	56	„ thunbergii Baker	63
„ excelsa Corr.	56	Hemigraphis	63
„ palmeri W. Hill	56	„ colorata (Bl.) Hall. f.	63, 64
Dryopteris ferox (Bl.) O. Ktze	23	„ primulifolia (Nees) F. Vill.	63
„ immersa (Bl.) O. Ktze	23	„ repanda (L.) Hall. f.	63
„ rhodolepis (Clarke) C. Chr.	23	Hemitelia	21
„ setigera (Kuhn) O. Ktze	23	Hippeastrum	64
„ urophylla (Wall.) C. Chr.	23	„ equestre Herb.	64
„ wigmanii (Rac.) C. Chr.	24	„ reginae Herb.	64
Duizendblad	28	„ reticulatum Herb.	64
Duizendschoon	54	„ splendens Herb.	64
Echte vuurlelie	64	„ stylosum Herb.	64
Eéndagsbloem	88	„ vittatum Herb.	64
Episcia fulgida Hook. f.	56	Homalomena wallisii Reg.	65
Equisetum	77	Hondjè bener	74
Eucharis amazonica Planch.	56	„ beureum	74
„ grandiflora Planch. et Lind.	57	Hondjè hèdjo	74
Euryclæs alba (R. Br.) Backer	57	Hybride-cactus-dahlia	53
„ amboinensis (L.) Lindl.	57	Hymenocallis	65
Fittonia	57	„ calathina Nichols	65
„ argyroneura E. Coem	57	„ caribaea Herb.	65
„ pearcei Veitch	57	„ littoralis (Jacq.) Salisb.	65
„ verschaffeltii E. Coem	57	„ macrostephana Baker	65
Freesia hybrida hort.	58	„ speciosa Salisb.	65
„ refracta (Lindl.) Klatt	58	Indische crocus	92
Furcraea gigantea Vent.	58	„ maagdepalm	68
Gaillardia aristata Pursh	58	Iresine herbstii Hook.	65
„ „ „ var. grandiflora hort.	59	Iridaceæ	40, 58, 60, 69, 88, 89
Galtonia candicans Decne	59	Isotoma longiflora (Mill.) Presl.	66
Gandasoli	61	Italiaansch riet	36
Gaura lindheimeri Engelm. et A. Gray	59	Jacobslelie	86
Geogenanthus undatus Milbr. et Strausz	59	Japansche chrysanth	45

Kaapsche hyacinth	59	Maranta virginalis Lind.	69
Kadaka	21	Marantaceae	44, 56, 68, 87
Kaempferia	66	Marattia sambucina Bl.	24
,, galanga L.	66	Marattiaceae	21, 24
,, pandurata Roxb.	66	Mauritius hennep	58
,, pulchra Ridl.	66	Melksterretje	66
,, rotunda L.	66	Mirabilis jalapa L.	69
Kaladi	43	Moederplantje	84
Kalanchoë laciniata (L.) DC.	66	Moerasvaren	25
Kanoneerplantje	75	Moeras vergeet-mij-niet	70
Kapas tjindé	37	Moraea bicolor Steud.	69
Karbouwenvaren	21	,, iridioides L.	69
Kasintoe	83	Mosplant	27
Kedji beling	63	Mosvaren	26
Kembang poekkoel ampat	69	Musa	70
,, serdadoe	68	,, arnoldiana De Wild.	70
,, tembagá	68	,, coccinea Andr.	70
Kentjoer	66	,, ensete Gmel.	70
Kerklelie	67	Musaceae	62, 70, 79
Kippenpoot-chevelure	20	Myosotis palustris Lam.	70
Klavertzuring	72	Nachtschoone	69
Klimorchideën	80	Nanas sabrang	30
Kniphofia uvaria (L.) Hook.	67	Nephrolepis	21
Knolgewassen	53, 88, 89	,, acuminata (Houtt.) Kuhn	24
Koemis koetjing	71	,, cordifolia (L.) Presl	24
Koenjit	84	,, duffy Moore	24
Konèng poetih	66	,, exaltata Schott	24
Kroonlelie	30	,, „ var. monstruosa hort.	24
Kruipend gras	71	,, floccigera Moore	25
Kwastjes-chevelure	20	,, „ var. monstruosa hort.	25
Labiatae	47, 71, 79, 81, 82	,, hirsutula (Forst.) Presl	25
Ladja	33	Nestvaren	21
Laos	33	Nidularium	70
Lelie	49, 67	,, fulgens Lem.	70
Lemoinei-hybriden	60	,, spectabile Moore	71
Lidah boeaja	32, 33, 83	Nipa	19
Liliaceae	30, 32, 45, 59, 62, 67, 71, 83, 91	Nolina recurvata (Lem.) Hemsl.	71
Lilium longiflorum Thunb.	67	Nyctaginaceae	69
,, speciosum Thunb.	67	Odontosoria chinensis (L.) J. Sm.	25
Lindsaya	26	Olifantsoren	34
Lobelia fulgens Willd.	67	Onagraceae	59
Lobeliaceae	67	Oplismenus burmanni (Retz.) Beauv.	71
Lochnera rosea (L.) Rchb.	68	Oplismenus compositus (L.) Beauv.	71
Locmaria	26	,, hirtellus Roem. et Schult.	71
Lycopodium	19	Oranje daglelie	62
Lygodium flexuosum Sw.	24	Orchidaceae 35, 36, 42, 46, 54, 60, 75, 80, 86, 89	
,, japonicum Sw.	24	Ortosiphon grandiflorus (Bl.) Bold.	71
,, pedatum (Burm. f.) Sw.	24	Osmunda javanica Bl.	25
Maartsch viooltje	90	Osmundaceae	25, 26
Madeliefje	90	Overblijvende kruidachtige gewassen en vaste planten	28-93
Malvaceae	34	Oxalidaceae	72
Maranta	68	Oxalis corymbosa DC.	72
,, arundinacea L.	68	,, floribunda Link et Otto	72
,, illustris Lind.	68	,, tetraphylla Cav.	72
,, makoyana Morr.	68		
,, splendida hort.	69		

Paardestaart	77
Pagisorè	69
Pakoe areuj	24
,, boewah	23
,, djelèr	25
,, laoet	19
,, lèjat	25
,, loebang	22
,, loeloet	22
,, mas	22
,, moending	21
,, njènjèrèan	25
,, pajoeng	23
,, pérak	22
,, sigoeng	23
,, tihang	21
,, tjemara	25
,, tjarèham	23
,, tjatjing	25
Pandanaceae	72
Pandanus tectorius Soland.	72
,, variegata (Miq.) Backer	72
Panicum variegatum	71
Paradijsvaren	21
Parel	78
Patjing	48
Pennisetum macrostachyum Trin.	73
,, orientale Rich.	73
,, purpureum Schum. et Thonn.	73
Pentas lanceolata K. Schum.	73
Pentstemon hartwegii Benth.	73
,, „, var. hybridus hort.	74
Peperomia arifolia Miq.	74
,, metallica Lind. et Rod.	74
,, verschaffeltii Lem.	74
Phaeomeria haemispherica (Bl.) K. Schum.	74
,, speciosa (Bl.) Kds.	74
Phajus	75
,, callosus (Bl.) Lindl.	75
,, flavus (Bl.) Lindl.	75
,, tankervilliae Bl.	75
Pilea microphylla (L.) Liebm.	75
Pioenbloemige dahlia	53
Pisang	70, 79
,, kipas	79
Pitcairnia	75, 76
,, angustifolia Red.	76
,, aphelandrifolia Lem.	76
,, bromeliifolia l'Hérit.	76
,, latifolia Sol.	76
,, lindenii Baker	77
,, maidifolia Decne	76, 77
,, punicea Schiedw.	77
Pleopeltis longissima (Bl.) Moore	25
,, nigrescens Bl.	25
,, phymatodes L.	25
Plumbaginaceae	77
Plumbago aphylla Boj.	77
,, indica L. var. superba hort.	77
Pogonatherum paniceum (Lam.) Hack	78
Polianthes tuberosa L.	78
Polychroa repens Lour.	78
Polypodiaceae	19, 21-26
Polypodium	26
Pompon-dahlia	53
Potlood-orchidee	89
Prachtkaars	59
Prachtelie	67
Prachtvaren	21
Pteridophyta	19
Pteris biaurita L.	26
,, ensiformis Burm. f.	26
,, quadriaurita Retz.	26
,, semipinnata L.	26
Pycnostachys dawei N.E.Br.	79
Pijlriet	36
Pyrreima fuscatum (Lodd.) Backer	79
Ranunculaceae	54
Ravenala madagascariensis Gmel.	79
Reizigersboom	79
Renanthera	80
,, coccinea Lour.	80
,, elongata Lindl.	80
,, imschootiana Rolfe	80
,, matutina (Bl.) Lindl.	80
,, storiei Rchb. f.	80
Reuzenmargriet	46
Rhoeo discolor (l'Hérit.) Hance	80
Ridderspoor	54
Roode bajem	33
Rose eierlelie	51
Rubiaceae	73
Rudbeckia laciniata L.	81
,, speciosa Schrad.	81
Ruellia rosea Hemsl.	81
,, tuberosa L.	82
Salvia aurea Lam.	83
,, coccinea L.	83
,, coccinea L. var. lactea	83
,, farinacea Benth.	83
,, splendens Ker-Gawl	82, 83
Sambang darah	63
Sansevieria laurentii (N.E.Br.) De Wild	84
,, trifasciata Prain	83
Saponaria officinalis L.	84
Saroeni walanda	45
Saxifraga sarmentosa L.	84
Saxifragaceae	84
Schizaeaceae	24
Schorpioen-orchidee	35
Scrophulariaceae	34, 73
Sebè	44

Sedep malam	78	Tradescantia virginiana L.	88
Selaginella	19	Trilgras	42
,, belangeri (Bory) Spring	27	Tritonia aurea Poppe	89
,, braunii Baker	27	,, crocosmiiflora Voss	89
,, caudata (Desv.) Spring	27	,, pottsii Benth.	89
,, caulescens Spring	27	Trosgerst	84
,, denticulata Link	27	Tuberoos	78
,, frondosa Warb. var. splendida v. A. v. R.	27	Tuin-anjelier	54
,, haematodes Spring	26	Tuin-dahlia	53
,, kittiae v. A. v. R.	27	Tuin-hybride	34
,, mayeri Hieron.	27	Tijgerlelie	88
,, ovoidalis v. A. v. R.	27	Tijgerorchidee	60
,, vogelii Spring	26, 27	Urticaceae	75, 78
,, willdenowii (Desv.) Baker	27	Vaatcryptogamen	19
Selaginellaceae	26, 27	Vanda hookeriana Rchb. f.	90
Semprit	40	,, Miss Joachim	89, 90
Sentè	32	,, teres Lindl.	89, 90
Setaria italica (L.) Beauv.	84	Varenachtige planten	19
Sierbladplanten 30, 31, 34, 43, 47, 55, 56, 59, 62, 71, 87		Varens	19-27
Siergras	36	Varens en varenachtige planten	19-27
Sisal	31	Venushaar	19
Smalbladige zonnebloem	61	Vetplanten	32
Soeliga	40	Viola odorata L.	90
Solidago fuscata Desf.	84, 85	Violaceae	90
Spathiphyllum	85	Vittadinia australis A. Rich.	90
,, cannifolium Schott	85	Vlieslelie	65
,, commutatum Schott	85	Voedergras	73
,, patinii N.E.Br.	85	Vriesea	90
Spathoglottis	86	,, carinata Wawra	91
,, affibis De Vr.	86	,, psittacina Lindl.	91
,, plicata Bl.	86	,, splendens Lindl.	91
,, „ var. alba J. J. S.	86	Vuileortjes	34
,, „ var. lilacina J. J. S.	86	Vuurbloem	60
,, vanvuurenii J. J. S.	86	Vuurlelie	64
,, „ var. alba J. J. S.	86	Vuurpijl	67
,, „ var. purpurea J. J. S.	86	Vuurwerkplantje	75
,, „ var. rosea J. J. S.	86	Waaierpisang	79
Sprekelia formosissima (L.) Herb.	86	Wilde bertram	29
Stenandrium lindenii N.E.Br.	87	Witte aronskelk	92
Sterfelié	56	,, eierlelie	50
Stokesia laevis Greene	87	Xanthosoma lindenii Engl.	91
Stokroos	34	Yucca	92
Stromanthus sanguineus Sond.	87	,, aloifolia L.	92
Struikbegonia	40	,, gloriosa L.	92
Tacca macrantha Limpr.	87	Zantedeschia aethiopica Spreng.	92
Taccaceae	87	Zebrina pendula Schnizl.	92
Tafelblad	62	Zeeppruid	84
Tales	47	Zephyranthes	92
Tapeinochilus ananassae K. Schum.	88	,, candida Herb.	93
Temoe koentji	66	,, carinata Herb.	93
,, poetih	66	,, citrina Baker	93
Tigridia pavonia Ker-Gawl.	88	,, rosea Lindl.	93
Tjeplikan	82	,, tubispatha Herb.	93
Tjikoer	66	Zilvervaren	22
Todea barbara Moore	26	Zingiberaceae	33, 48, 61, 66, 74, 88
Zwaardlelie		Zwaardlelie	60

